

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ İSTANBUL
MERKEZİ UMUMİ RAPOR'UNUN TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Güle Doğan

Zonguldak 2019

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ İSTANBUL
MERKEZİ UMUMİ RAPOR'UNUN TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Hazırlayan
Güle Doğan**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel Namal**

Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin/Doktora Tezinin/Sanatta Yeterlik çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

26.12/20.19

Güle Doğan

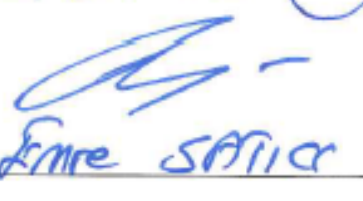
T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalında numaralı Gülle Doğan'ın hazırladığı "Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor'unun Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 06.12.2019 günü saat 12.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Yücel NAMAL

Üye Doç. Dr. Yenal ÜNAL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Emre SATIÇI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

26/12/2019

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Entuğrul Yıldırım

ÖZET

Kurum : Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor'unun Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi
Tez yazarı : Güle Doğan
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yücel Namal
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi : 171

Bu çalışmada, Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor'unun Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi yer almaktadır. Transkripsiyon kısmında gelir gider raporları tablolaştırılarak açıklanmıştır. Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin faaliyetleri, işleyiş mekanizması, idari birimi, çalışanlar hakkında bilgiler mevcut olup cemiyetin mali bütçesi, yardım toplama etkinlikleri ayrıntılı olarak metinde yer almaktadır. 1927 yılına ait mali bütçenin transkripsiyonu yapılarak Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne dair genel bilgilere yer verilmiştir. Günümüz Çocuk Esirgeme Kurumuna gelinceye değin aşamaları, niceliksel ve niteliksel faaliyetleri belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Esirgeme Kurumu, Himâye-i Etfâl, İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Cemiyet, Yetim, Savaş, Bütçe.

ABSTRACT

Institute : Zonguldak Bülent Ecevit University. Social Sciences
Institute Department of History
Thesis Title : Turkey Himâye-i Etfâl Community İstanbul Center Of
The General Report's Transcription And Evaluation
Thesis Writer : Güle Doğan
Thesis Advisor : Assoc. Prof. Yücel Namal
Thesis Type and Year : Master's Thesis, 2019
Number Of Pages : 171

In the study, Turkey Himâye-i Etfâl Community İstanbul center of the general report's located transcription and evaluation. In the transcription section is described income and expense with table. There is information about the activities of the Himâye-i Etfâl Community. These are the mechanism of operation, administrative unit, financial budget of the community, and have a wrap-around activities transcription of the financial budget belonging to 1927. Turkey Himâye-i Etfâl Community has included about information. From the past to the present, the activities in the child protection agency are indicated as qualitative and quantitative.

Key Words: Child, Child Protection Agency, Himâye-i Etfâl, İstanbul Himâye-i Etfâl Community, Community Wars, Budget.

ÖNSÖZ

İnsanın yeryüzünde varlığını devam ettirebilmesi sorunsalı bir anlamda bütün ulusların geleceği olan çocuklarla ilgili bir problemdir. Çocukların geleceğe ulaşmalarının sağlanması, çocukların hem fizyolojik gelişimi açısından hem de sağlıklı bir kişilik oluşturmalarını sağlayacak maddi ve manevi himaye edici unsurlar, ülkelerin birincil derecede ilgili olduğu varoluşsal bir konudur. Bu çerçevede bütün milletler içerisinde bulunduğu dönemin şartlarına uygun olarak çocukların korunması konusunda birtakım çözüm arayışlarında olmuşlardır. Çocuklar; savaşlar, doğal afetler ve türlü sebeplerle korunmasız kalma problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Kamu kurumları ve sivil girişimler yoluyla yetim ve öksüz çocuklar başta olmak üzere çocuklara yönelik birtakım himayesal politikalar takip edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde de bu çerçevede çeşitli etkenlere bağlı olarak bakıma muhtaç, yetim, öksüz gibi çocukların korunmasına dair ilk girişim 1908'de Kırıkkale'de kurulan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'dir.

Cemiyet ulusal düzeyde ilk olarak 17 Ocak 1921'de İstanbul'da kurularak 5 Mayıs 1981'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devredildi. 27 Mayıs 1983'te Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurularak 8 Haziran 2011'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak görev yapmıştır. Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezli kurulmuş olup faaliyetlerini gerçekleştirmek için İstanbul'un çeşitli noktalarında da şubeler açmıştır.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor İsimli Eserin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi başlıklı tezde söz konusu dönemde (1926-1927) Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin ve İstanbul merkezindeki şubesinin kurumsal düzeydeki çalışmaları ve hizmetleri incelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti ve İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluş süreci, tarihçesi, faaliyetleri ve çalışmaları ele alınmıştır. İkinci bölümde cemiyetin belirtilen tarihlerdeki faaliyetlerini konu edinen metnin transkripsiyon değerlendirmesi yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi isimli eserin transkripsiyonuna yer verilmiştir. Tezin hazırlanma sürecinde ana kaynaklar genel itibarıyla arşiv kaynakları olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Osmanlı

Arşivi gibi tarihi dokümantasyonlar esas alınmıştır. Bu temel kaynakların yanında konuyla ilgili olarak süreli yayınlar, arşiv-belge niteliğindeki gazete ve dergiler taranmıştır. Bunların da yanında Cemiyetin ilgili dönemdeki faaliyetlerini konu edinen akademik çalışmalar olarak kitap, tez ve makale gibi çalışmalardan da istifade yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede yapılan araştırmanın sonucunda 1926-1927 yılları arasında Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti ve İstanbul Merkezinin çalışmaları ortaya konularak ilgili kurum özelinde Osmanlı Devleti'nin korunmaya muhtaç çocuklara yönelik takip ettiği politiklar ve kurumsal ölçekteki faaliyetleri ortaya konulmuş ve bu suretle de Osmanlı Devleti'nin çocuk olgusuna dair korumacı girişimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tezin hazırlanması aşamasında sürekli yanımda olan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Yücel Namal'a değerli zaman ve yardımlarını esirgemediğinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Desteklerinden dolayı Aileme teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. HİMÂYE-İ ETFÂL'DEN ÇOCUK ESİRGEME KURUMUNA	8
1.1. Osmanlı Devleti'nde Yetimlerin Korunması	10
1.2. Cemiyetin Kuruluş ve Teşkilatlanması	17
1.3. Sosyal Hizmetler	35
1.3.1. Vakıflar	37
1.3.2. Islahhaneler	39
1.3.3. Darüşşafaka	42
1.3.4. Darülaceze	46
1.3.5. Darülhayr-ı Âli	50
1.3.6. Darüleytamlar	53
1.3.7. Çocuk Esirgeme Kurumu	56
2. ESERİN DEĞERLENDİRMESİ	60
2.1. Dâhiliye Vekâleti Celilesinin Mühim bir Tamimi	60
2.1.1. İdari Rapor	60
2.1.2. Süt Damlası	60
2.1.3. İki Yaşındaki Gıdasız Çocuklar.....	61
2.1.4. Anneler Birliği	62
2.1.5. Kalender Yurdu	64
2.1.6. Merkez	64
2.1.7. Çatalca Şubesi Raporu.....	65
2.1.8. Şubat Raporları	65
2.1.9. Üsküdar Şubesi Raporu	66
2.1.10. Sıhhat Evi Bütçesi	66
2.1.11. Üsküdar Eyüp Seyyar Muayehaneleri	66
2.1.12. Teklifatımız	66
2.1.13. Talimat.....	68

2.1.14. Muamelat;.....	68
2.1.15. Muavenet	68
2.1.16. İdari Faaliyet.....	69
2.1.17. Tıbbi Sıhhi.....	69
2.1.18. İctimai Hizmet	69
2.1.19. Tabib.....	69
2.1.20. Hastabakıcı	70
2.2. Mali Rapor Bütçeleri.....	70
2.2.1. Varidat	70
2.2.2. Masarif Hesaplamaları.....	71
2.2.3. İzahat	71
2.2.4. İzahat	71
2.2.5. Bütçeler: Mali Tekâlifât	72
2.2.5.1. Varidat Bütçesi	72
2.2.5.2. Masarif Bütçeleri	72
2.2.5.3. Teşkilatımız	72
3. ESERİN TRANSKRİPSİYONU.....	74
3.1. Dâhiliye-i Vekâlet-i Celîlesinin Mühim Bir Ta'mîmi	77
3.1.1. İdârî Râpor.....	77
3.1.2. Süt Damlası	79
3.1.3. İki Yaşında Gıdâsız Çocuklar.....	86
3.1.4. Anneler Birliği.....	87
3.1.5. Kalender Yurdu	91
3.1.6. Merkez.....	96
3.1.7. Çatalca Şu'besi Raporu	100
3.1.8. Şubat Raporları.....	105
3.1.9. Üsküdar Şu'besi Râporu.....	107
3.1.10. Sıhhat Evi Bütçesi	110
3.1.11. Üsküdar, Eyüb Seyyâr Mu'âyenehâneleri.....	111
3.1.12. Teklîfâtımız	111
3.1.13. Ta'lîmât	113
3.1.14. Muamelat.....	116
3.1.15. Mu'âvenet.....	116
3.1.16. İdârî Faaliyet.....	117

3.1.17. Tıbbî, Sıhhî.....	118
3.1.18. İctima’i Hizmet.....	118
3.1.19. Tâbib.....	118
3.1.20. Hastabakıcı	120
3.2. Mali Rapor Bütçeleri (Orijinal Sayfa, No:65).....	123
3.2.1. Vâridât	123
3.2.2. Masârif hesapları	125
3.2.3. İzâhât	130
3.2.4. İzâhât	133
3.2.5. Bütçeler; Mali Tekâlîfât	140
3.2.5.1. Vâridât Bütçesi	140
3.2.5.2. Masârif Bütçeleri	140
3.2.5.3. Teşkilatımız	141
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	154
EKLER	162
Ek 1:Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor İsimli Eserin Dış Kapağının Görseli.....	162
Ek 2: Himâye-i Etfâl Cemiyet’i Tarafından Çıkarılacak Olan Kitabın.....	163
Ek 3: Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin Maddi Bazı Yardımlar Yapması Konusunda Dönemin İktidar Partisi CHP’ye Gönderdiği Bir Mektup ve İçeriği.	164
Ek 4: Cemiyetin Diyanet İşleri Başkanlığına İlettiği Yardım Talebi Konulu Bir Bildiri ve İçeriği.	165
Ek 5: Himaye-i Etfal Cemiyeti ne Yardım Edilmesi Yönünde Meclise İletilen Bir Yardım Teklif Mektubu.	166
Ek 6: İcra Vekillerine Yazılan Bir Kararname.....	167
Ek 7: Himâye-i Etfâl Cemiyeti Bütçesine Dair Yazılan Mektup.....	168
Ek 8: İcra Vekilleri Tarafından Hîmaye-İ Etfal Cemiyetine Bağış Yapıldığına Dair Kararname.	169
Ek 9: Müfettiş Bey Tarafından Erzincan Mebusuna Yazılan Bilgilendirme Mektubu.	170
ÖZGEÇMİŞ	171

KISALTMALAR

BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEK	: Çocuk Esirgeme Kurumu
HE	: Himâye-i Etfâl
HEC	: Himâye-i Etfâl Cemiyeti
İHEC	: İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Örgütleri
THEC	: Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
Vb	: Ve Benzeri
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

Tarih boyunca ülkeler, istikballeri olan çocuklarıyla ilgili hem var olan hem de gelecekte muhtemel problemlerin tespit edilmesine ve buna uygun çözümlerin geliştirilmesine önem vermişlerdir. Söz konusu bu çabalar genel itibariyle ülkelerin askerî, iktisadî, sosyal politikaları bağlamında verilmiştir (Gürbüz Türk çocuğu, No. 3, 1926: 12). Zira çocukların genel anlamda sağlıklı bir geleceklerinin inşa edilmesi sürecinin ciddi politikalarla takibinin yapılması gerekli varoluşsal bir husustur. Bir başka öz ifadeyle çocuk demek; ülkenin devamlılığı, gelişmişliği, geleceğinin inşası demektir. Diğer taraftan bugün çocuk kavramı için tüm toplumlarda standart kabul edilen bir anlamın olduğunu söylemek zor görünmektedir. Nitekim her milletin çocuk kavramına yükleyeceği anlam birbirinden farklı olmaktadır (Çılgın, 2004: 98). Sosyolojinin kurucu isimlerinden Emile Durkheim'in tanımıyla çocuk ve çocukluk süreçleri:

“Zayıf fakat harekete muhtaç bir mahluk; küçük bünyesi harika bir hızla gelişip bedeni tamamıyla gelişinceye kadar şekilden şekle girer. Çocuğun belirgin özelliği kıvamsızlığıdır. Bu insan taslağı işleye işleye gelişir. Birtakım yasalarla resmi verilere yaşları küçük yazılanlar dışında 18 yaşından küçük olan tüm bireyler” (Bumin, 1998: 10).

UNICEF'in da kaydettiği üzere anayasal çerçevede belirlenen rüşd sayılma yaşı ülkelerin hukuki metinlerine göre değişiklik gösterdiği belirtilmektedir (Bumin, 1998: 10).

Tarihsel süreç içerisinde çocukların himayesi algısı, kapsamı, zaman ve mekana tabii olarak değişiklik göstermiştir. Bu tür algısal ve biçimsel değişiklikler toplumun ekonomik, siyasi, eğitim seviyesine, koşullarına bağlı değişebilen unsurlar çerçevesinde vuku bulmaktadır. Her toplum, kendi sosyo-kültürel konumuna bağlı olarak çocuklara sahip çıkmıştır (İnan, 1980: 243). Milattan önce varlık gösteren topluluklardan bu yana korunmaya muhtaç çocukların himayesi, korunması ve hizmetlerin sağlanması sosyal devletin gereklilikleri arasında yer alıyordu. Toplumun özel kategorisinde sayılan engelliler, yaşlılar ve hastalar içerisinde çocuklar da bulunmuştur. Çocukların, öncelikle Ailesi yanında korunup eğitilmesi hususu öngörülmekteydi. Bunun

yetersiz görüldüğü durumlarda ise devlet, gerekli şartları sağlama hususunda bazı müdahalelerde bulunuyordu (Şenocak, 2006: 178). 1926'da İsviçre'den alınan medeni kanun ile Türk anayasasında konuya ilişkin kanunlar yer almış olup bu kapsamda atılan kanuni ve yasal adımlarda ekseriyetle çocukların himayesi üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Ancak biraz daha erken dönemlerdeki çocukların korunma altına alınması tarihçesine baktığımızda söz konusu himaye olgusunun erken dönemlerdeki siyasi erklerce de değer verildiğini tespit edebilmekteyiz. Bu bağlamda dikkat çekici bir şekilde Sümerlere ait olan Nippur kazılarında, Moğolistan coğrafyasında rastlanılan Van Le Cop'un Doğu Türkistan kazılarında ortaya çıkan buluntular ile Turfan coğrafyasında çocuklarla ilgili bulunan kalıntılar çocukların himayesine ilişkin çalışmaların olduğunu göstermektedir. İlhanlılarda çocukların himayesi noktasında devlet ilk defa düzenli bazı kayıtlar almıştır (Zevkliler, 1968: 174-175).

Çinin Kuzeyinde, Moğolistan'da varlık gösteren Hunlarla beraber Doğu Türkistan'da kazılarda vakıflara ilişkin Uygur alfabesiyle, çocuklara dair kayıtlara rastlanmıştır. Selçuklu'ların Anadolu'da inşa ettiği dini vakıflar ile beraber yetim, yoksul, dul kişilere hizmetlerde bulunması, aynı zamanda Fatih Sultan Mehmed'in vakıf kurumlarında çocuklara ait bölmelere yer ayırması Osmanlı'nın çocuklara ilgili olduğunun kanıtları arasında yer alır. Bununla birlikte korunmaya muhtaç çocuklar için çok sayıda medrese ve vakıfların mevcut olması Türklerin tarih boyunca çocuklarla ilgili bazı çalışmaları yerine getirme noktasında ehemmiyetli ve yetkin kimseler olduğunun önemli bir diğer kanıtıdır. Osmanlı'dan önce Selçukluların meydana getirmiş olduğu hayratlar, kurumlar, ve müesseseler yetim, dul ve korunmaya muhtaç toplum kesimi için kullanılıyordu. Bu çerçevede rahatlıkla Osmanlı'nın tüm dönemlerinde hayratlara veyahut daha genel bir tabirle sosyal devlet anlayışını pekiştiren ve genellikle de sivil girişimler olarak ortaya çıkan bazı yapı ve tesislerin kuruluşuna rastlanılabilir (BCA, 490.01, 266. 106. 2,6.11.1933).

Çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği üzerine Romalı Tacitus'un "*Germania*" adlı eserinde çocuklara ait bilgiler yer alarak çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği ilgili eserde yer almıştır. Roma, İlkçağ, Ortaçağda ve eski Yunan toplumlarında çocukların eğitime dair değerlendirmelerin yer aldığı eserler

sıklıkla yer almaktadır. Çocuk eğitimi ve yetiştirilmesi aslında her toplumda benzer uygulama ve kriterlerde bulunmaktadır. Gazali'nin de bu bağlamda çocuklar için bilgi değeri taşıyacak olan “*Ey Çocuk*” eserinin asırlar boyu rehber niteliğinde olduğu belirtilmektedir (Ortaylı, 2001: 106-107).

Çocukların himayesi sorunu yıllardan beri tüm toplumlarda var olup çözüm arayışlı birtakım uygulamalarda bulunulmuştur (Bumin,1998: 10). Çocuklar ile ilgili kayıt ve bilgilere XVI. ve XVII. yüzyılda ulaşılmıştır. Öncesinden de bilgiler bulunmakla beraber yeterli bir kaynak arşivi düzeyi ve niteliğinde değildi. Batıda çocuğa niteliksel bir bakış açısı XVII. yüzyılda rastlanmaktadır. Çocuk ve çocukluk kavramlarına bakış açısının değişmesinde, Sanayi Devriminin yaşanması, hayat standartlarının yükselmesi, Aile kavramına daha modern bir anlamın yüklenmesi gibi etkenler etkili oldu. Çocukluk kavramına kaliteli bir algının oluşmasında Rönesans, Reform hareketleri, Aydınlanma çağı, Üretimin artması sağlık ve eğitim faaliyetlerinin gelişmesi, çocuklarla ilgili politikaların artması çocukluk kavramına algıyı değerli bir seviyeye taşımıştır. Modern çocukluk kavram ve tanımının ortaya çıkmasında J.J Rousseau ve J. Locke gibi isimler etkili olmuştur (Salim, 2011: 4-7).

Dünyada yaşanan tüm bu gelişmelere paralel olarak Osmanlı Devleti de Tanzimat sürecinde her alanda yenilik ve gelişmelere imza attığı gibi birtakım adımlar atma hususunda çocuklara yönelik gelişmelerden geri kalmadı. Elimizdeki tarih kaynakları Osmanlı Devleti'nin, çocuk müesseselerini kurma aşamalarında başarılı bir seviyede birtakım adımlar attığını kaydetmektedir. Söz gelimi Baytar Mektebi, Tersane gibi kurumlarla ilgili olduğunun kanıtlarındandır. Aynı zamanda vakıfların meydana getirilmesi ile beraber toplumda kimsesiz, geçinemeyenlerin, muhtaç olan tüm kesimlerin ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır (BCA, 490.01,106.2.5, 6.11.1933).

Diğer taraftan toplumun sağlam bir kuşak yetiştirme hedefi hakkında bazı ipuçları bulmak için çocuklara biçilen değer ve bu çerçevede atılan adımların incelenmesi yeterli ölçektir (Zevkliler, 1968: 174). Çocukların muhtemel geleceği, öncelikle siyasi bir mevzu olup dönemin yöneticileri bunu ülkenin devamlılığı mahiyetinde ele almışlardır. Bu anlamda çocukların himayesi salt biyolojik bir koruma olmayıp aynı zamanda bu anlamdaki devlet koruması birey,

yurttaş yetiştirmek amacına da hizmet eden bir işlevselliği bulunmaktaydı (Çılgın, 2004: 98). Korunmaya muhtaç çocuklara dair problemler Türkiye’de çok eski bir tarihe dayanmaktadır. Türklerin çocuklara verdiği öneme ilişkin kayıtlara hem İslami dönemde hem de İslam öncesinde bilgilere denk gelinebilir. Bu konuda diğer topluluklardan daha öncü oldukları izah edilebilir. Buna dair bilgilere ise Göktürk Yazıtlarında yer verilmiştir (Çavuşoğlu ve Topçu, 2002: 44). Batıda ise himayeye muhtaç çocuklara gösterilen zaafiyet, sivil toplum ve hümanist ideoloji ile dönemin entel kesimleri tarafından gösterilmiş olup çocuklara bu tutumla sahip çıkılmıştır (Karatay, 2007: 2). Osmanlı döneminde yetimler ile ilgili anlayış ve uygulayış temelinde hem İslam fitratı hem de Türk kültürünün harmanlanması ile uygulanmıştır (Yazıcı, 2007: 9).

Çocuklara, ülkenin muhtemel dinamik unsuru mahiyetinde değer biçilerek hassasiyet gösterilmiş olup refah ve istikbalin birer kaynağı olarak adediliyordu. Çocuklar özelinde ortaya çıkan psikolojik, sosyolojik gibi tabanlı problemlerin menşei genel itibariyle savaş, göç, afet gibi durumlarda endişe verici bir biçimde kendisini hissettiriyordu. Bütün bunların yanında zaman içerisinde dini hassasiyet duygusunun gelişimi ve insanların merhamet duygusu gibi bazı paradigmlar toplumsal birtakım girişimlere etkide bulunarak çeşitli kurumsal ve sivil çalışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Sarıkaya, 2011: 13).

Dünya tarihi boyunca yaşanan sosyo-ekonomik problemlerden en çok etkilenen toplum kesimi çocuklar olmuştur. Kimi zaman çocukların temel ihtiyaçları karşılanmıyordu. Her ülkenin sahip olduğu ekonomik, siyasi, sosyal şartlar dâhilî bir nevi ülkenin yapısına göre çocuğa değer biçilmiştir (Yolcuoğlu, 2009: 44). XIX.yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı, siyasi-askeri-ekonomik büyük birtakım problemlerle yüzleşmeye başlamıştır. Bu çok boyutlu ikilemler içerisinde yetim ve korunmaya muhtaç kesim için birtakım çözüm yolları aranmaya başlanmıştır (Demir ve Şahin, 2014: 265). Dâhiliye Nezaretine yazılan yazıda, Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin kurulması gerektiği zira ülkenin en önemli meselelerinden biri olan terk edilmiş ve yetim çocukların geleceği problemi olduğu izah edilmektedir (DH.UMVM, 18/50,4.12.1917). Nitekim 1. Dünya savaşı ile birlikte sosyal yapı ve ahlaki seviyede birtakım bozulmalar meydana geldi. Savaş dolayısıyla ekonomik sorunlar yaşanarak toplumda izole edilmesi zor

bir süreci yaşatmıştır. Açlıktan büyük oranda etkilenen çocuklar yasal olmayan yollara başvurarak savaşın yıkıcılığını bir kez daha ortaya koymuştur (Ünal,2018: 48-49).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşının getirmiş olduğu tüm yıkıcı ve ağır tablo ile karşı karşıya kalmış olup bunun hemen ardından ise Trablusgarp ve Balkan Savaşları meydana geldi. Bu son olayların da patlak vermesiyle artık toplumsal, ekonomik, sosyal alanlarda telafi edilemez boyutta birikmiş sıkıntılar Osmanlı Devleti için varoluşsal bakımdan tehlike çanlarını çalar hale getirmişti. Bu süreçte göçler gibi dikey demografik değişimler sebebiyle de Osmanlı Devleti'nde hızlı bir nüfus patlamasının meydana gelmesi kaçınılmaz oldu. İşte bu zor şartlar altında kalan yetim, öksüz ve korunmaya muhtaç çocukların durumu için ivedilikle Dâhiliye Nezaretine bu durum arz edilmiştir (BOA. DH. EUM.EMN, 0/77, 11.8.1921). Bunun yanında Osmanlı Devleti'nde yerel çaptaki bazı kurum ve vakıflar ile birtakım sosyal yardım faaliyetleri yürütülmüştür. Fakat son dönemlerde savaşlar ve ekonomik sıkıntılar yüzünden var olan birimler yetmemekle beraber yeni arayışlara gidilerek alternatif birkaç kurum açılmıştır (Kesgin, 2016: 139). Savaş sonrası yetim ve öksüz kalan çocukların bulunup teyit edildiğine dair bilgiler Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kaynaklarında yer alıyor (BCA, 030.18,504.302.14, 3.7.1921, Ek:1).

Çocukların himayesine yönelik Osmanlı'da son zamanlarda müesseseler artış göstermiş, gönüllü katılımları ve yasalarla beraber bu tür faaliyetlerin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Uzun süren savaşlar ile beraber yenilgi ve kayıpların artması bir diğeri de çocuklara dair gelişmelerin Osmanlı'yı da etkilemesi temel sebeplerin başında geliyordu (Çanlı, 1926: 60). 1920'li yıllarda Türkiye'nin savaşlarla baş ettiği bir dönem olup savaşların bırakmış olduğu yıkıcılıkla insanlar maddi, manevi olarak bir dayanağa ihtiyaç duymuşlardır. Bu sebeplerden ötürü milletçe hassas olunması, çocuklarını arkada bırakıp savaşa katılan Aileler için önem arz ediyordu. Çünkü cepheye giden Ailelerin, cephe arkasında bıraktıkları çocuklarını güvende görmeleri, cephede bilinçlerini olumlu yönde etkiliyordu (Sarıkaya, 2011: 11). Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin samimi ve güvenilir olması dolayısıyla askerlerde güven izlenimini bırakmıştır (BCA, 030.18, 41. 09, 21. 12. 1921, Ek:1). Memleketin geleceği için canını feda

edenlerin arkada bırakmış oldukları Ailelerini korumak hem devletin hem de yurttaşların görevi olmuştur. Bunun bilincinde olmayan vatandaşın şehitlere Ailelerine karşı nankörlük olarak addedilmiştir. Savaşa gidebileceklerin savaşıması gerektiği diğerlerinin ise cepheye gidenlerin Ailelerine bakmakla sorumlu oldukları husuları yer almaktadır (Zeki Efendi,1925:12).

Himâye-i Etfâl tamlamasının Arapça'da küçük çocuk anlamına gelen etfal (أطفال) (tekili tıfl, طفل) kelimesi ile koruma, kollama, esirgeme anlamlarına gelen himaye kelimesinden meydana geldiği bilinmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü 2005). Zeki Efendinin Müslümanlıkta Himâye-i Etfâl Cemiyeti eserinde geçen etfal: "Bugünün çocukları yarının büyükleridir." şeklinde tanımlanmıştır (Zeki Efendi, 1925: 34). Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluş ve kurumsallığının onaylaması sürecine bakacak olduğumuzda cemiyetin, cemiyetler kurumuna uygun hükümler taşıdığı, kamu hizmet ve yararı taşıdığı, usul ve kaidelere ters düşmediği gibi gerekçeler çerçevesinde hükümete, kurulması müracaatında bulunulmuştur. Böylelikle 3 Haziran 1917'de resmi olarak kurumun temelleri atıldı (BOA,31/46,21.06.1917, Lef:5).

İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluşuna dair bilgiler nizamnameler dışında arşiv belgelerinde de bilgiler mevcut olmuştur. Genel olarak arşiv belgelerinde çocuk himaye usulüne, eğitim, sağlık, terbiye, hususunda ki hizmetlere dair bilgiler mevcut olmakla beraber kuruluşuna icab eden etkenlere yer verilmiştir (BOA, 31/46, 21.06.1917, Lef:5). Doktor Besim Ömer'in Himâye-i Etfâl Cemiyetine başkanlığı sırasında 3 Haziran 1919'da Dâhiliye Nezaretine yazdığı kısa bir yazısında cemiyetin faaliyet ve çalışmalarına şu şekilde değ'inmektedir:

"Başkanı olduğum Himâye-i Etfâl Cemiyeti kimsesiz kalarak sefalet içinde in'iadana veya menfaatçi ellere düşerek manen ve ahlaken inhidama maruz bulunan erkek ve kız vatan yavrularını sıyanet gayesiyle teşekkül etmiş ve bidayet-i teessüsü olan bin üç yüz otuz üç tarihinden beri bu maksad-ı mukaddese hasr-ı mesai ederek gittikçe kadrosu tevsi edilmiş bir "çocuk misafirhanesi" teşkiline muvaffak olduğu gibi müteaddid fukaraperver heyetlerinin mesaisini de bir merkezde tevhid ile şimdiye kadar genele doğrudan doğruya gerek bi'l-vasita binlerce istikbal tohumuna velev naçiz birer reha ve neva küşad edebilmiştir" (BOA, UMVM. 96/72, 03. 06. 1922).

İttihat ve Terraki, savaşın getirdiği yıkıcılığa rağmen çocuğun eğitim, sağlık ve korunması gibi bazı konularda hassasiyet göstererek, çocukları ülke için yararlı bir birey haline getirme çabası içerisinde olmuştur (Okay, 1995: 216-217). Bu çerçevede bir örnek olarak İttihat ve Terraki Cemiyeti'nin kız sanayi mektebine maddi ve manevi bazı yardımlarda bulunması gösterilebilir. Söz konusu cemiyetin bu anlamda temel amacı, yetim ve öksüz kız çocuklarını çalışma hayatına kazandırmaktı. Bu minvalde kadınlara etkin konuşma ve sosyal aktivitelerde bulunma hakkı da sunulmuş oluyordu. Aynı zamanda kültürlerini yaşatma meslek kazandırma yolunda da önemli çalışmalar içerisinde olunmuştur (Uçan, 2009: 11). Çocukların milli bir bilinçle yetiştirilme amacı savaşın Osmanlı'yı son zamanlarda tahrip etmesiyle bu hususa daha çok dikkat ediliyordu. Savaşlardan ötürü göç eden ve ölen nüfusun oranı oldukça fazlaydı. Bu süreç içerisinde çocukların eğitimi, sağlığı, geleceği üzerine alternatif olarak kullanılan basın ve yayın organlarına devlet tarafından destek verilmiştir (Okay, 1995: 216-217).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti 1933'te beyan ettiği nizamnamede Türkiye'deki çocuk problematiğini ele alan bazı çalışmalara öncülük etti. Türkiye'nin siyasi, sosyal ve iktisadi çerçevede gösterdiği başarısından dolayı devlet erkanına, çocukların himayesi mevzusu bildirilip çocuğun her türlü sosyal, hukuki, sağlık hakları devletin durum ve şartlarına göre incelemeye alınacağı belirtilmiştir (BCA, 490.01, 27.65.30, 25.12.1932).

1. HİMÂYE-İ ETFÂL'DEN ÇOCUKESİRGEME KURUMUNA

I. Dünya Savaşı dolayısıyla çocukların himaye edildiğine dair bilgi ve belgeler Hilâl-i Ahmer Cemiyetini konu edinen vesikalar ile askeri kayıtlarda geçmektedir. Devlet, Himâye-i Etfâl Cemiyeti ve birtakım kurumlar aracılığı ile cephede şehit olan Ailelerin çocuklarının terbiye ve öğretimleri ile bu sorumluluğu yerine getirmeye çalışmıştır (BCA,030. 18,01.03.08, 3.06.1921). Osmanlı Devleti'nin sosyal yaşamı başta olmak üzere kurumsal yapısı genel ölçekte sosyal devlet anlayışı üzerine kurulmuştur. Sosyal devlet anlayışında ise devlet, halk veya tebâa ile ilişkisinde kamuoyu yararına birtakım politikaları hayata geçirmeyi düstûr edinir. Bu dolayında genelde ilk İslam Devletlerindeki kurumlar özelde de ilk defa Osmanlı Devletinde ortaya çıkan birtakım kurumlar da bu sosyal devlet anlayışı çerçevesinde kurulmuş ve bu anlamda devamlılıklarını da bu anlayışla devam ettirmişlerdir. Kervansaraylar, vakıflar gibi birtakım kurumlar, temelde Osmanlı'nın kendinden önceki İslam Devletlerinden miras aldığı kurumlar olsa da bunların hukuki statüleri birtakım açılardan gelişiminin Osmanlı'da gerçekleştiği söylenmektedir (Eryüksel, 1998: 331).

“1920 yılları Türkiye'nin çocuklara yönelik politikası artık daha nitelikli bir konumda olup çocuğa her açıdan himaye amaçlı müdahalede bulunmuştur. Kendi himayesindeki çocukları koruduğu gibi sorumluluğunda bulunmayan çocukları da koruyup gözetmeyi kendine görev bilmıştır. Sosyal devletin gereği olarak Mustafa Kemal'in şu sözlerini örnek gösterebiliriz: “Demokrasi, vatandaşa, yaşamını gerçekleştirmek ve her türlü bireysel ve toplumsal görevlerinin yerine getirilmesi özgürlüğünü ve olanağını sağlar. Fakat diğer yandan, hastalar, zayıflar, özürlüler gibi özgürlüklerinden tam anlamıyla yararlanamayan bir kısım vatandaşlara da bir yaşam sağlamak zorunluluğundadır. Bu gibi görevleri sosyal yardım kurumu yapar. Sosyal yardım kurumu fazlasıyla gereklidir. Bu kurum her yerde çok gelişmiştir. Bu hizmet bazen devlet tarafından bir elden idare olunur. Bazen de yerel yönetimlere bırakılır... Bu kurum muhtaçlara karşılıksız olarak hekim ve ilaç sağlar. Yoksul yaşlılara, özürlülere ve tedavisi olanaksız hastalara, loğusa kadınlara, çok nüfuslu Ailelere, süt çocuklarına yardım eder. Bunlara durumlarının özelliklerine göre ya kendi evlerinde bırakılır ya da uygun kuruluşlara nakilleri yapılır. Yapılacak yardımın şekli ve derecesi, olanaklar ölçüsünde idare tarafından tespit olunur. Yoksa muhtaçlar her düşündüklerini isteyemezler. Resmi sosyal yardım kurumu ihtiyacı karşılayamaz. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu yoksullara yardım dernekleri gibi aynı mahiyetteki özel kuruluşlar da yardım ederler” (İnan, 1999: 68-69).

Diğer taraftan kurumsal yapısı geç dönemlere rast gelse de esasen sosyal devlet anlayışı yapısı içerisinde varlığını kurumsal bir seviyede toplumun sosyal dokusunda mevcut bulunan genel olarak savaş, yangın, çatışma durumları gibi birtakım problemler beraberinde Darüleytamları meydana getirmiştir. Bu çerçevede ifade edilecek olursa yetim çocukların korunması ve bu amaçla kurulan yetimhane gibi kurumsal yapılar basit düzeyde anne veya babanın ölmesiyle ortaya çıkan bir problemle ilintili olduğunu söylemek zordur. Bu bağlamda Darüleytamlar veya geç dönem Osmanlı Devletinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti olarak adını alacak kurumlar, daha kollektif birtakım olağanüstü durumların gelişimi ile yakından alakalıdır.

Bugün Himâye-i Etfâl Cemiyeti ile ilgili birtakım verileri edindiğimiz Osmanlıca Vesika ve Risaleler gibi birtakım kaynaklar bu kurumların yaşanılan dönemde ortaya çıkan savaşlar gibi olağanüstü yıkıcı durumlar ve bu savaşlarda ölenlerin ardlarında bıraktığı çocukların temel yaşamsal ihtiyaçlarını giderilmesi amacıyla kurulduğu noktasında bizlere birtakım ipuçları vermektedir (Eryüksel, 1998: 331). Bu amaçla uzantılı olarak çocukları Himaye Cemiyeti Doğu merkezli olarak Sarıkamış merkezinde 12 Kasım 1921 tarihindeki kuruluş gerekçesine bakacak olduğumuzda çocukları koruma amacıyla beraber aynı zamanda bölgenin kültürel ve sosyal faaliyetlerini geliştirmek, büyümesine katkıda bulunmak ve fakir halka, bakımsız çocuklara bakma gibi sorumlulukları da üstlenmiştir (Varlık, No. 10. 1921: 2).

Savaşların ortaya çıkardığı yetimler ve dul kadınlar sorunu, tarihin çoğu zaman diliminde varlığını devam ettirmiş bir trajedidir. Bu çerçevede yetimlerin korunması ile ilgili birtakım adımlar hemen hemen bütün toplumlarda var olmuştur. Ancak bizler burada Osmanlı Devleti özelinde bir yetimlik olgusu üzerinde duracağımız için burada tarihçe aşamasında verilen bilgilerin genel ölçekte Osmanlı ve öncesindeki Türk-İslam Devletleri ve diğer İslam Devletleri kapsamında değerlendirilecektir. Cemiyete dair kanunların en geniş 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunudur (Resmi Gazete, Çengelci, No.339. Nisan 1926: 9). Zira Osmanlı Ailesini ve onun bir üyesi olan çocuğu en çok etkileyen sosyal ve ekonomik olaylar, savaş, salgın hastalık, hür kişilerin köle olarak satılması, kuraklık, kıtlık ve göçlerdi. Özellikle de kırsal bölgelerde cereyan eden

ekonomik, sosyal olaylar gibi durumlar ev hanesini özellikle de çocuğu ciddi bir biçimde etkilemekteydi (Gürer ve Bay, 2013: 36).

Eski Türk Devletlerinde hakim olan sosyal devlet anlayışının temelinde İslami yaklaşımla beraber kadınların, çocukların, yetimlerin korunması prensibi hakimdi. Yetim çocuklarının korunması temelinde iki ana unsurdan söz edilebilir. İlk faktör İslam dininin temelinde yetimlere algısı, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in birçok hadiste yetimlerle ilgili aktarımlar etkili olmuştur. İkinci husus ise tarih içerisinde çocuk algısının geçirdiğı değişimlere bağlı olarak uygulanan politikalar etkili olmuştur (Ünal, 2012: 3-4).

1.1. Osmanlı Devleti'nde Yetimlerin Korunması

Türk tarihi ile ilgili birtakım çalışmaların incelenmesi halinde Türk tarihinin hemen her safhasında çocuklarla ilgili çalışmaların var olduğu rahatlıkla tespit edilebilir (Sarıkaya, 2005: 1). Osmanlı toplum yapısında hayır faaliyetleri geleneği uzun bir sürece dayanmaktadır. Tanzimat Fermanı ile beraber toplum algısı değişerek kadın ve çocuk konumuna değer katılarak yapılan hayır amaçlı faaliyetler özellikle meşrutiyet ile beraber hızlı bir sürece girdi. Balkan ve I. Dünya Savaşı ile birlikte toplumun zayıf ve kimsesiz duruma düşmüş kesimini, çocukları, himaye etme devletin temel politikaları arasında yer almaktaydı (Okay, 1999: 66).

İnsan haklarının korunması konusunda İslam inancı dinde muhataplara özel birtakım sorumluluklar yüklemektedir. İslam dininin temel kitabı Kur'an'da yetimlerin haklarının korunması ile ilgili birtakım mesajlar bulunmaktadır. Bu bağlamda İslam medeniyetinin kurucu yapı taşlarından olan Kur'an'ın söz konusu yetimlerin korunması ve haklarının sağlanması ve yine diğer birtakım hayati hususların yerine getirilmesini emredici bir dil ile muhataplarına bildirmektedir. Mesela bu ayetlerden bir tanesi Bakara suresinde şöyle geçmektedir: "Hani İsrailoğulları'ndan, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, anneye-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilikle davranın, insanlara güzel söz söyleyin, namazı dosdoğru kılın ve zekatı verin" diye söz almıştık" (Bakara 2/83).

Yine aynı surenin 215. ayetinde ise insanların sahip oldukları bazı maddi kazançlarını yetim, yoksul kimselere sadaka ve zekât gibi başlıklar altında

verilmesi gerektiği şu şekilde sunulmuştur: “Sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: "Hayır olarak infak edeceğiniz şey, anne-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışadır. Hayır olarak her ne yaparsanız, Allah onu şüphesiz bilir” (Bakara 2/215). Eski Türk kültüründe ve bu alandaki şifâhi veya yazısal ürünlerine yetim kavramı ve motifi şiirlerde zaman zaman kullanıldığı bu anlamda söylenebilir. Bununla beraber Türklerin İslamla karşılaşması ve İslamı kabul etmeleri sürecinde Hz. Muhammed’in yetim oluşu da edebi türlere konu edinilmiş ve bu anlamda Hz. Peygamber şahsında yetimlerin korunmasına dikkat çekilmiştir (Yazıcı, 2007: 6). Kur’an’da geçen bir başka ayette, yetimlerin maddi birikimlerini haksız kazançla gasp edenler şu şekilde tehdit edilmişlerdir: “Gerçekten, yetimlerin mallarını zulmederek yiyenler, karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Onlar, çılgın bir ateşe girecekleri” (Nisâ 4/10).

“Allah’a kulluk edin O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin Allah, kendini beğenip övünenleri elbette sevmez. Kim Müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak, yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir günah (şirk) işlemediği takdirde, yüce Allah onu mutlaka cennete koyar.” (Ünal, 2012: 3-4).

İslam tarihi boyunca her millet yetimlerine kendi imkânları ölçüsünde olanak sunmuştur (Özcan, 2006: 104). Bu ayetlerden anlaşıldığı kadarıyla İslam Kur’an’ın indiği ilk toplum olan cahiliye Araplarına toplumun içerisinde haksızlığa uğrayan ve malları ellerinden alınan yetimlerin haklarının kendilerine iade edilmesini emretmektedir. Bu bakımdan denilebilir ki İslam ilk ilahi bildirimlerinde dahi yetimlere değinmek suretiyle yetimin korunması ve maddi-manevi desteklenmesi hususuna özel bir önem atfetmiştir. Zaten bu ilâhi vahiyleri insanlara ulaştıran Hz. Peygamber’in en nihayetinde yetim olarak büyümesi bir anlamda Hz. Peygamber’in yetimlerin korunması konusunda özel bir çaba sarfetmesinde ayrıca bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede ilk Müslümanların bu bilinci edinmesinde İslam dini özel bir çaba sarfederek yetimlerin dini anlamda ilâhi bir müdahale ile koruma altına alındığı bildirilmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan ilk İslam devletlerinde de yetimlerin himaye edilmesi noktasında özel birtakım çabalar verilmiştir (Eryüksel, 1998: 331).

Bu aşamada İslam Devletlerinde Osmanlı Devletindeki gibi bir kurumsallaşmadan bahsedilemezse de ilk Türk-İslam devletlerin yetimlerin kategorik olarak mevcut birtakım sosyal kurumlardan bir yardım alındığını söylemek mümkündür. Bu konuda karşımıza çıkan ilk kurumlardan bir tanesi Beytülmâl Kurumu olup, bu kurumdan fakir, dul, yetim gibi sosyal statü bakımından zayıf olan insanların hayata adaptasyonlarının sağlanması konusunda birtakım ödenek ve payların kendileri için tahsis edildiği kaynaklarda yer almaktadır. Bir başka kurum da Ahilik Kurumudur. İlk bünyesinde esnafları toplayan bir kurum olarak ortaya çıkan ahilik daha sonra sosyal tabakadan esnaf dışında misafir, yolcu, yetim gibi maddi bazı sıkıntılarla boğuşan kimselere de yardım yapacak şekilde kapsamını genişletmiştir. Üçüncü bir kurum olarak da sivil tabanlı kuruluşlar olan vakıfların söylenmesi mümkündür. Zira Vakıfların temel felsefesi genellikle şu şekilde özetlenmektedir: “Kimsesiz çocukların, yetimlerin, dulların ve yoksulların korunması, yol, kaldırım, köprü ve bunların bakımı gibi işler için tesis edilmiş olan vakıflar tamamıyla sosyal hizmetler için çalışmış kurumlardır” (Acar, 1993: 84-85).

Anne ve babaların çocuklara karşı vazifelerini yerine getirmedikleri süre içerisinde hâkim, çocuğun himayesi için gerekli şartları sağlamada sorumluluk üstlenmiştir. Resmi Gazetenin 273. maddesinde ise:

“Çocuğun bedeni veya fikri tekâmülü tehlikede bulunur veya çocuk manen metruk bir halde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir Aile nezdine veyahut bir müesseseye yerleştirecektir. Çocuk şirnetliği hasebiyle ana ve babanın talebi üzerine hâkim tarafından ittihaz edilir. Bu tedbirlerin ittihaz ettiği masarif ana baba ile çocuk tedmiyeden aciz iseler devletçe tavsiye olunur” (Resmi Gazete, 1928: 105).

Çocuğun tüm haklarının korunması bağlamında devlet birtakım kanuni hakları ile birlikte sorunlara çözüm arayışında olmuştur. Çocuğun eğitim, sağlık faaliyetlerinden yararlanabilmesi için imkânların sağlanması devlet tarafından yerine getirilmiştir. Aynı şekilde Aile bütünlüğünün ve çocuğun korunması hususunda da anayasada ilgili hükümlere yer verilerek böylelikle geçerlilik kazandırılmak istenmekle beraber bu hüküm ve yasaların yerine getirilmesi için kurumlara sorumluluk devredilmiştir (Resmi Gazete, Teşrinievvel 1928: 105-4541).

Osmanlı Devleti'nde önemli sosyal görevleri icra eden kurumların başında gelen vakıflar özellikle çocuk ve diğer muhtaç kimselere yönelik bir hizmet anlayış geliştirmişlerdir. Fatih Sultan Mehmed'in 1470 tarihli Ayasofya Camii Vakfiyesindeki Vakıf Nizamnamesi Osmanlı Devleti'nin koruyucu sosyal politikalarını anlamada ipucu niteliği taşır. Vakıfta görevler ve görevliler belirtildikten sonra Dârut-tâ'lim adındaki okulun şartları "*Eytam bulunur ise Tâlim-i Eytam, bulunmaz ise etfal-i fukara-yı müslime tâlimi ikdâm*" olarak belirlenmiştir. Yine aynı vakfiyede yetimlere ayrılan tahsisat miktarı:

"Makarr-ı serîr-i saltanâtlarımda sakın olan eytama külli yevm 100 akçeden tamam şehre 3000 akçe sarf oluna; kız, erkek ve ebeveynden âri her yetime nisf dirhemden külli şehir 15 akçe dağıtıla, her yetime muvazzaf-ı muâyeyni şer'ân hıdâne dâiresinden huruç çıkış ve menzil-i istiğnâya vüluce değin verilip mertebeden sonra vazifesi, yetim-i âhara tevcih oluna" (Gürer ve Bay, 2013: 36).

Öte taraftan Osmanlı'da toplumun bir parçası olan yetimlerin hakları konusunda hukuki birtakım özel hükümler konularak toplum içerisinde pozitif bir ayrıma tabi tutuldukları bilinmektedir. Nitekim Osmanlı'da hem vakıflar hem de yetim mallarının satışı, el değiştirmesi gibi konularda yasal bazı düzenlemeler yapılarak bu malların genellikle yetimlerin ellerine kalması için hukuk düzeyinde bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bu çerçevede karşımıza çıkan önemli kavramlardan bir tanesi de Eytam Sandıkları denilen maddi bazı unsurlardır. Bilindiği kadarıyla Osmanlı'da yetimlerin himayesinin kurumsal düzeydeki ilk çekirdeği olan Eytam Sandıklarının temel işlevinin ne olduğu noktasında Eytam Sandıklarına dair yapılan şu tanım bağlamında tespiti mümkündür:

"Vefat eden ebeveynden yetimlerine intikaleden malların zayi edilmeden sağlıklı bir şekilde muhafaza edilerek rüşdyasına, yani hukuki olarak malları üzerinde tasarruf etme ehliyetine sahip olduğuyuşa geldiğinde, sahibine ulaştırılması anlayış ve sorumluluğudur" (Özcan, 2006: 106).

Bu bağlamda söz konusu İslam'ın öngördüğü yetimlere dair hakların tatbikatının yapılması noktasında Türklerin İslam'dan önce de gelenek ve örflerinde yetim gibi sosyal açıdan zayıf düşmüş insanların korunduğu bilinmektedir. Zira Türklerin İslam'a girmesiyle beraber önceki bütün örf ve adetlerini izole ettiği veyahut da İslamı hayatın her alanına dair getirdiği değişimlerin bir neticesi olduğu ifade edilebilir. Türkler tarafından bu anlamda

Türk-İslam Ailesi olarak formüle edilebilecek familyada yetimlerin korunmaya çalışılan gruplar içerisinde sayıldığı not edilmelidir. Türklerin gelenekleri açısından yetimler konusundaki hassasiyetleri bilindiğine göre bu bilinç ve hassasiyetin edebiliteratüre dahi yansıdığını göstermek bâbında burada Türklerin manevi hayatları üzerinde ciddi etkilerde bulunan Ahmed Yesevî'nin eserlerinde rastlanılabılır.

Osmanlı Devleti'nde yetimleri korumayı üstlenen kurumlar olarak ön plana çıkan diğer bazı kurumlarsa kaynaklarda Darülhayr-ı Âli, Cemiyet-i İmdâdiyye, Darüleytamlar, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti gibi bazı sivil girişimlerle veyahut da devletin kendi tasarrufu içerisinde kurulan kamusal alanlar gelmektedir. Burada yeri gelmişken ifade edilmelidir ki söz konusu yetimlerin himayesine yönelik birer sivil girişim olan bu kurumların tarihî arka planında şüphesiz daha önce de ifade edildiği üzere Osmanlı toplumunun sosyolojik bir özelliği olarak izah edilebilir.

Osmanlı Devleti insanında bulunan şefkat merhamet gibi bazı duygular ile millet olarak karakteristik özellikleri söz gelimi kurumların bir adımı sonucu kurulan bu kurumların II. Abdülhamid, döneminde yetim ve muhtaç çocuklara yönelik olarak bazı girişim ve uygulamaları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi olan Cemiyet-i İmdâdiyye, Fatma Aliye Hanım'ın başkanlığında Osmanlı-Yunan Savaşı akabinde kurulmuştur. Diğer bir tanesi olan Darülhayr-ı Âli Kurumu ise Süleyman Paşa'nın kızı Sabiha Hanım'ın riyasetinde 1908 yılında kurulmuş ve II. Abdülhamid tarafından da himaye edilmiştir. Bu çerçevede tezimizin konusunu oluşturan Himâye-i Etfâl Kurumu da 6 Mart 1917'de kurulmuş ve 1923'e kadar da misyonunu yerine getirme bağlamında aktif olarak birçok bölgede çalışmıştır. Yani söz konusu cemiyet faaliyet alanını sadece İstanbul ile sınırlama yoluna gitmemiş, Anadolu'ya da açılmış ve Anadolu'daki faaliyetlerinde de önemli bir kadın nüfusu kurum bünyesinde aktif olarak çalışmıştır (Yazıcı, 2007: 44-45). Cemiyetin yapılanmasına baktığımızda ise Umumi Merkez Kongrelerinde yılda iki defa düzenlenen çalışma mekanizması mevcut olup bununla ilgili ortak karara varılmıştır. Bir veya iki yıl için seçilen delegeler, Umumi Merkez Kongre tarafından seçilenler olarak 21 kişi olup Umumi Kongrede yapılan ilk toplantıda

seçilenler arasında genel başkan, genel sekreter, muhasebeci gibi meslek gruplarına birer kişi seçilmiştir (BCA, 490.01,98.65.42,8.1.1928).

Esasen ilgili cemiyetin Anadolu'ya açılmasındaki espri söz gelimi kurumun amaç ve hizmetlerinin kimlere yönelik olacağını kısaca özlü bir biçimde ifade eden şu sloganında açıkça belirtilmiştir: “*cins, mezhep ve milliyet*” ayırımı yapmaksızın bütün çocuklara yönelik hizmettir (Yazıcı, 2007: 44-45). Osmanlı Devleti'nde esasında farklı isimlendirmelerle anılmış olsa da bütün bu kurumların nihai amacı savaş gibi durumlardan dolayı oluşan yetimlerin toplum içerisinde rehabilite edilmesini sağlanarak yetim oluşun beraberinde getirdiği yıkıcı psikolojik ve maddi kaybın bertaraf edilmesi veyahut da kısmi olarak telafi edilmesidir. Ancak az önce adı verilen kurumlar ortaya çıkış amaçlarını kısmen bir şekilde yerine getirdikleri savunulabilirse de yine yetimlerin himaye edilmesi amacıyla yapılan bazı girişimlerin veyahut da atılan bazı adımların sonuç vermediği hatta aksine olumsuz birtakım durumlar doğurduğu da dönemin vesikalarından istifade etmek suretiyle araştırma yapan bazı düşünürler tarafından ifade edilmiştir. Buna bir örnek olarak kaynaklarda genellikle söylenen Külhanbeyliği kurumudur.

Nesim Yazıcı'nın söz konusu probleme ilişkin yazdığı makale formatındaki çalışmasının hemen girişinde ilgili kurumu ve ilgili problemi şu şekilde tanımlamıştır:

“İslam Hukuku'nun yetimler konusundaki hedeflerinin yaşanılır gerçekler tarzında ortaya konmasını, binlerce vakıf içerisinde yetimlerin durumlarını değerlendiren pek güzel örneklere hayat verilmiş olmasını bu vesile ile hatırlayabiliriz. Bununla birlikte hiçbir toplumun veya milletin hayatı, bütünüyle iyilik ve güzelliklerden ibaret değildir. Osmanlıların da yetimler konusunda başarısız oldukları uygulamalar bulunmaktadır. Nitekim devletin başkentinde varlıklarını XVII. yüzyıl sonlarından XIX. yüzyıl ortalarına kadar rahatlıkla takip edebildiğimiz külhanbeyliği kurumu ve bu kurumun en önemli unsuru külhanbeyleri, yetim erkek çocuklarla ilgili olarak görevin her zaman tam olarak da yerine getirilememiş bulunduğu kanıtıdır” (Yazıcı, 2007: 9-10).

Bu arada Osmanlı dönemindeki yetimhane kurumları olgusu üzerinde duran modern bazı çalışmalarda Osmanlıların yanı sıra Alman yetimhanelerinin varlığı hususunda bazı bilgiler nakledilmektedir. Çocuğa ilişkin yeni müesseseler kurma, sadece Türk yapı ve teşkilatı minvalinde ortaya konulmayıp aynı zamanda Avrupa

örnek alınarak birim ve kurumlar tesis edilmiştir. Söz gelimi Avrupa’da dini temsilciler çocuk himayesini üstlenirken İslam ülkelerinde bu vazife aynı şekilde dini birim ve vakıflar aracılığı ile birtakım kurumlar sayesinde bu sorumluluk yerine getirilmiştir. Zaman içerisinde Avrupa’da çocuklara yönelik etkin ve aktif politikalar üretilmeye başlandığında Osmanlı Devleti de bu yenilik ve gelişmeleri örnek alıyordu. Çocukların eğitim ve öğretimleri için uyumlu tüm yenilikler alınarak mevcut şartlar dâhilî kullanılmıştır (Gürbüz Türk Çocuğu, 1929: No. 37. 4-6).

Türklerin Aile olgusuna biçtiği değer, işleyen bütün kurumlarda, hukuk, siyasi, sosyal kategorilerde kendini göstermekteydi. Devlet, Aileyi, ferdi korumakla mükellef olduğu için devlete, aynı zamanda baba ibaresi de kullanılmıştır (Kafesoğlu, 1998: 229). Osmanlı’da çocuk, hem Aile hem de toplum için en temel unsur olmuştur (İşeri, 2014: 20). Yaşanan savaşlardan ötürü öksüz ve yetim kalan çocuklar, yardımseverler tarafından himaye edildiği kadar aynı zamanda siyasi ve askeri bir mevzu olup dönemin yetkilileri bunu sorumluluk bilincinde ele almışlardır (Sarıkaya, 2005: 10). Ülke nüfusunu ileriye dönük taşıma politikalarıyla hem niteliksel hem de niceliksel bağlamda bu unsurların iyileştirilmesine zemin hazırlanmıştır. Yapılan ve yapılacak olan tüm çalışmalara Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti kaynaklık etmiştir (Sarıkaya, 2012: 201). Osmanlı’da yetimlerin himayesinde Avarız Vakıfları ve Sandıkları görev alarak geniş bir hizmetin parçası olmuşlardır (İşeri, 2014: 17).

Himâye-i Etfâl, çocukları korumakla yükümlü olduğu kadar aynı zamanda ülke politikalarına uygun olarak doğumları arttırmak, hayat standartlarını yükseltmek suretiyle insan ölümlerini azaltmak amacını da taşımıştır (Baytal, 2009: 99). Savaş ortamının tüm zorluklarına rağmen kimsesiz ve bakıma muhtaç çocukları barındırmak için kurulan Himâye-i Etfâl Cemiyeti: sağlık, eğitim gibi birçok sosyal sahada faaliyetlerini aksatmadan devam ettirmesinden dolayı bu bağlamda ki faaliyetleri ile isminden uluslararası arenada bahsettirmiştir (Okay, 1999: 69). Himâye-i Etfâl Cemiyetinin temel prensibi yetim ve öksüz çocukları himaye etmek olsa da anneli ve babalı çocuklara da sahip çıkmıştır. Maddi durumu yetersiz olan annelere, yardımda bulunularak çocuğunun eğitim ve sağlık problemleri üzerinde durulmuştur (Sarıkaya, 2005: 39). Himâye-i Etfâl

Cemiyetinde temel prensiplerden birisi de çocukların terbiye kontrolünün sağlanması ahlak dersi verilmesi gerektiği İmam Gazali'nin aktardığı şekilde: "Çocuklar balmumu gibidir, onlara istenen şekil verilebilir." şeklinde çocukların terbiyesine yönelik dikkatli olunması gerektiği vurgulanmıştır (Yıldız, 2018: 8).

Çocukların himayesi bağlamında izlenen bir diğer yöntem ise İcar-ı Sağır adında kiralama usulu ile çocuklara sahip çıkılmıştır. Bu yöntemin işleyişine bakacak olduğumuzda kimsesiz çocuklar, maddi durumu elveren bakabilecek durumda olan Ailelerin yanına veriliyordu. Çocukların her türlü ihtiyaçları karşılanacak ahiret sevabı kazanmak niyeti ile beraber çocuklar, birtakım vasıflar karşılığında sahiplenilmişlerdir. Söz gelimi besleme, manevi evlat gibi isimler ile nitelendirilmişlerdir. Bu uygulama daha çok kız çocukları için geçerli olup bir nevi zengin Ailelerin işlerini yaparak ücret karşılığında çalışmışlardır. Aynı zamanda Avarız ve Müessesat-ı Hayriye isminde sosyal yardım kurumları da varlık göstermekteydi. Bu iki kurum, toplumun muhtaç kesimlerine yemek, hastane, yetimhane ve medrese imkanı sunmuş oluyordu (Şeker, 2015: 2). Tahsiliye İdaresi tarafından artan paradan, ihtiyaç duyan birkaç kuruma pay verildiği gibi aynı şekilde 1. 500 lira da Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne verilerek ilgili kararname İcra Vekilleri tarafından kabul edilmiştir (BCA, 030.10,32.74.18, 15.12.1932, Ek:1).

1.2. Cemiyetin Kuruluş ve Teşkilatlanması

Himâye-i Etfâl Cemiyetinin Kuruluş Süreci hakkında yayınlanan nizamname ve tarihçe yanında bir de Osmanlı Arşivlerinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluşuna dair bilgiler mevcuttur. Cemiyetin usûl ve esasları hakkında bilgilendirmeler yer alarak Himâye-i Etfâl CemiyetiUmumiyesi adı altında cemiyetin faaliyet ve çalışmalarını rapor eden bir birim olarak hizmet vermiştir. Cemiyetin çalışma ve niteliği hakkındaki raporlar, hükümeteHimâye-i Etfâl Cemiyetitarafından sunulmuş olup böylelikle hükümet tarafından onay ve tasdik verilerek halkın yararını gözeten bir kurum olduğuna karar verilmiştir. Cemiyetin meşrutiyetle beraber yayınlanan Dernek ve Cemiyetler Kanununa, devlet hükümlerine ters olmadığı belirtilmiştir. Kamu yararına çalışan bir kurum olma özelliğine ise 3 Haziran 1917'de Şura-yı Devlet tarafından onay verilmiştir (BOA.ŞD, 31/46,21.6.1917).

İsmail Canbolat Bey, İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin ilk başkanı olup 14 Nisan 1917'de cemiyetin dernek statüsünde konum kazanabilmesi için Sadaret Makamlığına onay isteğinde bulunduğu bu talep Şuray-ı Devlet tarafından Sadaret Makamına gönderilmiştir. Verilen cevapta ise cemiyetin kamu yararına çalışan dernek statüsüne gelebilmesi için kuruluşu üzerinden belirli bir zaman diliminin geçmesi gerektiği, kuruluş tarihinin yeni olduğu gerekçesiyle bütçeden yararlanamayacağı ifade edilmiştir. Fakat Nizamnamenin tekrar inceleneceği belirtilerek nihayetinde 12 Temmuz 1917'de dernek rolünde hizmet veren bir kurum olma özelliği kazanmıştır (BOA.ŞD, 31/46,12.7.1917). İsmail Canbolat Bey, cemiyetin kuruluş gerekçeleri olarak:

“Memleketimizdeki küçük yaşta ki çocuk ölümlerini azaltarak nüfus meselesinin halline yardımcı olmak, çocukların sağlıklı gelişmeleri sağlanarak sağlam bir nesil yetiştirmek, çocukları ruhen ve ahlaken zararlı muhit ve etkilerden korumak, medeni bakımından memleket için bir ayıp ve kusur sayılacak şekilde eza ve işkence görmemelerini ve kendilerine taşıyamayacakları derecede ağır işler yüklenmesini önlemek, kimsesiz ve çaresiz çocuklara el uzatarak bunları cemiyet için yararlı birer uzuv haline getirmektir” (BOA. ŞD, 31/46,14.4.1917).

Şeklinde ifadeleri Dersaadete gönderdiği yazısında geçmektedir. Yine aynı şekilde İsmail Canbolat Bey'in cemiyetin bütçe ve yardımlarına dair bir yazısı da: “Bir Memlekette ki Tekamül-i İctimainin derecesini ölçmek için en ziyade kullanılan mikyaslardan biri de çocukların hayatını, sıhhatini, ahlakını, menfaatini, muhafaza için mevcut müesseseler ve vesait ve etfal'in Cemiyeti muzir bir uzvu olarak yetişmesinin önünü almak için müraccat edilen Tedabir-i Mani'adır” Canbolat Bey, hükümetten, belediyelerden ve halktan el birliği ile cemiyete maddi ve manevi desteklerini esirgememeleri, yardım diledikleri ifadelerine yer vermiştir (BOA. ŞD, 31/46,14.4.1917).

Cemiyet henüz dernek statüsü seviyesinde olmayıp hayır çalışmaları kurumu adı altında halkın gelirlerinden beslenmiştir. Nizamname maddelerinde cemiyetin giderlerine yer verilerek şu ifadelere yer verilmektedir:

“Çalışanların maaşları, memur ikramiyeleri, kırtasiye, kalorifer, elektrik ve su, matbu evrak, neşriyat ve propaganda, film muhaberat, harcırah, tamirat ve demirbaş eşya, müsamere, Hizmet araçları, nakdi yardımlar, doktor ücretleri, madalya, sigorta, telefon, eşya piyangosu, süthane ve hamam, inşaat, kreş ve hastane, memurin

sigortası, otomatik makine ve hayvanat giderleri başlıklı masrafları ile özellikle yeni bina ve Müesseselere ilişkin harcamalar” (BCA, 030.10,405.301.40,10.1922,Ek:8).

Cemiyet, dernek statüsünde konum kazandıktan sonra devlet tarafından yardım fonları verilmiştir (BCA,30.10,77.11.60,4.3.1917). Himâye-i Etfâl Cemiyeti kuruluşu sırasında Harbiye Nezareti bütçesinden hükümetin onayıyla cemiyete birtakım harcamalar için bütçe verilmiştir. İlk zamanlarda Harbiye Nezaretine verilen bütçe yettiği halde son zamanlarda meydana gelen savaşlar ve ekonomik sıkıntılar dolayısıyla bütçe yetmeyerek hükümetin bütçesi de bu durumda kısıtlı hale gelmiştir (BOA.DH.UMVM, 96/72,19.5.1922).

26 Eylül 1921’de Şuray-ı Devlet tarafından yazılan yazıda Türk Pazarının kurulum gerekçesi olarak şu açıklamalara yer verilmiştir: “Himâye-i Etfâl Cemiyeti gelirlerinin giderleri karşılayamadığı yapılan bağış ve yardımların yetersiz olduğu cemiyetin devamlılığı için sabit bir gelir dengesinin olması gerektiği yönünde açıklamalara yer verilmektedir.” Bu bağlamda gelirler bütçesine bir nebze katkı sağlaması amacıyla Temmuzda Gülhane Parkında 10 günlük Milli Eserlerin Sergilenmesi etkinliği Şuray-ı Devlet tarafından kabul edilmiştir (BOA, 46.94,26.9.1921). Himâye-i Etfâl Cemiyetinin kuruluşu sırasında Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin yapmış olduğu yardımlardan dolayı minnet ve teşekkür duygularını iletmişlerdir. 21 Aralık 1921’de Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde konuya dair şu ifadeler yer verilmiştir:

“Teşekküründen beri cidden pek büyük ve maksad-ı teşekkülünün ulviyetiyle mütenasip Hidemât-ı Âlicenebânedeki bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti muhtemesi Himayemizde ki yavrular için de 400 metre Amerikan bezi, 200 metre fanila, pazen, 30 adet, 20 çift terlik papuç ve 20 adet makara teberrü etmişlerdir. Muhkemen Cemiyetin Ankara Murahhaslığına alınan arzı şükran olunur” (Hakimiyet-i Milliye, 21 Aralık 1921: 2).

Cemiyet, çalışma taslağına, şartlarına ve yapacakları faaliyetlere dair hükümlere Nizamnamede yer vermiş olup cemiyete dair tüm bilgileri barındırmıştır. Çocuklara eziyet edilmemesi, küçük yaştaki çocukların çalıştırılmaması, hasta olanların tedavi edilmesi, zararlı alışkanlıklara meyleden çocuklar için Islahhaneler açılması, sosyal aktivitelerin düzenlenmesi, tesis edilen

binaların çocukların sağlıkları açısından fiziki olarak sağlam yapılması gibi hukmler nizamnamede belirtilmiştir (BOA.şD, 31/46, 7.8.1917).

Cemiyetin idari teşkilatlanmasına bakacak olduğumuzda Himaye-i Etfal Cemiyeti Heyeti Merkeziye tarafından idare edilmek üzere merkezi İstanbul'da yer almış olup kendi yeleri arasından 1 kişi Heyet-i İdare temsilcisi olarak seçilmiştir. Cemiyet merkez dışında köy, nahiye, kazalarında da teşkilatlanarak cemiyetin idaresi, bütçesi ve amaçlarını kontrol etmek amacıyla Encmenler görevlendirilmiştir (BOA.şD, 31/46, 7.8.1917). Doktor Besim Ömer Paşa'nın Himaye-i Etfal Cemiyetine başkanlığı sırasında 3 Haziran 1338'de Dâhiliye Nezaretine yazdığı yazısında Himaye-i Etfal Cemiyetinin Uluslararası ocuk Kongrelerinde 3 kez temsil edildiği belirtilmiştir (BOA. DH. UMVM, 96/72,3.6.1922).

Cemiyetler Kanununda cemiyetlere ilişkin maddeler içerisinde, Türk Hava ve Türk ocuk Esirgeme Kurumları, İcra Vekilleri tarafından beyan edilen Nizamname çerçevesinde çalışmalarına onay verilmiştir. Cemiyetler Nizamnamesine bağlı olan kurum ve müesseseler devlet tarafından yardım alabilmişlerdir. 13.5.1952 tarihli ve 5927 sayılı kanun hükümüne göre: Kanunun ortaya çıkış tarihinde kurulan müesseseler ve cemiyetler yayımlanan kanun yılı içerisinde nizamnamelerin kural ve hükümlerine göre değişim göstermeleri gerekmektedir (Cemiyetler Kanunu,1966: 13). Müesseseler belirli kalıplara bağlı olarak kurulmuş olup yer ve zaman kavramlarına göre değişmeyen hükümlerle erevesi belirlenmiştir (Tunaya, 1969: 64). Osmanlı Devletinde birkaç kişinin bir araya gelerek halka yararlı olacak surette Kanun ve Nizamname erevesi ölçeğinde anayasal hak ve hükümlerden yararlanarak dernek kurabilmişlerdir (Kili, 1982 :10).

Cumhuriyetin ilanından önce derneklerin düzen ve işleyişi hakkında herhangi bir bilgi mevcut olmayıp, müessese ve derneklere yasal bir düzenleme yapılmamıştır. Baskının hakm olduğu dönemde yerel çapta birkaç adernek varlık göstermiş olsa da birtakım sınırlılıklarla karşı karşıya kalınarak aktif bir çalışma yrtlememiştir. II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile birlikte birçok konuda düzenlemeler yapıldığı gibi cemiyetler ve dernekler hususunda da yenilikler

yapıldı. Derneklerin yasal olarak çalışabilmesi için Cemiyetler Kanunu çıkarılmıştır.

Cemiyetler Kanunu ile beraber cemiyetlerin yapısına, işlevine, faaliyetlerine sınırlamalar da getirilmiştir. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle yapılan düzenlemelerle birlikte Kanunuesasi ve Cemiyetler Kanunu ilan edilerek 1911 tarihinde 11 bölüm ve 61 maddelik bir nizamname hazırlanmıştır. Bu nizamname İttihat ve Terraki Cemiyeti üyeleri tarafından hazırlanmıştır (Namal ve Karakuzu, 2017: 38-40). Beyan edilen nizamname ile birlikte Himâye-i Etfâl Cemiyeti yerel ve etkin olmayan bir çatı altında toplama yoluna gidildi. Buna dair istişareler yapılmış olup daha nitelikli bir kurum haline getirme gayesi ile hayırseverler ve kurucu olan kişiler çalışmalarda birlik içerisinde olmuşlardır. Yapılan ilk girişimlerle 6 Mart 1333 tarihinde Galatasaray Yurdunda kurucular toplanmış olup hükümete sunacakları bildiriye hazırlamışlardır. Hükümet tarafından kabul edilerek kuruluşu onaylanmış ve cemiyete bir de tüzük hazırlanmıştır. Kuruma 8 kişi daha eklenerek üye sayısı 20'yi buldu (Himâye-i Etfâl Cemiyeti, 1923:4).

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele yıllarında cemiyete daha merkezi ve ulusal nitelikte bir konum kazandırarak çocukların himayesine yönelik çalışmaların ulusal düzeyde yapılması gerektiğini dile getirmişti. Cemiyetin kuruluş sebeplerine bakacak olduğumuzda I. Dünya Savaşı ve akabinde meydana gelen Balkan Savaşları ile beraber şehit çocuklarının himayesi sorunu, bunun devlet erkânı ve halk eli çocukları bireysel yetiştirme, ihtiyaçlarını temin etme, maddi ve manevi tüm imkânları sunma hedefi ile kuruldu (Çengelci, 1996: 6). Kazım Karabekir'in kızı Timsal Karabekir babasının yetim çocuklara dair düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“İstikbalimizin ümididir çocuk... Nesillerin öncüsüdür. Çocuk davasını her davanın üstünde tutmak onları koruyup yarınlar hazırlamak hepimizin en kutsal görevidir. İstiklal Harbimizin o gözyaşı ve kanla dolu acı günlerinde Kazım Karabekir ölüm kalım mücadelesinin içinde bile çocuk davasını ihmal etmemiş bu kutsal davanın her durumunda ön planda tutulması gerekliliğini bilmiş bizlere de yol göstermiştir. Vefatından bir hafta önce ilk kalp krizi geçirdiği gün, mecliste “Köprüaltı Çocukları” müzakere ediliyor. Eve büyük bir sıkıntıyla geldi: “Of! Ne olacak bu çocukların hali?”. “Babamın bu sözleri hala kulağımdadır. Savaş yıllarında Doğu illerimizde Rusların çekilmesiyle Taşnak Ermenileri onların yerine geçmişler ve misli görülmemiş bir vahşetle müthiş bir katliama başlamışlar.

İnsanlarımızı diri diri yakıyorlar, kuyulara doldurup öldürüyorlar. Çok yavru yetim kalıyor ve hayatlarını kaybediyor” (Karabekir, 1995: 266).

Çocuklara yönelik hizmet çalışmalarında öncelik şehit çocuklarının olmakla beraber Şehit evlatlarına bakamayan milletlerinin sonunun pek parlak olmadığı bundan böyle düşmana karşı güçsüzlüğün belirtilerinden olacağı ifade edilmiştir. Yapılacak bağışların yetimlere yapılması gerektiği, zekat dışında çeşitli yardımların Himâye-i Etfâl Cemiyetine yapılması önerilmiştir (Zeki Efendi, 1925: 15). Cemiyet, savaşta yetim ve öksüz kalan çocukları, göçmen, doğal afetler ve türlü sebeplerden dolayı korunmaya muhtaç çocukların hizmetine öncelik tanımıştır. Bu sebepler çerçevesinde çocuklara hizmet veren, projelerde rol alan kurum ve kuruluşlar ile yakın bir diyalog halinde olmaya özen gösterildi. Çocukların yaş sınırlarına baktığımızda 1 yaşını doldurmamayan çocukların sayıca fazla olduğu genel itibariyle 10 yaş altında ki çocukların yüksek oranı oluşturduğu görülmektedir. 5-10 yaş aralığında ki çocukların ise cemiyette en fazla orana sahip olduğu ifade edilmiştir (Hakimiyeti Milliye, 8 Temmuz 1921: 1).

Göç ve savaş dolayısıyla ülkemizin bulunduğu coğrafya itibariyle yetim, öksüz ve dul kadınların sayısı zamanla artmıştır (Kesgin, 2016: 137). Osmanlı'dan kalan saray ve köşkler yetim yurtları için kullanılmakla beraber yetimhaneler 150 haneli yataklardan oluşuyordu. Çocukların bakımı için öğretmenler de tahsis edilerek her bir öğretmen 50 çocuğun sağlığından sorumlu tutulmuştu (Çifçi, 2009: 61). Himâye-i Etfâl, Hilâl-i Ahmer gibi cemiyetlerine seçilecek seçmenlerin görev sorumluluktan kaçındıkları, tam anlamı ile teslimiyet sağlamadıkları yönünde şikayet aldıkları, bu durumun temsilciler tarafından hoş karşılanmadığı ve üzücü bir durum olduğu ifade edilmişti. Ülkenin içerisinde bulunduğu durum itibariyle örnek olmaları icap etmiştir. Seçmenlerin kongre öncesinden tesbit edilmiş olup bu seçilen kişilerin buldukları bölgeye, mahalleye yardım etmeleri sorumluluğu verilmiştir. Bu yardım ve görevlerin yerine getirilmesi için de müfettiş beylerin yardımına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir (BCA, 490.01, 1.3.4, 1.7.1929).

Himâye-i Etfâl Cemiyetinin taşrada ki şubeleri merkez ile uyum hâlinde olması için çalışmalara halktan görev alacak kişilerin cemiyete yararlı olmaları yönünde temenni içerisinde oldukları tezkerede bildirilmiştir (BCA, 490.01,12.

15.19,12.01.1921). Cemiyetin taşra teşkilatının Beyoğlu şubesi tarafından başlatılması öngörülmüştür (DH.UMVM.VRK, 18.50, 29.07.1336). Çocuklara iş olanağı sunma, maddi durumu yetersiz olan çocukların hastane tedavilerini karşılama, okul masrafları, yiyecek, giyecek, çocuklara oyun imkanı sunma, engelli çocuklara İslahevleri kurma gibi her türden maddi manevi destek imkanı sağlandı. Çocuklar için hayata geçirilen faaliyetler arasında oyun bahçelerine, parklara, tatil etkinliklerine yer vermekle beraber aynı zamanda çocukların zararlı alışkanlıklardan koruması da hedeflenmekteydi (Gürbüz Türk Çocuğu, No. 30: 1929).

İstanbul Kadıköy'de 31 Aralık 1914'te 4 şube olacak şekilde açılan ilk Darüleytam, 2-3 yaş aralığından çocuklar alınmaya başlanarak sanat okulu, kreş, anaokulu gibi görevleri yerine getirmiştir. Şubeler daha sonra yurdun dört bir yanında açılmaya başlanmıştır. 1917-1920 tarihleri yoğunluğun olduğu dönemler olarak söylenebileceği gibi aynı zamanda bu tarih aralığı Darüleytamların sayıca fazla olduğu yıllardır. Tanzimat döneminde, Mithat Paşa tarafından kurulan İslahhane adı verilen kurum, yetim ve öksüzlerin korunması, topluma yararlı bireyler yetiştirmesi amacı ile açılmış olan ilk himaye kurumlarından. Mithat Paşa, Rumeli Valiliği yaptığı sırada ilk olarak Niş'te, Rusçuk'da daha sonra Sofya'da İslahhaneler açmıştır. Bir süre sonra İstanbul olmak üzere diğer birçok yerde de şubeler açılmıştır (Demir ve Şahin, 2014: 265-266).

İstanbul'da Himâye-i Etfâl Cemiyeti kuruluncaya kadar yetim ve kimsesiz çocuklar için yapılan çalışmalar aynı nitelikte olmayıp dönem dönem farklılıklar göstermiştir (Kesgin, 2016: 137). Tanzimattan önce yetimlerin himayesi camilerin, toplumun, vakıfların, tekkelerin boyunduruğu altındaydı. Vakıfların işlevinin yetersiz kaldığı zamanlarda ise devlet desteği ile başka kurumlar açılarak birtakım alternatifler bulunmuştur. Cemiyet, Tanzimat ilanı sonrası ise daha resmi bir konum kazanmıştır (Ünal, 2012: 13). Savaşların uzun sürmesi yetim ve öksüz çocukların sayıca artmasına neden olmakla birlikte teşkilat olarak daha etkili ve programlı bir çalışma gerektirmiş olup bu doğrultuda ilk ciddi adım I. Dünya savaşının son yıllarında atılmış oldu. Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yurt içi ve yurt dışında, gelirleri toplama amaçlı projeler düzenlemiştir. Bu noktada Büyük Millet Meclisi, cemiyetin gelirlerini temin etme hususunda büyük görev üstlenmiştir.

Halkın yaptığı bağışlar, devlet tarafından ayrılan fonlar, üyelerin şahsi yardımları, balo, piyango gibi sosyal kültürel çalışmalar ile cemiyetin gelirleri tedarik ediliyordu (Bilgin, 1997:18).

Almanya'dan Himâye-i Etfâl Cemiyeti adına azalarına dağıtılmak üzere getirilen 300 tane rozetin, kararname ile memlekete getirileceği icra vekilleri tarafından kabul edilmiştir (BCA, 030.10, 40. 74. 14, 23. 10. 1933, Ek:1). 23 Nisan etkinlik kutlamalarına aktif bir katılım gösterilerek katılımcıların 1933 senesinde ki bütçe masrafları teklifi içinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti için 1700 lira pay ayrılmış olup 20.000 daha ilave edilmiştir (BCA, 30.10,178.233.17,16.01.1933). Cemiyetin düzenlediği 23 Nisan etkinliklerine katılan misafirlere yardım amaçlı rozetler verilerek bu şekilde bir yardım kampanyası yapıldı. Aynı zamanda bu etkinlik ile çocuklara yardımseverlik duygusu da aşılacak istenmekteydi (Cumhuriyet, 27 Mayıs 1924: 3).

Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü tarafından yayınlanan kararnamede, maliye bütçesinden Himâye-i Etfâl Cemiyetine aktarılan paradan arta kalan 5. 000 liranın yardım olarak tekrar cemiyete bağışlanması önerisi Maliye Vekaletinin Teklifi ve İcra Vekilleri tarafından kabul edildi (BCA, 030.13, 28.39.8, 17.5.1932, Ek: 02). Kıbrıslı Türkler bu noktada bilet satışları ile elde ettikleri gelirleri Türkiye'ye havale etmişlerdir (Ummanel, 2017: 247). 1932 yılına ait kıyı idaresi bütçesinin 2. maddesi gereğince İcra Vekillerinin vermiş olduğu karar ile yardım amaçlı olarak Darüşşafakaya 5000 lira, 3000 lira da Himâye-i Etfâl Cemiyetine verilmesi kararlaştırılmıştır (BCA, 030.10, 30.54.7, 19.07.1932). Zekat, fitre ve kurban derilerinden elde edilen gelirlerin Hilâl-i Ahmer ve Himâye-i Etfâl Cemiyeti arasında paylaşılacağı kararı verilmiştir (BCA,051. 08, 02.06.20, 5.3.1932). Himâye-i Etfâl ve Hilâl-i Ahmer Cemiyetlerin idaresi tayinine Muhittin Celal ve Sait Beyler Dâhiliye ve Sıhhiye Vekaletleri tarafından göreve getirilmişlerdir (BCA, 030.10,178.252.5,15.9.1932).

Cemiyet tüzüklerle çalışmalarını yürüttüğü için değişen durum ve şartlara göre yer yer hükümleri değişiyordu (Delialioğlu, 2009: 57). Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından Diyanet İşleri Başkanlığına yazılan bildiriye, kutlanacak olan Çocuk Haftası münasebetiyle radyo, basın ve yayın organları kullanılmak istenerek bu yöntem ile cemiyete yardım ve bağış yapılması, çocuklara sahip

çıkılması hususunda gerçekleştirilmek istenenler halka bu şekilde iletilyordu. Aynı zamanda camilerde, vaaz ve hutbelerde çocuklar için cemiyete, halkın maddi yardımlarda bulunması yönünde konuşmalar yapılması için diyanet işlerine bu talep arz edilmiştir (BCA, 051.33, 4. 33. 6, 16. 04. 1959).

Çocuk Haftası münasebetiyle okula giden çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından para temini için okullara yardım zarfları gönderilmiştir. Çocuklara verilen zarfların 23 Nisan tarihine kadar idareden alınması gerekmektedir. Zarfa koyulacak paranın gizli ve dikkatli bir şekilde yapılması ve fakir çocuklara zarf dağıtılmaması yönünde yetkililere uyarı verilmiştir (BCA, 130. 09, 18.96.48,13.04.1930). Cemiyet, yapmış olduğu aktif çalışmalar neticesinde tüm halkın ilgi, alaka ve takdirini topladığı gibi yurtdışı müslüman ülkelerden Mısır, Hindistan, Kıbrıs gibi coğrafyaların da dikkatini çekiyordu. Bu durum dolayısıyla müslüman birkaç ülke yardım ederek destek olmuşlardır. Cemiyet Avrupa'da yapılan kongrelere temsilcileri ile katılarak uluslararası arenada resmiyet kazanması ile beraber Heyeti İttihadiyenin İstanbul'da Türk Komitesi kurmasını sağladı.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yurt içindeki çocukları himaye edip kolladığı gibi aynı zamanda yurt dışında ki çocuk müesseselerine de ilgili olmuştur. Söz gelimi İsviçrede ki cemiyetler para ve erzak yardımlarını Osmanlı'ya ait şube yardımıyla yapmıştır. Toplanan bu yardımlar çocuklara dağıtılıyordu. Süt, fasülye gibi gıda yardımları Kadıköy, Beykoz, Beylerbeyi, Topkapı gibi yerlerde toplamda 4180 çocuğa Fukaraperver Delegelerin denetiminde dağıtılmıştır. Çocukları ticaret ve meslek hayatına alıştırmak icabıyla Himâye-i Etfâl, bünyesinde yer alan etfal ve Eytam çocukları için şehirlerin birkaç noktasında stadlar kurulması için Dâhiliye Nezaretinden izin talep edildi. Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yaptığı faaliyet ve çalışmalar kadar bir de yapmayı planladığı bir çalışma programı mevcut olup çalışmanın taslağı 1922 yılında hazırlandı. Yapılacaklar arasında Çocuk Müzesi inşa edilmek istenerek bununla hedeflenen ise çocukların bilinçlendirilmesi için batıl inançlar ile meydana gelen olumsuz algı ve alışkanlıklar çeşitli mesaj içerikleri sayesinde hazırlanan levhalar ile anlatıldı. Himâye-i Etfâl Cemiyetinin 1919-1922 yılları arasındaki çalışma programına bakılacak olduğunda:

1-Cemiyetin, Kalender Yurdunun sorumluluk ve işlerini üstlenmesi hususunda çalışmalar yapması.

2-Cemiyetin şubelerinin aktif çalışma içerisinde olması, sayılarının arttırılması için çalışmalar yapmak.

3-Bando takımı temini için çalışmalara başlamak.

4-Becerikli öğrencilerin yatılı okullara alınması.

5-Çocukların sağlığı için birtakım faaliyetler yapmak.

6-Öğrencileri sanat dallarına yönlendirmek. Cemiyetin gelirlerini temin etmek için birçok yerden yardım talep edilmesi.

7-Türk pazarının açılmasına olanak sağlamak yerli ve milli bir ticaret meydana getirmek.

8-Vesayet-i etfal Kanununun kabulü için çalışmalara girişilmesi kararı alınarak kanunun birkaç maddesi kabul edilmiştir. Kalender Yurdunun cemiyete devredilmesine karar verilmiş çocukların yatılı okullara kayıt sayıları arttırılmıştır. Fakat çocukların sanat faaliyetleri, kamp etkinlikleri kabul edildiği yönünde tespitlerin olmadığı ifade edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamnamesi, 1925: 29-31).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti Umumiyesinin Nizamname-i Esasi'nde kuruluşun faaliyet alanları şu şekilde maddelenmiştir:

1-Fakir, maddi durumu yetersiz çocukların hastane masraflarını karşılamak.

2- Cemiyetin çalışanlarına kötü muamele edilmemesi.

3-Tatil zamanlarında çocukların doğa ile iç içe vakit geçirmelerine olanak sağlamak.

4-Çocukların zararlı alışkanlıklardan *madde bağımlılığından* uzak tutulması.

- 5-Çocuklara iyi muamele edilmesi, güzel ahlak aşılanmalı.
- 6-Çocukların beden güvenliklerinin sağlanması.
- 7-Himâye-i Etfâl Cemiyetine ait bir hususi kütüphane kurulması.
- 8-Çocuklar için oyun alanlarının, park ve bahçelerin kurulması.
- 9-Aileleri tarafından terbiye edilemeyen çocukların kurum ve müessese tarafından ıslah edilmeleri.
- 10-Himâye-i Etfâl'in uluslararası cemiyetlerle diyalogunun sağlanması.
- 11-Çocuklara has çalışma ve becerilerini geliştirme birimlerinin tesis edilmesi.
- 12-Süt Dağıtım birimlerinin oluşturulması.
- 13-İş görececek yaşta çocuklara iş imkanı sağlanması.
- 14-Doğum yapacak annelere gerekli şartların sağlanması.
- 15-Çocukların her türlü hukuki haklarının güvence altına alınması. Anne ve babasız çocukların haklarının devlet tarafından bizzat üstlenilmesi.

Nizamname maddelerine bakacak olduğumuzda anne ve çocuk sağlığı için her alanda düzenleme ve çalışmalar yürütüldüğü söylenebilir. Fakat tüm bunların yapılabilmesi için maddiyata ve emeğe gereksinim duyulmuştur. Bu sebeple birçok faaliyet sekteye uğramıştı. Halk ve ilgili birimler yardım ile kısa süre içerisinde çok sayıda çocuğa hizmet vermiş olup 1922'de cemiyete muayene ve para yardımları yapılarak 1923'te ise yardımlar daha çok yiyecek alanında olmuştur. Süt dağıtımının yoğun olduğu yıl ise 1924 yılı olup 1925 tarihinden sonra doğum malzemeleri dağıtımı, yiyecek, okul malzemeleri tedariki sağlandı. 1927 ve 1928 tarihleri arasında oyun bahçe ve kurum banyoları açıldı (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1925:4-9).

Himâyei Etfâl Cemiyeti, Meclis-i Umumiye'ye sunmuş olduğu Nizamnamede yer alan “*Himâye-i Etfâl Cemiyetimiz bugüne kadar ne yaptı*” başlığında yapılan faaliyetler sıralanmıştır. Bunlara bakacak olduğumuzda:

1-İlim ve tecrübeye her alanda yol gösterici olarak bakıldığı için buna uygun hareket edilmiştir.

2-Cemiyetin misafirhanesi himaye, koruma yeri niteliğini kazanmıştır.

3-Temel öncelik çocukların ölümüne sebep olacak durumları ortadan kaldırmak ve yoksullukla mücadele etmek.

4-Çocukları ahlaki bağlamda saygın bir birey olarak yetiştirme amacı ile beraber çocukların fikirlerine değer verilerek kontrol sağlanmıştır.

5-İzmir'de ikamet eden muhacir çocuklarından okula gidemeyenlerin okul ücretleri ödenerek okullara yerleştirilmişlerdir.

6-Çocukların bir kısmı zengin Aileler yanına verilerek misafirhane kısmının barınanları böylelikle değişmiştir.

7-Becerikli kabiliyetli çocukları iyi bir konuma getirmek için eğitimlerine özen gösterilmiştir.

8-Farklı usullerle yardıma muhtaç muhacir başka çocuklara yardım edilmiştir.

9-Çalışma yerlerine başarılı ve kabiliyetli çocuklar görevlendirilmiştir.

10-Himaye edilen çocukların sağlıkları hususunda oldukça hassas ve özenli olunmuştur.

11-İş sahasına katkı sağlayan okullarda okuyan başarılı öğrencilerin okul ücretlerine yardımcı olunmuştur. Faaliyetler için bina tesis edilmiş süt damlasının kurulması için çalışmalara başlanmıştır.

12-Muayehane birimleri oluşturmak için birçok yerde şubeler inşa edildi.

13-Fuat Umay'ın 1941 yılında kurum başkanlığını yaptığı sırada bir konuşmasında toplamda 700 şubenin 427 şubesinden gelen verilere göre 20 sene içerisinde 2334.168 çocuğa giysi yardımı yapıldığı aktarılmıştır. Bu yıl aralıkları içinde birçok birim açılarak Anaokulu, Doğumevi ve sosyal etkinlik faaliyetleri için kurulan kurumlar hizmete vermeye başladı (Himâye-i Etfâl Cemiyeti Umumi Nizamnamesi, 1923: 28-30).

Cumhuriyet ilanının ilk yıllarında ülkede her alanda yetersizlikler olduğu gibi devam etmekte olan savaşlar ile beraber sağlık çalışmalarını, çalışanlarını, hizmetlerini maddi yetersizlikler, göçler gibi birçok etken olumsuz etkilemekteydi. Savaş ve sağlıksız şartların mevcut olduğu bu ortamda bulaşıcı hastalıklar kısa sürede yayılma imkanı bulup anne ve çocuk sağlığını ciddi boyutta etkilemekteydi. Çocuk ölümlerinin fazla olması bulaşıcı hastalıklar, kimsesiz çocukların sayıca artması problemi, sorunun vehamiyetini göstermektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık hizmetleri, çocuk ve anne sağlığı üzerinde oldukça ciddi çalışmalar içerisinde olmuştur. Cumhuriyet döneminde çocukların sağlığı için atılan adımlardan 1. Milli Tıp Kongresi, 1-3 Eylül 1925 tarihinde Atatürk'ün önderliğinde toplanarak sağlık sorunlarının masaya yatırılması bakımından oldukça önemli olmuştur (Ekmekçi ve Acıduman, 1927: 58-60).

Dâhiliye Nezaretine gönderilen belgede I.Dünya Savaşının açtığı yaralara karşı her memlekette erkenden çareler aranmaya başlandı. Nüfus meselesi bütün memleketin düşündüğü, çözüm aradığı konu olması itibariyle nüfusu arttırma politikaları üzerinde çalışıldı. Öncelikle süt konusundaki belirsizlikleri ortadan kaldırmak için fiyatta düzenlemeler yapma yoluna gidildi. Süte muhtaç çocukların fiyatından ötürü sütü alamama durumları karşısında uygun, faydalanabilecekleri şekilde düzenlemeler yapma hususunda çalışmalar içerisinde olunmuştur. Böylelikle lüzumu kadar Süthaneler açılması gerektiği; sütçülerin süte su karıştırması sonucu bunun kontrol edilmesi, süte muhtaç hastaların yararlanması gibi nedenlerden dolayı Himâye-i Etfâl Cemiyeti gerekli çözüm arayışları içerisinde olmuştur. Bu bildiri meclise sunularak, hasta kişilere süt verilmesi daha sonra sütçülerin kontrol altında tutulması, dikkat edilmesi gibi kriterlere önem verildi. Sorunun halledilmesi için meclise, Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından talep arz

ediliyor fakat meclis herhangi bir çözüm bulamayınca sorunu Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne devretmiştir (BOA.DH.UMVM,10/18, 8.12.1933).

Diğer taraftan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin ilk faaliyetlerinden biri olarak Süt Damlaları çalışması çocukların beslenme ihtiyacını giderdiği gibi aynı zamanda cemiyete gelen çocukların sağlık kontrollerini de yapmıştır. Bu anlamda süt damlasına yönelik olarak açılan ilk kurumlardan biri İzmir'de açılmıştır (Çavuşoğlu, 2001: 50-51). İdari Raporda, misafirlerin barınacağı Ziraat Kalender Yurdu yapımına karar verilmiştir. Bunun için bütçeden 34, 067 lira 79 kuruş inşaat masrafı için istenmiştir. Kalender Ziraat Yurdunun çalışmalarına bakacak olduğumuzda: müessesenin temizliğini yapmak, bahçe ve hayvanlara bakmak, yemek çamaşır işlerini yerine getirmek gibi vasıfları yerine getirmekle sorumlu olmuştur. Ayrıca çocuklara ileride kendilerine gerekli olacak meslek dalları da öğretilmiştir (Aydın,2018:75).

Süt Damlası yapılanması dünyada örnek teşkil edecek kurumlar dikkate alınarak kurulmuştur. Çocuklara süt tedariki sağlandığı gibi bakımları, sağlık durumları, cemiyetin işleyiş mekanizmasına uygun amaçlar belirlenip bilgilendirmeler yapıldığı, okumayan annelere, çocuklara nasıl bakılması gerektiği hususunda eğitimsel faaliyetler yapılmıştır. Bir diğer kayda değer çalışma ise anneler için bebek eğitimi bağlamında Çocuk Nasihat Ocakları kuruldu (Ali, 1341: 2-13). Umumi Hıfzıssıhha Kanununun belirtilen maddelerinde sosyal devletin gerekliliği olarak halkın sağlığı, çocukların ağır hastalıkları ile mücadele, hasta çocuklar için gerekli tıbbi malzemelerin temini hususunda hizmetlerde bulunulması gerektiği ifade edilmiştir. Bütün sağlık hizmetlerinin belediyeler yerel birim ile mahalli idarelerin üstlenmesi gerektiğine atıf yapılmıştır. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaletinin bütçe masrafları içerisinde, doğan çocuğun hakkı da bulunmakla beraber olası çocuk ölümlerini engelleyecek imkanlar için bütçe ayrılmıştır. Annelerin doğum öncesi ve doğum sonrası kontrollerinin sağlanması şeklinde şart koyulmuştur (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930: 143).

Milli Eğitim Temel Kanun maddelerinde eğitime dair hükümlerde yer alan Atatürk İlkelerine bağlı, vatan ve millet için hayırlı, duyarlı bir birey yetiştirme hedefi ile birlikte çocuğu, maddi ve manevi bağlamda Cumhuriyetin esas ve gerekliliklerini yerine getirecek şekilde yetiştirme gayreti içerisinde

olunmuştur. Bedenen ve ruhen dinç, sağlıklı, olgun bir kişilik ve karakter yapısına uygun, verimli atık çalışmalarda bulunacak şekilde gençler, çocuklar yetiştirme hedefi güdüliyordu (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: 23-42). 1920 yıllarında basın ve yayın organlarında Türk annelerinin çocuk yetiştirme hususunda yetersiz oldukları, bu sebepten ötürü çocuk ölümlerinin fazla olduğu Avrupa'da ki anneler ile kıyaslandığında istenilen seviyede olmadıkları belirtilmiştir. Çocuk ölüm ve hastalıklarının 1920 ve 1930 yıllarında artış göstermesinin temel nedeni annelerin çocuk yetiştirme bilincine sahip olmadıkları ve eğitimsiz oldukları faktörü belirtilmiştir (Hakimiyet-i Milliye, 8 Temmuz 1921: 2).

Meslek seçimi olarak çocukların hem kendilerini hem de toplumu tatmin edecek bir surette yetiştirilmelerine özen gösteriliyordu. Çocuklar, bu şekilde topluma yararlı bir birey olma ve kendileri adına da kabiliyetli, zinde, çağdaş bir uygarlığın temsilcileri olarak oldukça önemli bir sınıf grubu içerisinde yer almışlardır. Milli Eğitim Temel Kanununda belirtildiği üzere özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek amacıyla özel tedbirler alındığı ifade edilmiştir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: 102). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar kapsamına, bedensel, zihinsel, ahlaki bağlamda herhangi bir suçta meyletmiş, mağdur olan çocuklar girer. Kanunda yer verilen bir diğer husus ise korunmaya ihtiyacı olan çocukları koruma veyahut kötü, zararlı alışkanlıklardan uzak tutma amaçlı hakların yasal güvence altına alınması, çocuklara sahip çıkılmasının gerekçelerinden bahsedilmiştir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005: 9502).

Devlet tarafından aile kurumuna, ailenin devamlılığı esasına, çocukların korunmasına yönelik tedbirlerin alınması için gereken hassasiyet gösteriliyordu. Bu bağlamda teşkilatlar kuruldu. Bütün çocuklar devletin sunacağı imkanlardan yararlanma, korunma ve bakım hakkına, anne ve baba ile umumi bir şekilde diyalog halinde olmaları hakkına sahiptirler. Devlet, her türlü mağduriyete uğramış bütün çocukları korumakla mükellef olup eğitim ve öğretim hakkını sunma, kimseyi eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakmama gibi maddelere bağlı kalarak hassasiyet göstermiştir. Eğitim ve öğretim belirlenen kanun ve esaslar çerçevesinde düzenlenip yürütülerek maddi durumu yetersiz olan başarılı çocukların eğitimine destek olundu (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyetine, Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti eklenecek İstanbul şubesi kapatılmıştır (Çifçi, 2009: 62). Dr. Fuat Umay tarafından hazırlanan bildiriye, başvekil Ahmet Paşaya yazılan mektupta kendisine Himâye-i Etfâl Cemiyetine Ankara Merkezini temsilen delege olarak seçildiği haberi verilmiştir (BCA, 030.10, 178.233.17, 16.1.1933). İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti kurulduğu esnada Milli Mücadele dolayısıyla cemiyetin bir kısım kurucuları Ankara'ya gitmiştir. Bu esnada TBMM hükümeti kurulmuş olup devletin yeni bir sistemle varlık göstermesi sonucu Ankara merkezli yeni bir Himâye-i Etfâl Cemiyeti kuruldu. Cemiyetin kurulmasına aynı zamanda Meclis üyesi de katkı sağladı. Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti kurulduğu esnada Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti şubesi yanında yurt içi teşkilatlanma sayısı ile beraber 1952'de toplamda 52 il merkezli 166 tane de merkezi şubeleri mevcuttu. Merkez şubelerinden bir kaç şunlardır: Söğüt, Adapazarı, Develi, Milas, İncecik, Akşehir, Nevşehir, Demirci, Zile, Virancık, Pınarhisar, Gümüş, Ezine, Laba, Lüleburgaz, Avanos, Armutlu, Bodrum, Mucur, Atina, Dimetoka, Çorlu, Manavgat, Uzun Köprü, Karaburun, Beypazarı, Harput, Soma, Çanakkale, Ereğli vb. (Gürbüz Türk Çocuğu, No.1 Teşrinievvel, 1926: 19-20).

Vilayet şubeleri ise; İzmit, Bursa, Kars, Kastamonu, Diyarbakır, Kütahya, Kırklareli, Bozok, Dersim, Elazığ, Ordu, Erzurum, Trabzon, Karesi, Saruhan, Bitlis, Erzincan, Canik, Çorum, Siverek, Sinop, Sivas, Ertuğrul, Aksaray, Ergani, Burdur, Gümüşhane, Tekirdağ, Bolu, Biga, Aydın, Edirne, Antalya, Eskişehir, Gelibolu, Isparta, Çankırı, Giresun, Uşak, Mersin, Rize, Kayseri, Ardahan, Mardin (Gürbüz Türk Çocuğu, No. 1, Teşrinievvel, 1926: 19).

İstanbul Himâye-i Etfâl ve Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti Kurtuluş Savaşı boyunca iki ayrı şube olarak çalışmaları yürütmüşlerdir. Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin kurulması kararı Hakimiyet-i Milliye Gazetesi yayın merkezinin bir odasında 30 Haziran 1921 tarihinde alınan kararla temelleri atıldı. Kurucuları şunlardır: Dr.Adnan Bey (İstanbul Mebusu), Dr. Fuat Bey (Bolu Mebusu), Mustafa Fevzi Paşa (Kozan Mebusu), İbrahim Süreyya Bey (Saruhan Mebusu), Muhtar Bey (İstanbul Mebusu), Dr. Refik Bey (Beyazıt Mebusu), Mustafa Necati Bey (Saruhan Mebusu), Rauf Bey (Büyük Millet Meclisi ikinci başkanı), Vasıf Bey (Balıkesir-Kuvayı-Milliye Hareketi Heyeti Merkeziye Azasından), Şeref Bey

(Edirne Mebusu), Abdullah Azmi Bey (Eskişehir Mebusu), Nafiz Bey (Erzurumlu Tüccar), Dr. Rıza Nur Bey (Sinop Mebusu), Eyüp Sabri Bey (Eskişehir Mebusu), Hoca Esat Efendi (Aydın Mebusu), Nafiz Bey (Erzurumlu Tüccar), Vehbi Bey (Niğde Mebusu), Nadi Bey (İzmir Mebusu), Azmi Bey (Eskişehir Mebusu), Cemiyete aynı zamanda TBMM başkanı Mustafa Kemal'de katılmıştır. Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti 1924-1927 yılları arasında Sıhhi Banyolar yapımına ve süt dağıtım hizmetine başlamıştır. 1928 ve 1929 yılları arasında ise Dış Muayehaneleri, Çocuk Bakıcı Okulları açılarak sosyal hizmet alanlarında birçok proje hayata geçirilmiştir. Bu bakımdan yaptığı faaliyet ve hizmetler bağlamında dönemin en aktif hizmet veren sivil toplum örgütü olmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2019: 8).

İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti ile birleşme kararından sonra 1923'te bir çalışma programı hazırlamıştır. Programın içeriğine bakacak olduğumuzda:

1-Sebzecilik, bahçivanlık, ziraat gibi alanlarda çalışma programı taslağı hazırlanmıştır. Kalender ziraat yurdu 100 yataklı bir kapasiteye sahip olacaktır.

2-Çocuklara meslek, sanat ve iş imkanı kazandırmak amacıyla gerekli kurum ve birimlerde çalıştırılmışlardır. Bir kısmı da el sanatı, ahlaki, ve dini alana yönelmişlerdir. Misafirhanesi 50 yataklı olacak şekilde dizayn edilecektir.

3-Çocukların sanat ile iç içe olmalarını sağlamak için “*Sanat evi*” tesisi yapılmaya başlanacaktır.

4-Gelir amaçlı kurulan birim ve gelir kaynaklarının satış noktaları arttırılacaktır.

5-Bando takımının kurulması için uygun bir zaman dilimi beklenecektir.

6-İstanbul civarında devlet tarafından bir çiftlik imar edilerek çocukların becerilerini geliştirebilmeleri adına olanak sunulmuş olacaktır. Aynı zamanda bir gelir kaynağı olarak da varlık gösterecektir.

7-Çocuklara temel eğitim verildiği gibi aynı zamanda millete yararlı olabilecek türden ilk yardım eğitimi, sağlık yardımı gibi temel bilgiler öğretilenektir.

8-Çocukların sağlıklarını koruma amaçlı kamplar düzenlenip çocuklara egzersiz yapmaları hususunda aktif bir kontrol ve çalışma içerisinde olunacaktır.

9-Çocukların sağlıklarını korumak amacı ile Kalender Yurtlarında, yurdun pek çok yerinde açık hava okulları kurulacaktır.

10-Sağlıklı süt projesi, kongrelerde anlatıldı. Fakat bu kısa sürede hayata geçirilmeyecektir. Cemiyetin sermaye birikimi ile ilgili birimler maddi bağlamda çözümler üretmeye çalışacak Müessese-i Sıhhiye'ye sunulacaktır.

11-Cemiyetin bütçesi elverdiği sürece “Sağlık Sütü, Süt Damlası, çocuklar muayehanesi gibi kurumları” hayata geçirme projeleri üzerine çalışılacaktır.

12-Kalender Yurdunda nüfusun yoğun ve maddi durumun yetersiz olduğu bölgelerde sağlıcak inekler temin edilerek “Süt Damlası” ve küçük çocuklar muayehanesi sayesinde çocuk ölüm ve hastalıkları önüne geçilecektir. Annelerin çocuklarını sağlıklı büyütmeleri için “Hayratname” ve Ameli Mektep yapımına başlanacaktır.

13-Piyango, müsamereler gibi etkinlikler ile bütçeye katkı sağlamak amacıyla ihaleler düzenlenecektir.

14-Kadınlar için “Çayhane” yapmak amacıyla teşebbüslerde bulunacaklardır.

15-Yatılı okula giden çocukların sayısını arttırma yoluna gidilecektir.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti tüm bu yapılmak istenenlerin yanında aynı zamanda yeni doğmuş ve sokakta olan küçük çocuklar için İrdahaneler açmak, süt temini sağlamak, kız çocuklarına ev işleri becerisini kazandırmak için atölyeler tesis etmek gibi birçok faaliyet içerisinde olmayı hedeflemiştir. Çocukları kötü alışkanlıklardan korumak amacı ile terbiye birimleri, İslahaneler temin etmek gibi birçok kurum ve faaliyet alanları açılmıştır (Şeker,2015: 154-155). Savaşlar

ve ekonomik sebepler dolayısıyla cemiyetin idaresi illere ve belediyelere devredilmek istense de idarelerin maddi yetersizliklerinden dolayı gerçekleşemedi. Cemiyetin maddi ödenekleri devlet tarafından karşılanarak gerekli ortam sağlandığında ve savaş durumu atlatıldığında cemiyet ve müesseselerin sorumluluğu böylelikle devletin himayesine devredilmiştir (BOA, 70/15, 21. 03. 1917). Çocuk Esirgeme Kurumu toplumun geldiği nokta ve algılayış mekanizmasına göre çoğu kez değişiklik göstermiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2002 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, 2003'te ise Başbakanlığa bağlanmış olup 2011'den itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde teşkilatlanarak, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı ile faaliyetlerini devam ettirmiştir (Tunç, 2013: 7).

1.3. Sosyal Hizmetler

Sosyal Hizmetler, Ailelerin ve kişilerin dâhilî kontrollü veya kontrolsüz sebeplerden ötürü meydana gelen çevresel faktörler yanında maddi, manevi sıkıntıların çözülmesi, daha iyi şartlarda hayatların idame ettirilmesi için kurulmuş olan sistemli mekanizma birimidir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1983'te kurulmuş olup ilk olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde daha sonra 1989'da başbakanlığa bağlı göreve devam etmiştir (Çengelci, 1996: 8). Sosyal Hizmetler Kanun Tasarısında, kimsesiz korunmaya muhtaç çocukların okutulması, gerekli konaklama ihtiyaçlarının karşılanması, çalışacak durumda olamayan, özel eğitime gereksinim duyan çocukların sorumluluğu gibi durum ve şartlardan dolayı 7355 sayılı kanun ile Sosyal Hizmetler, Başbakanlığa bağlı olarak hukuki bir şekilde kurulmuştur (BCA, 030.01, 51. 308.1,2.11.1932).

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreç içerisinde meydana getirilen yeni Türkiye ile beraber birtakım kurum, kuruluş ve müesseseler kanunlarla hayata geçirilirken bunun yanında çocuklar ve gençler için de birtakım hükümler ve kanun tasarıları hazırlanmıştı (Düster, No. 151, 1921: 91). Resmi Gazetede yayınlanan birkaç kanun maddesi ise: Medeni Kanun 1926, İş ve Ceza Kanunu 1926 (Resmi Gazete, 13 Mart 1926: 519). Gazetede yer alan maddeler içerisinde belediyelerin sorumluluklarına bakılacak olduğunda, maddi durumu yetersiz, belde ve yerleşke oturanlarının şahsi ihtiyaçlarını karşılamakla mükellef olmuştur.

Madde 15/18'de ise belediyeler, halkın sosyal etkinlik ve faaliyetleri için kütüphane, fidanlık bahçeleri, çocuklar için parklar, spor alanları tesis ve temin etmek gibi görevlerde bulunmuştur. Resmi Gazetenin 13/34 hükümlerine bakılacak olduğunda ise aynı şekilde belediyeler tarafından, belirlenen Ailelere yardımcı olma, yetim ve öksüz çocukları himaye edip birtakım imkanlar sunma, kimsesiz kişileri koruma imkanı sağlanmıştır (Resmi Gazete, 14 Nisan 1930: 80).

Sosyal hizmet faaliyetleri ve kollarından olan Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kuruldu. 1920'li yıllarından sonra yeni Türkiye, yapılan çağdaş kurum ve hizmetlerde faaliyet göstererek sosyal yardım politikalarına kaynaklık etmiştir. Sosyal Hizmetlerin yerine getirilmesi için Büyük Millet Meclisi 2 Mayıs 1920 tarihinde İcra Vekilleri tarafından kabul edilen kanun, sosyal hizmetlerin resmîyet kazanması yolunda somut adımların ilki olduğu söylenebilir (Düster, No.3 1921: 1-5-6). Değişen şartlara bireyin adapte olmasına yardımcı olmak, değişimi yararlı kılmak, fert toplum ilişkisini güçlü hale getirmek, olumsuz şartları olumlu kılmak kurumun üstlendiği görevler arasında olmuştur (Ünal, 2012: 3). Bu hizmet nesnel ölçütlerle verildiği gibi aynı zamanda rehberlik, psikoloji alanlarında sunulan hizmetler de bu kapsama girmektedir (Çengelci, 1996: 4-5).

1983 yılında sosyal hizmetlerin tek elde toplanması kararı ile Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu kanunu çıkarılmıştır. Böylelikle bütün hizmet birimlerinin tek çatıda toplanması amaçlanmıştır. Sosyal Hizmetler Kurumuna geniş yetkiler verilerek bir nevi bağımsız bir kurum olma özelliği kazandırılmıştır Çocuk Esirgeme Kurumu böylelikle modern bir statü kazanmış oldu (Yolcuoğlu, 2009: 46).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında geçen maddelerde: Sosyal Hizmetler ve fonlarının tek merkezde ve işbirliği hâlinde yürütülmesi için Sosyal Hizmetler Kurumunun kurulması yönünde çalışmalara girişilmiştir. Daha sonra Sağlık ve Sosyal Bakanlığınca hazırlanmış olan Sosyal Hizmetler Akademisi Kanun Tasarısından sorumlu bakanlık tarafından incelemeye alındı. 1965 yılı programında ise tasarının hemen tamamlanmadığı ve imkanların bu yönde kısıtlı, sıkıntılı olduğu gerekçeleri ifade edilmiştir. 1966 yılında Sosyal Hizmetlerin tek

elde yürütülmesi hususu kanun tasarısı olarak kabul edilmiştir (BCA, 030.01, 51. 308. 1,20.8. 1966).

1.3.1. Vakıflar

“Vakıf, sadece Allah rızasını kazanmak için zengin kimseler tarafından kurulan ve menfaati tamamıyla ihtiyaç sahibi olanlara tahsis edilen bir müessesedir” (Kazıcı,1991:184). Vakıf kelimesinin birçok tanımı olmakla beraber bir malın mülkün alım satımından kalan malın sahibi dışındaki ihtiyaç sahiplerine verme, tahsis etme usuludur. Osmanlı Devletinde sayısız vakıf kurumu olmakla beraber Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuş olan Daru't- Talim ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır: “Eytam bulunur ise Talim-i Eytam bulunmaz ise etfal-i Fukara-yı Müslimine Talimi ikdam eyleyip...” Okul, yetim çocukları öncelikli olarak almışsa da yer sıkıntısı olmadığı zamanlarda fakir çocukları da almıştır. Süleymaniye Vakfiyesinde Kanuniye ait şu ifadeler yer almaktadır: “Ve hergün iki nevbet fukara için pişen aştan ve ekmekten mektepte hazır olan eytama ve evlad-ı fukaraya veren ve adet üzere her ikisine bir çanak aş, bir pare et ve iki ekmek vireler ve mektephaneye hasır lazım oldukça mal-ı vakıftan alı-vireler.” 1585-1683 yılları arasında 31 vakfin gelir dağılımları hesaplandığında en büyük payın yetim, fakir ve çocuklara ayrıldığı belirtilmektedir. Vakıfların bir diğer katkısı da yetim çocukların zengin Aileler yanına verilerek Aile ortamı içerisinde büyümelerine olanak verilmiştir (İşeri,2014:16-18).

M. Kemal Atatürk, 1 Mart 1922’de TBMM 3. yasama açılış konuşmasında vakıfların kültürel boyutları, geliştirilmeleri ve ileriye dönük bir hedefle yaşatılmaları üzerine şu konuşmayı yapmıştır:

“Vakıf sorununa gelince, bildiğiniz gibi, vakıf ülkemizin önemli bir varlığını oluşturur. Bu servetten millet ve memleketi hakkıyla yararlandırabilmek Şer’iye vekâletiyle birlikte bütün bakanlar kurulumuz ve hatta yüce meclisin bu konuyu önemle inceleyerek bu büyük kurum çöküntüden kurtarılmasını ve ülkeye faydalı bir duruma dönüştürülmesini dilerim. Efendiler, vakıfların kuruluş nedeni göz önünde tutulunca bunun dini kuruluş ile birlikte hizmet ve sosyal yardım amaçladığı ortaya çıkar. Vakıfların hayır evleri, akıl hastaneleri ve diğer hastaneler ile misafirhaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, okullar, medreseler ve diğer kültür kurumlarını kapsamış olması vakıf sorunun düzenlenmesinde uyulması gerekli olan kuralları göstermektedir” (Aydın, 1933: 37-38).

M. Kemal 1 yıl ara ile TBMM 4. yasama yılında vakıflar ile ilgili tekrar sunlara değinmiştir: “Geçen yıl arz ettirmiştik. Bu yılda tekrarlıyoruz. Vakıf sorunu önemlidir. Ülkenin ve ulusun gerçek yararına uyacak biçimde incelenerek ve modern görüşlere uygun biçimde düzenlenmelidir. Bu gereklidir” (Aydın, 1933: 37-38). Osmanlının yerleşmiş politik yapısı gereği, yönetim geleneğinin merkezi olması itibariyle yerel çaptaki idari birimler sivil bir toplum, özerk bir yapı oluşumunu engellemiştir. Vakıflar, sivil toplumun meydana getirdiği önemli yardım faaliyetlerinden birini oluşturuyordu. Hiçbir karşılık olmadan toplumun sosyal-kültürel yapısı adına önemli faaliyetler içerisinde bulunması sebebiyle Sivil Toplum Kuruluşları niteliğinde bir kurum olmuştur. Osmanlı toplum geleneğinde kalıcı yer edinen hatta özdeşleşen bir müessese olduğu için toplum tarafından büyük ilgi görmüştür (Arslan, 2018: 63). Vakıf kurumu, Türk-İslam kültür mekanizmasının hususlarından birini meydana getirmiştir. Devlet bünyesinde gönüllü kişinin mallarının bir kısmının kamu yararına taşınır taşınmaz malların kurumlara devredilmesi faaliyetidir. Vakıflar Osmanlı Devletinin siyasi, kültürel ekonomik yapısını şekillendirerek kişilerin hayatında birebir yer edinmiştir (Ertem, 1999: 26-35).

Vakıfların kuruluşuna ilk örnek Fatih Sultan Mehmed’in kurmuş olduğu vakıflar örnek olarak gösterilebilir. Cami içerisinde yer ayrıtılan Muallimhanenin bir diğer ismi ile Darüttalim olarak nitelendirilen Sıbyan Mektepleri olmuştur. Yetim çocuklar için himaye amaçlı kurulmuş olup yetimler bulunamadığı takdirde ise ihtiyaç sahibi çocuklara hizmet verilmiştir. Bu şekilde çocukların her türlü maddi manevi ihtiyaçları karşılanmış oldu. Devlet padişahlarının çocuklar için yaptığı kurum ve hizmetler yanında bir de halkın yapmış olduğu Vakıflar mevcuttur. Örneğin Bursa’da Hatice Hatun tarafından 1500 yılında inşa edilen Emir Buhari Türbesi, Molla Çelebi Vakfiyesinde ise her sene üç kıza çeyizlik yardım yapıldığı ifade edilmiştir. Aynı şekilde Kara Çelebizade Mahmut Efendi tarafından İstanbul’da inşa edilen vakıf sayesinde müslüman ve yetim çocuklara şahsi levazımatlar yardımı yapılıyordu. Zübeyde Hanım Vakfiyesinde 300 kuruşa fakir çocuklara kıyafet alınması kararı alınmakla birlikte Çakıroğlu Mahmut Bey de fakir çocuklara kıyafet, okul kitapları, yiyecek bayram ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde hizmetlerde bulunmuştur (Şeker, 2015: 3-4).

Osmanlı'da hastalık, savaş gibi nedenlerle Ailesini kaybeden, çeşitli durumlara maruz kalarak yetim ve öksüz kalan bakacak kimsesi olmayan çocuklar mümkün olduğunca Aile yakınlarının yanına verilmişlerdir. Bu imkan olmadığı takdirde vakıflar ve yardım kuruluşları aracılığı ile hayatları idame ettirilmiştir. Vakıflar sayesinde çocukların maddi temel ihtiyaçları giderilmiş olup çocukların ruhsal olarak kendilerini iyi hissetmeleri için çalışılmıştır. Osmanlı toplumunda Aile kavramına önem verildiği için öncelikli olarak Ailelerin çocukları büyütmeleri, sahiplenmeleri hedeflenmiştir. Aileler bakamayacak durumda ise devlet bu çocukları koruyucu Aileler yanına vererek bu Ailelere aylık maaş bağlatmıştır. Vakıflar Ailelere yurt imkânı da sağlamıştır. Fakir ve kimsesiz çocuklar için Aile ortamı oluşturulmaya çalışılarak kültürel değerlerle birlikte eğitim ortamı yaratılmıştır (Kesgin, 2016: 139).

1.3.2. Islahhaneler

İlk Islahhane 1863'te Niş'te Midhat Paşa tarafından kuruldu. Fakir Müslim ve gayrimüslim çocuklara hem fenni eğitim hem de meslek eğitimi verme gayesiyle kurulmuştur. Din ayrımı yapılmadan 13 yaş altı yetim, öksüz ve maddi durumu yetersiz olan çocuklara bu Islahhanelerde eğitim verilmiştir (İslam Ansiklopedisi, Islahhaneler, 2019:1-2). Türkçe ve Bulgarca yayın yapan Osmanlı'nın ilk gazetesi olan Vilayet Gazetesi'nde şu ifadeler yer almaktadır:

“Tuna Vilayeti Valisi olarak görev yapmakta olan Mithat Paşa tarafından, Niş Eyaletinde yönetici olarak bulunduğu sırada, bir kısım mahalli memur ve bölgenin hamiyet sahibi kişilerinin maddi katkılarıyla Niş merkezinde ayırım yapılmaksızın gerek Müslüman ve gerekse Hristiyan Nişli Ailelerle muhacir (Çerkez) çocuklarından yetim ve öksüz olup kendilerine bakacak diğer yakınları bulunmayanlarla, yakınları olmakla birlikte bakımları ve yetiştirilmeleri için dilekçe ile müracaat edilenlerin kabul edildiği Islahhane isimli bir kurum oluşturulmuştu. Islahhanede, bir müdür ile İslam ve Hristiyan yeteri kadar öğretmen, çocuklara meslek öğretecek ustalar görevlendirilmişti. 4-15 yaşları arasında Müslüman-Hristiyan ayrımı yapılmaksızın 201 öğrenciye hizmet veren Islahhanede okuma-yazma öğretiminin yanında sanateğitimi de verilmiştir. 1863 yılı başlarında kurulan Niş Islahhanesi açılıştan iki buçuk senelik bir süre geçtiğinde burada kalan çocuklar okuma-yazma yanında terzilik öğrenmiş “potur ve setreden” ibaret olan jandarma askeri kıyafetleriyle her çeşit “kundura, çizme ve potin” dikip hazırlamayı öğrenmişlerdir” (Yazıcı, 2008: 27).

Tanzimat Fermanı ile beraber can, mal ve kişi hakları güvence altına alınmak istenmesiyle beraber bu tam olarak işlevini yerine getiremedi. Daha sonra 1856 Islahat Fermanı ile yeniden yenilikler yapılma yoluna gidildi. Bununla beraber Gayrimüslimlere tanınan haklar Müslüman halka da verildi. Bu hususta Avrupa birçok alanda müdahalede bulundu. Eşitsizlik olduğu iddiasında da eğitim gerekçe olarak gösterildi. Gayrimüslimlerin kendi eğitim kanunlarını kendilerine göre uyarlamak amaçları vardı. Islahhanelerin kurucusu Mithat Paşa sorunu hümanist bir yaklaşımla halletme gayretinde bulunmuştur. Karma eğitimi teşvik edici çalışmalar başlatılmıştır. Herkesin eşit hak ve hürriyetlere sahip olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Islahhaneler Nizamnamesi yazılarak ilk maddesi: “Islahhaneye alınacak çocuklar yerli, yabancı, İslam ve Hristyan her ne olursa olsun eşit olarak alınacaktır.” Sözü herkese eşit haklar verildiği hususunda önem teşkil etmektedir. Niş ve Tuna Islahhanelerinde bulunan öğrencilerin büyük çoğunluğunu Gayrimüslimler oluşturuyordu. Bulgar, Ermeni, Yahudi ve Müslüman çocuklar beraber eğitim görüyordu. Öğrenciler temel, pratik derslerine geçmeden önce kendi dinlerinin gerektirdiği eğitimi alıyorlardı. Çocukların birbiri ile kaynaşması için kaynaştırıcı nitelikte müzik ve benzeri etkinlikler uygulanmıştır. Karma eğitim sayesinde çeşitli etnik kökenli çocuklar bir arada yaşamayı öğrenmişlerdir. Etnik çeşitlilik bağlamında büyük sorunlar olmakla beraber kimi zaman yönetici birime şikayetlerin gittiği de belirtilmiştir Islahhaneye yapılan yardımlarda Gayrimüslimler de gereken yardımlarda bulunmuşlardır. Bu bakımdan kurumun hoşgörülü bir ortam yarattığı görülmektedir (Koç, 2007:124-125). Islahhanelerin temel amacı bu alanda mevcut kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla sokaklarda yaşayan çocukların bu yerlerden kurtarılarak devletin koruma ve himayesi altına alınmasıdır. Söz konusu bu amaç da kaynaklarda şu şekilde ifade edilmiştir:

“İş bu Islahhanellerin yapılmasından maksad-ı aslî sokaklarda ve şurada burada züll-i suali (dilencilik) ve su-îetfali irtikab eden bir takım aceze-i etfal ve eytamin bir mahall-î mahsusta (özel bir yerde) ictimâ ettirilerek saye-i merâhimvâye-i hazret-i pâdişâhîde ilbâs ve iksâsıyla beraber tedris-î ûlum ve talim-i sanayi etmelerine bakılıp ıslâh-ı halleri mütalaa-i hayriyyesine müstendi olduğuna...” (Şafak,2012:140-141).

Bu amaca binaen gerçekleşen faaliyetlerinde söz konusu Islahhaneler sadece Müslüman çocuklarını değil aynı zamanda diğer dinî gruplardan çocukların da bu kurumdan hizmet alabilecekleri, kurumun nizamnamelerinde bildirilmektedir (Şafak,2012:140-141).

“Tulca Mutasarrıflığına Mukaddeme Rusçuk'ta inşa olunan kız Islahhanesi on beş güne kadar küşad olacağından vilayet dâhilinde mutavattın yerli ve yabancı İslam ve Hristiyan her sınıf teb'a-i evlad-ı inasın müsaveten kabul olunacağı bedihi ise de Islahhane-i Mezkure alınacak kız çocuklarının on yaşından yukarı olmalarıyla beraber öksüz ve yetim olmaları veyahud ebeveyninden yalnız biri hayatta ve fakat amel-mande ve fakru zaruret hasebiyle aciz ve der-mande olan takımdan bulunmaları şürot bulunduğundan o makule bikes ve yetime olan veyahud ber-vech-i muharrer ebeveyni fakir ve amelmande bulunan kız çocuklarının Islahhane-i Mezkure kabul olunacaklarının şimdiden herkese ilanıyla bir taraftan götürüp kayd ettirmelerinin güzelce tethimi bi't-tensib keyfiyet evliye-i mülhaka mutasarrıfın-ı kiramıyla Rusçuk mülhakatı kaim-makamlarına yazılmış ve gazeteye dahi derc ile ilan ettirilmiş olmağla oraca ber-vech-i muharrer ifa'yı muktezası husususu” (Demir, 2018: 1-20).

1288'de açılan küçük çapta sayılabilecek tersane, baytar, tophane mektebi gibi kurumlar da Islahhaneler gibi çocukları himaye etme görevini görmüşlerdir. Padişah korunmaya muhtaç çocukların kaydını alarak onları Tophane, Tersane-i Amire, Mekteb-i Sanayi, Feshane gibi birimlere dağıtımlarını gerçekleştirmiştir (BOA. AMKT.MHM,707/29, 4.7.1902). Kaynakların Islahhanelerin yönetimi ile ilgili olarak aktardığına göre söz konusu kurumlar, öncelikle mahallî *yerel* idareler tarafından yönetilmişlerdir. Islahhanelerin yönetiminde ekseriyetle bir genel müdür, muhasebeci, zabıta memuru, katip, sandık emiri, vekil, harç, öğretmen ve ustalar gibi çeşitli kademelerde bulunan farklı mesleklerden insanlar bulunmaktaydı. Bu çerçevede ifade edilecek olursa Islahhanelerin yönetimi kurulduğu ilk yıllarda genel itibariyle geçici birtakım talimatlarla yürütülmeye çalışılmıştır. 1289 (1872-1873) tarihinde çıkarılan nizamname ile bütün Islahhanelerin teşkilat, eğitim ve öğretim işleri aynı esaslara bağlanmıştır (Şafak, 2012: 144).

Islahhanede kalan çocukların çeşitli meslek dallarında ilerlemeleri sonucu başka şubelerinin de açılması kararı verilmiştir. Islahhanelere alınacak çocukların iki koşula bağlı alındığı belirtilerek birincisi kalabalık yer sıkıntısı olan

Darüleytamlardan alınan yetim ve fakir çocuklar, ikincisi ise suça karışmış fakat reşid olma yaşını doldurmamayan, suçu hak eden çocukların cezasını doldurana kadar kendilerine ayrılmış kısımda bekletildikleri yer olarak görev gördüğü ifade edilmiştir. Bunlar dışında İslahhaneye kabul edilen bir diğer grup ise annesi ve babası tarafından bakılamayan çocuklar alınacak fakat gıda, giyim, eğitim masrafları karşılanmayacak şartı ile kabul edilmişlerdir (BOA.AMKT.MHM, 302/67,6.6.1864).

Osmanlı'dan önce İslami dönemde bazı hapis cezaları uygulanmakla beraber zindanları, kale burçları gibi yerler zindan olarak kullanılıyordu. Nitekim Osmanlı'da bu uygulamaları devam ettirdi. 1867 tarihinde İslahhane Nizamnamesinin 44. maddesinde suça meyletmış çocukların hapisane şartlarından dolayı konulmadıkları takdirde İslahhanelere bırakılmaları öngörülmüştür. Bu şekilde hapisane olma görevini de yerine getiriyordu. Bu döneme ilişkin çocuk suç oranları tespitinin yapılması bağlamında önem teşkil etmiştir (Koç, 2007:123). Diplomalı öğrenciler, İslahhane kurumunda iş imkanı elde edebiliyordu. Bir bakıma lonca kurumu görevi gördüğü denilebilir. Darüleytamların kurulması ile beraber işlevini yitirerek kapatılma kararı (İslam Ansiklopedisi, 2019: 190-191).

1.3.3. Darüşşafaka

Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından kurulan bir kurumdur. Kuruluş gerekçesi olarak İslam halkının medeniyet bağlamında istenilen ve kendilerinden beklenen seviyede olmadığı belirtilerek buna çözüm üretmek amacıyla toplumda kanaat önderi olan kişiler tarafından çareler aranmıştır. Çözüm olarak da Müslümanlar arasında kardeşlik ve yardımlaşma kavramlarının hayata geçirilmesi, yaygınlaşması gerektiği hususları belirtilmiştir. İstanbul'da yerleşim gösteren Ermenilerin, Rumların çeşitli okullarda eğitim görmeleri ve iş hayatında aktif olmaları örneği ile Müslüman tebanın da kendilerini örnek alması sonucu kurum ve okullar açmışlardır. Bundan böylelikle Cemiyet-i Tedrisiye-i Askeriye-i İslamiye isminde cemiyetin temelleri atıldı. Kurumun kurucuları olarak Yusuf Ziya Bey, Teffik Paşa, Sadrazam Sakızlı Ahmet Paşa, Ali Naki Efendi, Sadrazam Gazi Muhtar Ahmet Paşa olarak belirtilebilir. (BOA.DH.İUM.E, 24/61,2.4.1919, Lef:5).

Müslüman yetim çocuklar için Sultan Abdülaziz, Mısır Valisi, dönemin varlıklı kesimi ve yabancılar ile Osmanlı Hükümetinin verdiği yardım ve desteklerle Darüşşafaka yapımına başlanmıştır (Ergin, 1977: 488). 1917’de Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından yayınlanan “*Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyenin Vezaifi ile Darüşşafakanın İdaresini Müş’ir Nizamnameler ve Mevaddı Müzeyyile*” ismi ile yazılan Nizamnamede kabul edilecek çocukların 10 yaş altı olması daha büyüklerin kabul edilmediği çocukların sağlık kontrollerin yapılacağı, çalışabilecek olanlar çeşitli meslek gruplarına dağıtılacak gibi esaslar mevcut olmuştur (BOA.DH.İMVME,24/61,25.3.1872). Ders malzemelerinin parasız verildiği okul olması itibariyle Türkiye’de açılan ilk halk okuludur. Mektep amacıyla yapılan ilk kurumlardan olan Darüşşafaka kız ve erkek çocuklar için inşa edildiği halde daha sonra sadece erkek çocuklar için hizmet vermiştir (Ergin, 1977: 490).

1915- 1926’da kurum yenilenmiş olarak fakir çocukların okuduğu özel bir okul olma statüsü kazanmıştır (Bilgin, 1997: 16). Darüşşafaka kurumu İslam esası üzerine kurulmuş olup yerli ve yabancı tüm müslüman çocuklara yönelik hizmet vermiştir (BOA.DH.İUM.E, 24/161, 2.4.1919, Lef:5). Darüşşafakanın gördüğü asıl görev, esnaf çıraklarını eğitime, mesleki eğitime ağırlık verme olmuştur. Bu sebeple okullar tesis ve temin edilmiştir. Lise seviyesinde eğitim veren kurum görevi gördüğü gibi aynı zamanda dini ilimler de öğretilmiştir (İşeri, 2014: 48). Esnaf ve Çırakları okutmak amacıyla “*Çırak Mektepleri*” vesile olmuştur. 1867 Türkiye Eğitim tarihine bir diğer önemli katkısı da Osmanlı ve Fransız İmparatorluklarının desteği ile Türkçe ve Fransızca eğitim veren liseler açılmış olup bu liseye maddi durumu elverenler gidebilmiştir.

Cumhuriyet döneminde Darüşşafaka’ya en büyük yardımı başbakan İsmet Paşa yapmıştır. Hasan Ali Yücel “*Türkiye’de Ortaöğretim*” isimli eserinde şunları demiştir:

“Darüşşafaka çok değerli ve memlekette çok faydalı adamlar yetiştirmiştir. Cumhuriyet devri bu kıymetli ve emekli irfan müessesesi için tam bir gelişme çağı sayılabilir. Başbakan İsmet Darüşşafakaya yakından alâka göstermiş. Maddi ve manevi himayesiyle bugünkü kuvvetli duruma onu yükseltmekte çok müessir olmuştur, (Darüşşafaka, 1945: 423- 424).

Darüşşafakaya kuruluşundan beri maddi yardımlar yapılmakla beraber Maliye Bakanlığı, Maarif Bakanlığı, Vakıflar Umum Müdürlüğü, İstanbul Hususi idaresi tarafından yapılan resmi yardımlar, milli ve mali müesseseler tarafından yapılan yardımlar ile beslenmektedir. Darüşşafakanın geçmişte yapmış olduğu faydalı hizmetler neticesinde memlekette yetiştirdiği faydalı bireyler ile halk cemiyete maddi ve manevi desteklerini eksik etmemiştir. Bu icapla birçok kurum vakıf seferber olmuştur. Devletin tahsis ettiği binalar dışında çok sayıda ev, dükkan apartman ek olarak verilmiştir (Darüşşafaka, 1945: 423-424). Darüşşafakaya gıda yardımı yapan bir diğer kurum ise Harbiye Nezaretidir (BOA.BEO, 37/32, 10.4.1910). Hizmet daha çok Müslüman yetimlere yönelik olup eğitimsiz kalan çocuklara ders verilmiştir. Müessesenin ismi 1935'te Türk Okutma Derneğine dönüştürülmüştür (Salim, 2011: 39). Günümüzdeki faaliyetleri lise düzeyinde olup anne ve babasız fakir çocukları himaye etmekle vasıflıdır (Şeker, 2015: 14).

Darüşşafaka kurumunun ortaya çıkışında sebepler düzeyinde bazı hususlardan söz edilmektedir. Bu bakımdan kaynakların ifade ettiğine göre ilk olarak Cemiyeti-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından Simkeşhane'de kurulmuş daha sonra da Aksaray'da cemiyetin bir üyesi olan Maarif Müdür Muavini Cevdet Bey'in idaresinde açılan Halk Mekteplerinde halkın hoşnut duyması ve bir anlamda okulların kalitesine yönelik kamuoyunda bir bilincin oluşması, cemiyetin yeni arayışlara girmesini sağlamıştır. Bu kapsamda daha sonra yapılan müzakareler neticesinde ortaya çıkan sonuca göre daha geniş ve daha büyük bir Halk Mektebi meydana getirmek amacı ön plana çıkmıştır. Söz konusu bu mektep öncekilerden daha geniş ve geliştirilmiş bir versiyonu olarak ortaya çıkmıştı. İşte bu süreçte Es'ad Paşa'nın Fransız Prytanee de La Fleche Okulu gibi bazı mekteplerin kurularak ancak yalnızca öksüz ve yetimler gibi maddi imkan itibariyle kısıtlı şartlarda bulunan kabiliyeti yüksek, zeki çocuklara yönelik bir eğitim programını takip etme gerekliliği yönündeki düşünceleri bir anlamda Fransız Darüşşafaka'nın kuruluşunun arkaplanında duran temel etkenlerden birisidir (İnce, 1992: 12-14).

26 Temmuz 1911 tarihinde düzenlenen Cemiyet-i Tedriye-i İslamiye Kongresi kararlarında geçen maddelerde İstanbul Merkezli Darüşşafaka sadece

İstanbul'daki yetimlere yönelik hizmetler ile sınırlı olmayıp aynı zamanda İstanbul dışı vilayetlerde de Darüşşafakalar yapılmaya başlanmıştır. Fakat açılan şubeler İstanbul Merkezine bağlı olacak şekilde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Kurum özellikle yetim kız çocukları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmış olup hatta İstanbul'da özel olarak Kız Darüşşafakası açılması yönünde karar alınmıştır (BOA.DH.İUME,24/61, 2.4.1919, Lef:5). Diğer taraftan Darüşşafaka'ya öğrencinin kabul edilebilmesi söz konusu kuruluş bir nizamname hazırlayarak öğrenci kabullerine yönelik ciddi bir adım atmıştır. Bu çerçevede “*Darüşşafaka'nın İdaresine Dair Nizamname*” adıyla yapılan nizamnameye göre çocukların yetim ve kimsesiz olmaları öngörülmektedir. Darüşşafaka'ya dahil olmak isteyen ve söz konusu iki şartı taşıdığını ileri süren kimseler bunu meskûn bulunduğu mahalledeki imam ve muhtara onaylatma şartını da yerine getirmek zorundaydı. Bunun da yanında çocuğun herhangi bir hastalığının olmaması ve yaş itibarıyla de ondan aşağısı olması gerekmektedir. Söz konusu kurum bünyesine alınan çocukların mezun olmalarının ardından devlete ait bir kurumda görev almaları veya memur olmaları gibi bazı ayrıntılar da ilgili nizamnamede belirtilmiş hususlardandır (Kapıcı, 2016: 30-33).

Kurumun eğitim açısından yapısına bakıldığında ise kurulduğu ilk dönemler itibarıyla nisbeten iptidai bir sisteme sahip olduğunu ancak yıldan yıla öğrenci sayısının artması ve kurumsallık açısından edinilen tecrübelerle de gelişme kaydetmiştir. Buna göre denilebilir ki Darüşşafaka'nın eğitim süresi sekiz yıldır. Bu sekiz yılın ilk altı yılı iptidai *ilkokul* son iki yılı ise mekâtib-i âlî düzeyinde bir eğitim seviyesine sahiptir. Kaynakların aktardığına göre kurum ilk ders programını Fransız Prytanee de la Fleche Okulu'nun programını esas alarak yapmıştı. Ancak ilk örnek söz konusu Fransız Okulu'ndan alınmış olsa da tarihî süreçte ortaya çıkan olaylar ve yeni gelişmelerle beraber Darüşşafaka'nın eğitim programı da değişmiştir. Program çerçevesinde ilk olarak dil eğitimi çerçevesinde Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerine yönelik eğitimler verilmiş ve bunun yanında dinî ilimler sahasında ön plana çıkan bazı ilimler yanında coğrafya, matematik, Osmanlı Tarihi, astronomi, makine bilgisi, jeoloji gibi alanlarda da dersler verilmiştir (Kapıcı, 2016: 33-36).

1.3.4. Darülaceze

1877-1878 tarihinde gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı sonucu, artan göçler ve ekonomik sebeplerle dilencilerin sayısında artış görülerek önlem alınmak istenecektir. Darülaceze, kimsesiz hasta kadın ve erkeklere, dilenenlere, maddi durum sıkıntısı çekenlere yardım etmek, çocuklara ilim öğretmek gibi alanlarda çözüm üretmek amacıyla İstanbul'da açılmıştır (BOA. AMKT. MHM, 500/41,3.4.1890). II. Abdülhamid tarafından 1896'da kurularak, dilenen kadın ve çocukların himaye edilmesi ve çalışabilir durumda olanların çalıştırılması amacıyla kurulan bir kurumdur. Bu sayede çocuklar birçok meslek öğrenmişler (Kesgin, 2016: 142). II. Abdülhamid'in teşebbüsü ile beraber sadrazam Halil Rıfat Paşanın girişimiyle 1896'da hizmete açılarak daha sonra Dâhiliye Nezaretine bağlanmıştır. Kurumun görevlileri ücretsiz çalışmışlardır (Bilgin, 1997: 15). Bu kurumun diğer kurumlar arasında farklı bir yeri olduğu belirtilmekle beraber başkentte faaliyet gösteren ilk modern kurum olduğu söylenebilir (İşeri, 2014: 53).

1877-1878 Osmanlı-Rus ve Balkan Savaşları ile beraber İstanbul'a göçler artış göstermiş olup II. Abdülhamid bu durumu Bakanlar Kuruluna sunmuştur (Salim, 2011: 40).1307-1906 yılları arası kayıt edilen verilere göre Darülacezeye düşkünlerin kabulü ile ilgili olarak önemli bilgiler kaydedilmiştir. Söz konusu kaynağın ifade ettiği üzere sokaklarda dilenerek halka rahatsızlık veren erkekler ile kadınlar ve İstanbul'da göçmen statüsünde değerlendirilebilecek bazı kimseler olup cadde ve sokaklarda yatıp kalkan hastalıklı, çalışamaz durumda olanlar, Zaptiye Nezareti (*İçişleri Bakanlığı*) tarafından görevlendirilen polisler dilenenleri tutuklamışlardır. Bu kişiler nazik bir biçimde birer birer toplanarak adları, ikamet yerleri ve haklarındaki bilgiler detaylı bir biçimde araştırıldı. Durumları iyi olduğu tespit edilen kimseler dışındaki diğer düşkünler Darülaceze'ye gönderildi (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2019:6).

Darülaceze yapımında rol alan Halil Rıfat Paşaya bakılacak olduğunda Dâhiliye Nezaretigörevinde bulunmadan önce Aydın valiliğinde görevli olup İstanbul'da bulunduğu esnada Darülaceze yapımına karar vermiştir. Darülacezeye dair yapılan çalışmalar Kemal Paşanın sadrazamlığının ilk zamanlarında başlamıştır. Yapımının ilk aşamasında Halil Rıfat Paşa Dâhiliye Nezareti görevinde olup Ahmet Cevdet Paşa ise sadrazamlık görevinde bulunuyordu.

Darülaceze kurumu, aynı dönemde ve yaygın olan Avrupa’da Paris, Londra ve Berlin gibi şehirlerde uygulanan sistemlerden yararlanarak yapılmıştır. Fransa’da dilencilikğin önlenmesi amacıyla De’pot de Mendiciti de adlı dilenci evleri açılmıştır. 30 Mart 1980 tarihinde yer alan irade’de:

“Geçimini sağlamak için sokaklarda dilenmekte olan ve kimsesiz bulunan çocuklara, hasta ve sakat, erkek ve kadınların dilenme zilletinden ve aşağılanmadan kurtarılarak vücutlarının dayanabildiği ve yapabileceği ölçüde çalışarak kendi işleriyle geçinebilmelerini sağlamak ve bunlardan işe güce yaramayanların da beslenip barındırılması ve kimsesiz çocukların eğitim ve terbiyesi için bir yer ayrılması ve bunun için de İstanbul’un ne tarafında, ne plan ve resimler veren büyüklükte bina yapmak ve tahsisat olarak nerelerde ne miktar şey ayırıp vermek lazım geleceği ve sair Teferrua Şûray-ı Devlet’çe hemen konuşulacak ve o konuda Sür’atle bir nizamname yazılarak arz edilmesi irade buyrulmuştur” (Birol, 2017: 33-36).

Darülaceze’de kalan çocukların sayısı 300 olduğu tespit edilmiştir (BOA.MF.MKT, 916/35,12.3.1906). Kayıt edilen çocukların büyük kısmını Ailesi tarafından bakılamayanlar, maddi zorluklardan dolayı terk edilen çocuklar oluşturmuştur (BOA.DH.UMVM, 119/16,16.8.1920).

Darülaceze’de bulunan hizmet birimleri ise genellikle sekiz veya dokuz başlıkta toplanmaktadır. Bu hizmet birimlerinden bazıları şöyle belirtilebilir:

1. Irzahane ve Yetimhane
2. Darülaceze Mekteb-i İbtidaisi
3. Dilsiz ve Körler Mektebi
4. Müzik Eğitimi
5. İmalathaneler ve Rehabilitasyon
6. Hastane ve diğer Sağlık Birimleri
7. İbadethaneler
8. Darülaceze’ye Yardım Derneği

9. Darülaceze Vakfı

Darülaceze ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer husus da söz konusu kuruma alınan kimselerin din veya etnik açısından değil ihtiyaç sahibi olup olmaması hususuna dikkat edilmiştir. Bu çerçevede Servet-i Fünûn'da yer alan "Müslüman, Hristiyan, Musevî, her kim olursa olsun yalnız insan ve Osmanlı olmak" şeklindeki ifadeler durumu özetler niteliktedir. Bu ifadenin pratik olarak birtakım örnekleri de mevcuttur. Mesela Müslümanlar için yapılan 500 kişilik bir camiinin yanında Darülaceze'de kalan diğer dini gruplar için de ibadetlerini yerine getirebilecekleri ibadethaneler yer almıştır (Kapıcı, 2016: 33-38). Darülacezeye kayıt yaptıran çocuklara sanat dersleri, halıcılık, kalfalık, resim gibi sanat ve meslek dalları öğretilmiştir (BOA.MF.MKT,882/28,14.9.1905).

Söz konusu bu tatbikat ve soruşturmalardan sonra Darülacezeye alınan kimselerden erkekler ve kadınlar ayrı daire ve koğuşlara yerleştirilecek ve bu kimselerden çalışabilecek durumda olanlar belirli atölyelerde istihdam edilmek üzere kimi görevlerde yer alacakları da söz konusu kurumun kayıtlarında veri olarak mevcuttur. Bu bağlamda ifade edilecek olursa Darülacezede bulunan ve yerleştikleri atölyelerde farklı alanlarda çalışıp bir gelir sağlanması hâlinde bu gelir Darülaceze'nin gelir kaynağı olarak görülecek ve bu şekilde bir otoekonomik model oluşturuldu. Söz konusu kurumun işleyişi açısından göze çarpan bir başka husus da kurumun sürdürülebilir bir politika takip etmek adına uygulamaya koyduğu birtakım kurallardır. Mesela bunlardan birisi Darülaceze'de kalan kimselerin Darülaceze dışına veyahut da kurum bünyesinde bulunan bölümlerine giriş ve çıkışlarının yasaklanmasıdır (Darülaceze, 2014: 85-86). Darülacezelerin genel işleyiş ve kuralları ise maddeler şeklinde şöylece özetlenebilir:

1-Darülaceze'ye: A) Kimsesi bulunmayan zayıf ve sakat erkekler; B) Kimsesi bulunmayan zayıf ve sakat kadınlar; C) Kimsesiz erkek çocuklar; D) Kimsesiz kız çocuklar; Bunlar için ayrı daireler inşası kararı.

2-Bunlardan hastalıklı olanların tedavileri için Darülaceze'de bir hastanenin bulunması zarureti.

3-Çocuklar Darülaceze'de ilelebed kalamayacaklarına göre, tâlim ve terbiye kabul edenlerinin her sene Tophâne Sanayi alaylarına verilmesi ve

münasib yerlere yerleştirilmesi.

4-Darülaceze'ye alınacaklarda milliyet ve mezhep gözetilmemesi.

5-Darülaceze İdâresi şehir merkezinde çalışanlarının tecrübeli olmasına dikkat edilmiştir.

6-Gerekecek masraflar için vakıflardan yardım talep edilmiştir.

7-İmaretlerde fukaraya verilen yemeklerden Darülaceze'ye de verilmesi.

8-Belediyece şu bu sebeplerle müsadere edilecek ekmek ve gıda maddelerinin Darülaceze'ye verilmesi.

9-Belediye dâirelerince fukaraya yapılan nakdî yardımların Darülaceze'ye ayrılması.

10-Fukara namına verilen balo ve konserlerden %1 Darülaceze hissesi alınması.

11-Tiyatro dühuliyeye biletlerinden sureti mahsusada bastırılacaklarla bir Darülaceze îanesi alınması.

12-Kimsesiz oldukları halde Darülacezeye müracaat etmeyenler ve dilenmeye devam edecek olanların hapisle cezalandırılması.

13-Bunlardan taşralı olanların memleketlerine geri gönderilmesi.

Türkiye'nin büyük şehirlerinde de bu gibi Acezehanelerin tesisi ve Darülaceze nizamnamesinin onlara da aynen uygulanması kararı alınmıştır (Koçu,1974: 31). Darülacezelerin idaresi ilk yıllarda Dâhiliye Nezaretine 1908 yılı sonrasında ise Belediye'yeson olarak da 1910'da Müessesatı Sıhhiye Müdüriyetine geçti. Kurum yönetimi tekrar Dâhiliye Nezaretine devredildi. Darülaceze daha sonra İstanbul idaresine devredildi.1924 yılından sonra içişleri bakanlığına bağlandı. 31.12.2007'de Resmi Gazetede yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile Darülaceze Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak işlev görmüştür. Günümüzde ise Aile ve Sosyal Politikalar bağlı olarak hizmet vermektedir (Biol, 2017:50-51).

1.3.5. Darülhayr-ı Âli

Darülhayr-ı Âli kuruluşu itibariyle ilk önce sadece Müslüman çocuklarını bünyesine alan bir okul iken daha sonra Hristiyanları da kabul edilmesi şeklinde ortak bir ses yükselmeye başlamıştır. Fakat savaşların getirdiği yıkıcı ekonomik sıkıntılardan dolayı sadece Müslüman çocuklarının alınacağı kararlaştırılmıştır. Darülhayr-ı Âli'nin kuruluş amacı ise Esbâb-ı Mucibe Mazbata'sında şöyle yer almıştır:

“Başkente bazı serseri gençlerin geçimlerini sağlayacak bir işe sahip olmamaları sebebiyle ötede beride işsiz ve güçsüz dolaşmaları ve bir takım İslam çocuklarının hal-i sefalette kalmaları padişah nezdinde hoş karşılanmadığına binaen bu gibilerin hem ahlakî hem de ilmî eğitim almalarını sağlamak üzere Islahhane tarzında bir mahall-i mahsusa tedariki ile kendilerinin orada talim ve terbiyeleri ve sanayiye alıştırmaları gerekmektedir” (Kapıcı, 2016: 65-66).

Buna göre Darülhayr-ı Âli'nin iki temel kuruluş esası vardır: Bunlardan birincisi yetim veyahut ortalıkta boş gezen ve işsiz güçsüz dilenen kimseleri bu toplum içerisinde dolaşmalarının önüne geçerek onları nitelikli bireyler haline getirmektir. İkincisi ise bir anlamda dönem itibariyle ülkenin ekonomik açıdan kalkınması adına söz konusu özelliklerdeki gençlerin farklı sanayi kollarında istihdam ettirilerek iş gücünün arttırılmasıdır.

Söz konusu kurumla ilgili olarak yapılan bazı güncel araştırmalarda kurumun Sultan II. Abdülhamid'in ısrarlarına rağmen açılış sürecinin beş yıla kadar uzadığını aktarmaktadır. Diğer taraftan Darülhayr-ı Âli'nin nizamnamesinde de tarihi süreçte birtakım değişimler meydana gelmiştir. Kurumun ilk nizamnamesi 18 Mayıs 1899'da; ikinci nizamnamesi ise 22 Nisan 1903 yılındadır (Kapıcı, 2012: 62).

Darülhayr-ı Âli'nin Islahhanelerden model alınarak oluşturulması dolayısıyla söz konusu okulun eğitim öğretim faaliyetleri ve özellikleri Islahhanelerin eğitim-öğretim metoduyla yakın benzerlikleri bulunur. Bu çerçevede ifade edilecek olursa söz konusu kurumun eğitim süresi ihtiyat sınıf ile beraber yedi yıldır. Daha sonra okulun açılması tekrar gündeme geldiğinde yeni bir çalışma ile kuruluş nizamnamesi hazırlanmıştır.

17 maddeden oluşan Darülhayr-ı Âli'nin kuruluş nizamnamesinde, talebenin okula kayıt ve kabul şartları, mevcut öğrenci miktarı, çalışan listesi, eğitim süresi, özellikleri ve mezuniyet şartları, öğrencinin ve okulun gelirleri ve okulun teftişi ile ilgili hükümlere yer verilmiştir (Kapıcı, 2012: 67). Birtakım yayın ve resmi belgelerde Islahhane, Darülhayr-ı-Âli ve Darüleytam gibi isimlerle de anılan bir kurum olmuştur. II. Abdülhamid Doğuda ki Ermenilerin orada ki yetim ve öksüz çocuklara kötü muamele etmesi sonucu yetimhaneler açma girişiminde bulunmuştur. İlk etapta yüksek bir maliyete ihtiyaç duyulduğundan Darüleytamların açılması fikrinden vazgeçilerek daha küçük ölçekteki Darülhayr-ı Âli açılmıştır. II. Abdülhamid mezhep cins ayrımı yapmadan 400 kişilik kapasite olacak şekilde bir yetim ve öksüz yurdu açılacağı fikrini halka duyurmuştur. Darülhayr-ı Âli'nin açılmasına etki eden birtakım rivayetlerin olduğu belirtilmektedir. Bunlardan biri;1899'da Yıldız Camii'ndeki bir Cuma selamlığında 6 yaşındaki bir çocuğun padişah II. Abdülhamid'e verdiği dilekçede "*Okumak, adam olmak*" istediğini üzerine okulun açılma çalışmaları hızlanmış gibi rivayetler mevcuttur. Bu kurum II. Abdülhamid ile özdeşleşen bir kurum haline gelmiştir. Darülhayr-ı-Âli'nin II. Abdülhamid'in birebir şahsiyetiyle ilişkilendirilmiş hikayesi de resmi belgelerde şu şekilde tasvir edilmiştir:

"Altı yedi yaşlarında bulunan bir çocuk leyli bir mektebe kabulünü Hâkîpa-yi Şahaneden istida etmiştir. Milel-i Saire etfali için münasip mektepler mevcut olduğu haldeevlad-ı müsliminden bu makule sağır ve yetimler için bu yolda mektepler bulunmaması cihetiyle ahali-i müslime evladından bimes kalan sıbyana mahsus ve Mekteb-i Sanayi mahrec olabilmek üzere bir mektep tesisi için bir program yapılması " (İşeri, 2014: 54-57).

Kız çocukları için buldukları illerde Sanayi Mektepleri açılarak erkeklerin bu okula alınma sayısına sınırlama getirilmiştir. Erkek çocuk sayısının fazla olması itibariyle hepsi kuruma alınmayarak başka çözümler bulma yoluna gidilmiştir. Kuruma, misyonerlerin elinde olan ve bakacak akrabası olmayan yetimler alınmıştır. Akrabaları yanında bulunan erkek çocuklar için buldukları yerlerde Sanayi Mektepleri ve Darüleytamlar açma kararı verilmiştir. Kimi faaliyet maddi yetersizliklerden dolayı hayata geçirilememiştir. 1903'te yayınlanan yönetmeliğe göre Darülhayr-ı Âli'ye alınacak çocuklar şu şartlar dâhilî alınmıştır:

- Sağlıklı olması, bulaşıcı hastalığının bulunmaması, sanat dallarından biri ile ilgilenmesi gerektiği.
- 10 yaşından küçük ve maddi durumu geçimine elvermeyecek durumda olanlar alınacak.
- Alınacak çocukların yaşları beşten küçük yediden de büyük olmayacak şartı aranmıştır.
- Yalnızca erkek çocukları alınmıştır.
- Alınacak öğrenci sayısı yalnızca 400 kişilik bir kapasite ile sınırlandırılmıştır.

Darülhayr-ı Âli’de hazırlık sınıfında okuyanlar eşkâl-i huruf, hesab-ı zihni, tarif-i eya ve risalet-i bedeniye; sonraki bölümde ise kağıt üzerine iğne ile eşkal-i huruf, kağıttan eşkal- basite imali dersler görülmektedir. Darüleytamların birinci senesindeki derslere bakılacak olduğunda; hüsn-i hatt, ecza-i şerife, elifba, ilmühal, hüsn-i hatt, resim ve riyaset-i bedeniye; sanat bölümünde ise mukavvadan eşkâl-i basite kesmek, renkli çöp ve saz işleri gibi şeylerden örgü ve dokuma yapmak olarak belirlenmiştir. İkinci sene ise önceki derslere ilave olarak Kavaid-i Lisan-ı Osmani, Tarih-i Osmani, Coğrafya-i Osmani, Kur’an-ı Kerim gibi derslerle beraber yeni derslerde, oyma işleri, tel işleri, balmumu ve alçı işleri, edevat-ı sanayi dersleri okutulmuştur. Dördüncü senede ise teknik ve mesleki dersler olarak seracılık, demircilik, kunduracılık, beşinci ve altıncı senede ise musiki dersleri ve mücellittik muhtelif defter tutma usulleri, postacılık, bahçıvanlık, çiftçilik, marangozluk, oymacılık gibi dersler verilmiştir. Teknik derslerde binaların yetersiz olması sebebiyle aksaklıklar yaşanmıştır. Zamanla başvuruların artması ile beraber kurumda ciddi bir kalabalık oluşturmuştur. Bu sebeple kapasitesi 300’e kadar indirilmiştir (İşeri, 2014: 54-57)

Daha sonraları ise yaşanan bazı tartışmaların gölgesinde Darülhayr-ı Âli’nin Darülaceze’de olduğu gibi Şehreminit’e bağlanması talep edilmiş ancak 22 Ağustos 1909 tarihinde çıkarılan yeni bir yasa ile lağvedilmiştir. Kurumun lağvedilmesi ile ilgili birçok etkenden bahsedilse de kaynaklarda yer alan şu bilgi esasen söz konusu okulun kendi içinden gelen bazı problemler dolayısıyla kapandığını göstermektedir. İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey, kurumun artık işgöremez bir duruma geldiğini ifade etmek adına şu cümleleri sarfetmektedir:

“Darülhayr-ı Âli’ni devr-i sabıkta (geçmişinde) zaten faydalı bir müessese olmaktan ziyade adeta bir Daru’l-Sefâhane makamına kaim olmuştur.” Aynı mebus şunu da söyler:

“Bu okulda layıkıyla fakr-i halleri de tetkik edilmeden adeta ister talim ve terbiye olsun ister olunmasın iltimasa binaen birçok çocuk Darülhayr-ı Âli’ye alınmıştır. Söz konusu okul adeta çocukların ahlakını ifsad etmekten başka bir şey yapmamış ve kendisinden bir fayda da elde edilememiş, birçok memura maaş vermekten ibaret bir kurum olarak kalmıştı” (Tarih ve Toplum Dergisi, No. 182. 1999: 18).

Kurumun kapasitesi 300 öğrenci olarak belirlenmiştir. Lise düzeyi ağırlıklı dersler verilmiş olup eğitim halıcılık resamlık gibi iş imkanı sunacak alanlar da öğretilmiştir (BOA.MF.MKT,882/28,14.09.1905). Darülhayr-ı Âli kapatılınca öğrencileri diğer okullara verilmiştir. Gelirlerin giderleri karşılayamadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı kapatıldığı ifade edilmektedir (BOA.MF.MKT,11/27,3.06.1909).

1.3.6. Darüleytamlar

Yetim Yurdu anlamına gelen Darüleytamlar, I. Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları ile kimsesiz kalan çocukları himaye etme ve meslek aşinalığı kazandırmak amacıyla kurulmuşlardır. Yurdun birçok yerinde açılarak çok sayıda yetime eğitim ve barınma imkanı sunulmuştur (Kesgin,2016: 142).Darüleytama alınan çocukların aileleri çocukların almak istemesiyle ilgili şu şartlar konulmuştur:

“1. Darüleytam talebelerinden babası ve annesi hayatta olanların talep etmesi durumunda, bunlar bir daha kabul edilmemek üzere anne veya babalarına teslim olunacaktır. 2. Babası askerde olup annesi tarafından talep olunan öğrenci, babası askerden dönene kadar iade edilmeyecektir. Baba dönüşte isterse, teslim edilecektir. 3. İadesi uygun görülen çocuklarla, velilerin durumu iyi olan çocukların okulda kaldıkları süre içerisinde kendilerine yapılan giyim ve yemek masrafları hesaplanarak talep edilecek ve müessesenin veznesine makbuz karşılığında teslim alınacaktır” (Müezzinoğlu,2006: 234).

Sadece İstanbul’da hizmet veren Darülacezelerin yetersiz kaldığı görülünce bu kez yurdun genelinde Darüleytamlar açılmaya başlanmıştır. 31.12.1851’de yurt çapında Eytam Sandıkları açılması kararı verilmiş aynı

zamanda Eytam Nizamnamesi de çıkarılarak reşit olmayan kız ve erkek çocuklarının miraslarına sahip çıkmak amaçlanmıştır. Darüleytamların kurucusu Ahmet Şükrü Bey'in teklifi ve Enver Paşa'nın girişimiyle kurulmuştur. Ahmet Şükrü Bey'in verdiği bilgilere göre bu kurumun kuruluş amacı İngiliz, Fransız ve İtalyanların I. Dünya savaşı dolayısıyla Türkiye'yi terk etmesiyle boşalan binalarda kimsesiz kalan çocukları himaye etmek olarak belirtilmiştir. Binalar, yurtlar Darüleytamların binası haline getirildi. İstanbul ve diğer vilayetlerde kimsesiz çocuklar bu müesseseye yerleştirildi.

Darüleytamlar ilk kurulduğu sırada sayıları 20 idi. Daha sonra kurum kapasitesi az gelince 1916 yılında 2.5 kat artarak 69'a yükseldi. Darüleytamlarda kalan yetim sayısı 5.000'i kız 15.000 erkek olmak üzere 20.000 sayısına ulaşmıştır. Her vilayette ve sancakta en az bir Darüleytam bulunmuş olup zamanla bu vilayetlerde ve sancaklarda birden fazla Darüleytam şubesi açılmıştır. Darüleytamların işleyiş mekanizmasına bakacak olduğumuzda: Kurum idaresi, İttihat ve Terraki Fırkasına bağlı olarak oluşturulmuş idaresi genel müdürlüğüne verilmiştir. İttihat ve Terakki Fırkasının İstanbul merkezinden sorumlu olan Kemal Bey ve Kastamonu mebusu ve Darülmualimat müdürü İsmail Mahir efendi genel müdürler olarak görevlendirilmişlerdir. 2 Nisan 1917'de devletin himayesine alınmıştır. Eğitim vasfını da yerine getirdiği için Darüleytam genel müdürlüğü Maarif Nezaretine bağlandı.

Devlet, Darüleytamların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendi bütçesinden pay ayırarak halktan yardım talep etmemiştir. Darüleytamların kuruluşunun ilk yılında bina, manastır ve okul binaları tahsis edilmişti. Bu kurumların depolarında okul malzemeleri gibi birçok ihtiyaçlarını temin edecek kadar eşya bulunuyordu. Fakat zamanla uzayan savaşlar mali açıdan Darüleytamları sıkıntıya sokmuştur. Devletin himayesine alınan Darüleytamlara, Darüleytam Genel Müdürlüğü tarafından bütçe ayrılmıştır. 2 Nisan 1917'de onaylanan kanunla Maliye Nezareti tarafından 150.000 lira ve 500 dönümlük arazi tahsis edilmiştir (Özkan, 2011:214-218). Darüleytamlar faaliyetteki kurumların denetimini, yetim haklarının gözetimini, üstlenmiş, bu hususta hükümler yayınlamıştır (İşeri, 2014: 24).

Darüleytamlar, dört kısımdan oluşacak şekilde hizmet vermiştir. Sanayi ve ziraat sınıfları, ameliyathane, iptidai sınıfları, ana sınıfları, şeklinde isimlendirme ve sınıflandırma yapılmıştır. 4 yaşından küçük çocuklara anasınıfları bakmış iki şubesi mevcut olup birinde yer almışlardır. 4 ve 6 yaş aralığındaki çocuklar ise ikinci şubeye alınmışlardır. 12 yaşında ki çocuklar iptidai sınıflarına alınırken 13-15 aralığında ki çocuklar da sanayi bölümüne verilmişlerdir. 16 yaş üstündekiler ise ameliyathane ve sanayi kısmında görevlendirilmişlerdir. Darüleytamlar, çocukların şahsi levazimatlarını karşıladığı gibi kendilerine haftalık da verilmiştir. Darüleytamlara kayıt olan çocuklar kendilerinden istenilen dereceye geldikleri tespit edilinceye kadar müesseseden çıkış yapmaları veyahut aileleri tarafından alınmaları yasaklanmıştır. Fakat Aile çocuğun ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte ise kendilerine çocukları teslim edilmiştir.

Darüeytamdaki erkek çocuklara sanayi ve ziraat işleri öğretilerek başlıca sanayi meslekleri verilmiştir. Marangozluk, müettipli, saraçlık, hakkaklık, kunduracılık, pastacılık gibi meslek dalları öğretilirken kız çocuklara ise çamaşırcılık, dikiş nakış, halı, sütçülük, tamircilik gibi meslekler öğretilmiştir. Bu uygulama ve hizmet çocuklara hizmet verdiği gibi aynı zamanda kuruma gelir toplama faydasında da bulunmuştur. Yetimleri korumakla sorumlu tutulan bir diğer kurum ise Muhacirin İdâre Umumiyesidir. Taşralarda sadece Eytamhaneler açılmayıp aynı zamanda Dulhane, hastahane, Darülmesai kurumları da Muhaciri İdâre-i Umumiyesi tarafından kurulmuşlardır. Masraflar aynı şekilde Muhacirin İdâre-i Umumiye bütçesinden karşılanmıştır (BOA.DH.UMVM, 70/15,21.10.1917).

I. Dünya Savaşının bırakmış olduğu maddi tahribattan etkilenen toplum kesimine yardımcı olmak ve memleket adına yararlı işlerde bulunmak kurumun fayda ve amaçları arasında yer almıştır. Mondros Mütarekesi ile beraber Darüleytamlar, yer temini sıkıntısı yaşamış hizmet verdiği birçok birim, yabancılara devredilmiştir. Bundan dolayı yer için birkaç yer tedarik edilmiş olsa da bir süre sonra yetersiz kalacaktır. Kurum masraflarını devlet bütçesi karşılamayınca birçok şubesi kapanacaktır. Tasfiyeler yapılmaya başlanarak böylelikle diğer şubelerde kalan çocuklar İstanbul şubesine sevk edilmiştir. Sadrazam Damat Ferit Paşa 12 Eylül 1920 tarihlerinde Darüleytamlara yönelik

yazmış olduğu yazısında kapatma gerekçelerini ele almıştır. Temel neden ise gelirlerin giderleri karşılamadığı kararı etkili olmuştur. Bunun sonucunda kız çocukları zengin ailelere evlatlık olarak verilerek erkek çocuklar ise iş sahalarına verilmek üzere dağıtılmışlardır (BOA.MV,220/85,12.9.1920).

Eytam Sandıkları, Yetim ve öksüz çocukların mal varlıklarını koruma amaçlı kurulmuştur. Eytam sandıklarının kuruluş amaçları arasında kimsesiz çocukların haklarını gözetme, Vasi ve Velilerin hesaplarını kontrol etme, devletin yetim çocuklara verdiği maaşı denetleme, yetimlerin mal varlıklarını kontrol edip, vergi giderlerini hesaplamak gibi görevlerini yerine getirmiştir (İşeri, 2014: 24). Vasi ataması yapılırken çocuğun mal varlığı denetim altına alınmıştır. Cumhuriyet döneminde faaliyet göstermekle beraber 1926'da kapatılarak yerine Emlak ve Kredi Bankası kurulmuş 2001 yılından itibaren ise görevleri Ziraat Bankasına devredilmiştir (Salim, 2011: 37).

1.3.7. Çocuk Esirgeme Kurumu

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulmasına 3518 sayılı kanunun 35. Maddesince Bakanlar Kurulu tarafından karar verilmiştir (BCA, 030.18, 127. 83.9, 22. 11. 1961, Ek.02). 10 Haziran 1921'de Atatürk tarafından hayata geçirilmiştir. Kurtuluş Savaşında yetim ve öksüz kalan çocukları koruma amaçlı kurularak ordu ve halk arasında umutla karşılanmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu, yurt çapında hızla yayılma alanı bulduğu gibi çocuklar ve fakirler için de birtakım faaliyetler yapmıştır. Kimsesiz çocuklara meslek kazandırmak, kütüphane kurmak, sosyal etkinlikler düzenlemek, çocuk haklarını korumak, onları geleceğe hazırlamak, denetlemek kurumun hizmetleri arasında yer almıştır. Bu hususta Türk Kadını, Çocuk, Yuva Dergileri yayınlanmıştır (Bilgin, 1997: 15).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kanun ibaresinde çevresel veya kişinin kendisinden kaynaklı sorunlardan ötürü devlet tarafından ihtiyaçların karşılanması, eğitim, sağlık hizmetlerinin tümüne verilen isimdir. Korunmaya muhtaç çocuklar içerisinde yer alanlar olarak annesiz ve babasız olanlar aynı zamanda anne ve babası belirsiz, terk edilen, ihmal edilen, kötü alışkanlıklara terk edilen, çevresel ve Ailevi olumsuz tüm bu şartlara maruz kalan çocuklar korunmaya muhtaç grubuna girer. Devletin bünyesinde denetim sağlandığı gibi

halkın vermiş olduğu desteklerle de beraber hizmetler yürütülmüştür. Kurum çalışmaları, hizmetleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından beyan edilerek yönetmelikler ile belirlenmiştir. Sosyal Hizmetler sahasında işlerlik gösteren tüm kurum ve kuruluşlar işbirliği esası çerçevesinde ihtiyaç kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasına özen gösterilmiştir. Sosyal Hizmetler kapsamında öncelik çocuklara, engelli bireylere ve yaşlılara verildiği gibi aynı zamanda din, dil, ırk farkı gözetilmeksizin muhtaç olan tüm bireylere eşit fırsatlar verilmiştir. Sosyal Hizmetlerin sunulmasında, coğrafi etkenlere takılmadan yurt genelinde eşit şekilde hizmet vermeye çalışılmıştır.

Sosyal Hizmet kuruluşları kurulurken belli birtakım koşullara bağlı olarak belirlenen esas ve usullere uygun sosyal hizmet verme gerekliliği şartı vardı. Hizmet verilirken kişinin kişilik ve onuru zedelenmeyecek şekilde hizmet verme anlayışı içerisinde olunmuştur. Çalışan kadronun bilgi ve niteliklerine dikkat edilerek görev verilmiştir. Tüm bu çalışmalar yürütülürken çocuğu, manevi, örf, adet ve ahlaki bağlamda topluma yarar sağlayacak bir düzey ve gayret içerisinde yetiştirmeye özen gösterilmiştir. Atatürk inkılapları doğrultusunda hareket edilerek çocuklar yetiştirilmeye özen gösterilmiştir.

Kurumun görevlerine bakacak olduğumuzda, Sosyal Hizmet politikalarına, amaçlarına ve projelerine uygun bir şekilde programı yürütmek, ilgili kurum, bakanlık ve birimler ile çalışma içerisinde olunmuştur. Ailenin, çocuğu eğitimi ve donanımlı bir şekilde yetiştirmesi için sosyal yardım hizmetleri aracılığı ile Aileye eğitim ve destek verilmiştir. Çalışan anne ve babalara kolaylık sağlanması adına çocuklar için bakım birimleri kurularak maddi durumu yetersiz Aileler için de birtakım imkânlar sağlanmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu maddi hususta kampanya faaliyetleri yürütmek için halk ile yakın bir diyalog hâlinde olmuştur. Halkın örf ve adetleri gereğince yaptıkları bağış ve yardımlar ile birlikte çeşitli kurumların yapacağı yardımlar sayesinde kurumun birçok ihtiyacı giderilmiştir. Kurum çeşitli dernek, birim ve vakıfların Sosyal Hizmetler alanına aktif şekilde katılmalarını sağlamak, bütçelerini verimli şekilde kullanmaları hususunda uyarmak, aynı zamanda bu dernek ve kurumlar ile fikir alışverişi hâlinde olmak gibi vasıfları yerine getirmiştir. Fakir Ailelere maddi ve manevi destek olmak için kampanya ve çalışmalar yürütülmüştür. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra birimi ile genel müdürlüğünden meydana gelir (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 1983: 355-360).

1941-1942 yılları arasında İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumunun Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumuna katılması için İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumu başkanı tarafından İsmet İnönü'ye çocukların içerisinde bulunduğu durum anlatılarak buna dair rapor hazırlanmıştır. 1937'de bakanlar kurulunca dernek statüsü konumunda olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ülkenin genelinde şubeler açmıştır. Her yerde şubelerinin olması birçok sorunu da beraberinde getirdi(Salim, 2011: 48-52). Türk Hava Kurumu tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığına yazılan mektupta, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu ve Kızılay derneklerine bağışlanan fitre zekât bağışlarına parti teşkilatının usulsüzlük karıştırdığı ve bu durumdan ötürü şikayetlerin olduğu bildiri mektubunda belirtilmiştir. Yaşanan bu hadisenin tekrarlanmaması için Demokrat Partiye, Cumhuriyet Halk Partisine ve Millet Partisi başkanlık birimlerine uyarı mahiyetinde bildiri gönderilmiştir (BCA, 490.01, 600. 78. 4,04. 04. 1952).

Başvekâlet Kanunlar ve Kararnamede, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesinin onay ve kararnamesinin kaldırılarak Dâhiliye Vekaletine devredilmesi, İcra Vekilleri tarafından kararlaştırıldığı belirtilmiştir (BCA,030.18,146.26.20, 22.05.1957, Ek:1). 1935 yılından sonra dilde sadeleşme hareketlerinden sonra Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu olarak kamu yararına çalışan dernek olarak faaliyet göstermiştir. 1960 Darbesinden sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak çalışmalarını sürdürmekle beraber Cemal Gürsel kuruma başkan olarak seçilmiştir.

1980 Darbesinden sonra ise çıkan ekonomik sebeplerden dolayı resmi gazetede ve 5 Mayıs 1981 tarihinde ki karar ile kurum dağıtılmış olup Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 27 Mayıs 1983 yılında Resmi Gazetede yayınlanan karar ile işlevini yitirmiş oldu. Bundan sonra Kamu Tüzel Kişilik olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak hizmet vermiştir. Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 1991'de kanun hükmünde kararname ile Başbakanlığa

bağlanarak 3 Haziran 2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumuna başkan olan bazı isimler şunlardır: Dr. Mehmet Fuat Umay (30 Haziran 1921- 14 Kasım 1948), Dr. Muzaffer Canbolat (14 Kasım 1948- 10 Ocak 1951), Dr. Osman Şevki Çiçekdağı (18 Ocak 1951- 3 Kasım 1956), Dr. Osman Refet Aksoy (3 Kasım 1956- 16 Haziran 1960), Dr. Galip Göker (16 Eylül 1961- 13 Aralık 1963), Av.Emin Halim Ergün (13 Aralık 1963- Eylül 1968), Ali Rıza Zorluoğlu (Aile ve sosyal politikalar bakanlığı, 2019:18).

2. ESERİN DEĞERLENDİRMESİ

2.1.DâhiliyeVekâleti Celilesinin Mühim bir Tamimi

Hükümetin kimsesiz çocuklara gösterdiği ilgi ve himaye çalışmaları dolayısıyla Dâhiliye Vekili Cemil Bey'e teşvik ve yardımları için ricada bulunulmuştur. Devlet, savaşlar ve türlü sebeplerle azalan nüfusa karşı çocuklara ülkenin geleceği gözü ile baktığı için hayatlarını kurtarmaya kendini mecbur görmüştür. Ekonomik nedenlerden dolayı çocukların korunması problemi Aileye bırakılmayıp siyasi bir mesele olarak ele alınarak devlet tüm sorumluluğu üstlenmelidir. Himâye-i Etfâl Cemiyeti kimsesiz ve yetim çocukları himaye ederek her türlü ihtiyaçlarını karşılama amacında olmuştur. Bu hizmet ülkenin her köşesinde yapılarak gerekli birimlerden yardım talep edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 4).

2.1.1. İdari Rapor

1925 yılından 1926 yılına kadar yapılan çalışmalar raporlaştırılarak kongreye belirtilen yıl aralıkları içerisinde yapacağı çalışmaları sunmakla sorumlu tutulmuştur. Raporda belirtilen maddelere bakacak olduğumuzda: Çocuklar için muayene merkezi, Çocuk Müzesi, küçük laboratuvarlar meydana getirilerek sağlık birimleri oluşturuldu. Çocuklar için temiz süt birimleri oluşturmak, hasta ve küçük çocuklara sağlıklı gıdalar temin etmek için İstanbul Merkezine müracatta bulunulmuş aynı zamanda çocukların şahsi levazimatlarının karşılanması içinHimâye-i Etfâl Cemiyetinden yardım talep edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, 1927: 5).

2.1.2. Süt Damlası

Süt Damlası biriminin kurulma amacı, çocukların günlük süt ihtiyaçlarının karşılanması, sağlık kontrollerinin yapılması, yaşlarına ve bünyelerine uygun gıdaları verilmelidir. Süt Damlası biriminde Tabib, Hastabakıcı ve Doktorlar görev yapmaktadır. Süt Damlası binası ve muayene merkezi birimlerini tesis

etmek için büyük bir çaba ve zaman sarfedilmiştir. Müessesenin arka tarafında yer alan Maarif Vekâleti'ne ait bina da müesseseye kazandırılmıştır.

Gerçekleştirilmek istenen projenin birkaç maddesine bakacak olduğumuzda: Süt damlasının medreseye bağlanmadan önceki görünümünün sadece üç odadan meydana geldiği, imkânları kısıtlıyken bağlandıktan sonra iyi bir yapı halini aldığı ifade edilmiştir. Çocuklara muayene birimleri, güneş ışınlarının gireceği bir salon, çocukların Aileleri ve ziyaretçiler için bekleme birimleri tesis edildi. Çocuklara verilen süt şişeleri, pirinç unu, muayene olan, tedavi edilen çocuklar, erzak miktarı, güneş banyosu yapanlar gibi sınıflandırmalarda yapılan çalışmalar olmuştur. Süt Damlası birimi çocukların eğitim, sağlık, sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde meydana getirilmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda cemiyette yardım edilenler ve tedavi edilen çocukların sayısı artarak bu durum çalışmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur. Müessesede yardım edilen çocuklar, tedavi edilenler, süt dağıtılan çocuklar ve başka Süt Damlası biriminden getirilen süt adedi kayıt edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 7).

Küçük laboratuvarlar tesis edilerek burada hasta çocuklara acil müdahalede bulunduğu gibi aynı zamanda sütün hijyen kontrolü de tespit edilmiştir. Çocukların, Ailelerin, çalışanların, dikkatlerini çekmek için çocukların himayesine yönelik ve çocuk yetiştirmesi hususu bağlamında bilgilendirici levhalar asılmıştır. Kalender Yurduna açık hava sınıfı açmak, İzmir'de bir Süt Damlası oluşturmak, 1925-1926 senelerinde Sıhhi Süt Müesseseleri meydana getirmek için devlet görevlilerinden istekte bulunularak rica edilenlerin yapılacağı yönünde olumlu cevap alınmıştır (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927:7).

2.1.3. İki Yaşındaki Gıdasız Çocuklar

Süt çağını henüz doldurmamış çocuklara 3 yaşını doldurana kadar süt temini için Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden yardım talebinde bulunulmuştur. Cemiyetin yeteri kadar destek olmadığı sadece iki bin lira verdiği bu paranın da 3 yaşında ki çocuklara yetmediği şeklinde ifadeler yer almaktadır. Yardım istenilen

kurumlardan sonuç alınamayarak girişimler sonuçsuz kalmıştır (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 18).

2.1.4. Anneler Birliği

Raporda Himâye-i Etfâl İstanbul Merkezine bağlı olacak şekilde Süt Damlasına bir Anneler Birliği bölümü eklenmesi raporda meclise sunularak yaptırılmasına karar verilmiştir. Anneler Birliğinin tesis edilme amacı olarak hamile kadınlara, doğum yapacak olan anne adaylarına bir başka annenin maddi ve manevi olarak yardımcı olmak icabıyla hayata geçirilmiştir. Zengin annelerin fakir annelere her türlü desteği vermesi, “*Gürbüz Türk Çocuğu*” yetiştirmek amacıyla 16 Aralık 1926 tarihinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti kararıyla yapımına başlanmıştır. Anneler Birliğine yurt içi ve yurt dışında ki birçok anne maddi ve manevi yardımda bulunarak kimsesiz çocuklar evlatlık olarak alınmıştır. Bu şekilde aktif yardım faaliyetleri içerisinde yer alan annelere “*Can Anne, Can Baba*” unvanı verilmiştir.

Fakir hamile annelere sepet, beşik, çamaşır gibi levazımatlar Anneler Birliği tarafından kayıt olan annelere verilmiştir. Anneler Birliğinin Süt Damlasına en büyük yararı fakir annelere erzak ve vitaminli yiyecekler verilmiş olup aynı şekilde süttten kesilen çocuklara da vitaminli yiyecek ve içecekler verilmiştir. Yabancı anneler olarak Vallenberg, İsveç, Madam Briston, ABD, Madam Karal, Avusturya gibi isimler birliğe kayıt olup Türk çocuğuna Can Analık görevini yerine getirmişlerdir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 19).

Anneler Birliği İstanbul merkezine bağlı olup tüm çalışmalarını düzen içerisinde ve İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti kontrolünde yürütmüştür. Anneler Birliğine, Süt Damlası Tabibi olarak bir kişi, Himâye-i Etfâl Cemiyeti Hanım a'za'dan iki kişi dört Hanım da dışarıdan olacak şekilde toplamda 7 kişi görev yapmıştır. Birlik içi çalışmalarda büyük başarılarla bulunanlara “*Fahri a'za*” unvanı verilmiştir. Süt Damlası annelerinin şefkatli olmalarına dikkat edilmiş Anneler Birliğine bağlı olarak görev yapmışlardır. Anneler Birliğine yarım senede altı lira veren annelere “*a'za'yı asliye*”, birliğe maddi ve manevi yardımda bulunan annelere ise “*a'za'yı şerefiye*” unvanı verilmiştir.

Fakir anne ve çocukları birlikte tedavi edilerek maddi ve manevi yardımda bulunulmuştur. Kayıt edilen anne ve çocuk bilgilerinin kontrolü sağlanmıştır. Bayramlarda annelere sepet ve beşik verilmiş olup içerisinde birtakım levazımatlar yer almaktadır. Belediyelerin de yeri geldiğinde birliğe yardımda buldukları ifade edilmiştir. Birlik kendi arasında bir başkan, muhasebeci, katip belirleyerek tertipli bir şekilde çalışılmıştır. Hastabakıcılar Tabibe yardım etmekle sorumlu olmuşlardır. Birliğin heyeti annelere sadece maddi yardımlarda bulunmakla sorumlu tutulmuş onun dışında ise işleyiş müdahalesine izin verilmemiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 19).

Anneler Birliği anneleri, hamile kadınlara doğum esnasında, doğumdan sonra gibi aşamalarda maddi ve manevi desteklerini esirgememişlerdir. Zenginlerin birliğe yardım etmekle sorumlu oldukları gibi fakirlerinde yeri geldiğinde yardım etmesi hususu öngörülmüştür. Birliğin çalışan annelerinin doğum iznine ayrılmadan önce izin alarak maaşlarının kesilmemesi yönünde belirtmede bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir. İki yaşındaki küçük çocuklar büyüünceye kadar kontrolleri yapılmış. Anneler Birliği İstanbul merkezine bağlı olarak çalışmış bütün faaliyetleri kayıt ederek İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyetine rapor sunmuştur (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 19).

Anneler Birliği, özellikle anne ve çocuk sağlığı ile ilgili olup annelere maddi ve manevi yardımda bulunmakla sorumlu olmuştur. Maddi bağlamda durumu iyi olan anneler, birliğe kayıt olan fakir annelere her türlü malzeme desteği sağlamıştır. Hamile annelere doğumdan önce, sonra gerekli destek Anneler Birliği birliği tarafından sağlanmış olup aynı zamanda yurtdışı anneleri de birliğe maddi ve manevi desteği sağlamışlardır. Ayrıca görev alan anneler başarılarından dolayı çeşitli ünvanlarla anılmışlardır. Seçilecek annelerin şefkatli, becerikli olmalarına özen gösterilerek seçilmişlerdir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 95).

2.1.5. Kalender Yurdu

Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından 1922’de kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuklar için Firuzağa’da bir misafirhane tesis edilmiştir. Müesseseye alınan çocuklar çeşitli meslek dallarına verilerek birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. Kızların cemiyete kayıt sayısının erkeklere göre az olmasının nedeni kızların hizmetçi olarak çalıştırıldığı iddiası vardır. “*Türk Çalışma Derneği*” 7 Eylül 1337’de meydana getirilmiştir. Erkek çocukları kabiliyetlerine göre meslek gruplarına dağıtılmıştır. Bu bağlamda çocuklara meslek kazandırmak için ciddi bir bütçe harcanmıştır. Buna çözüm olarak tasarruf edilme yoluna gidilerek Kalender Yurdu, Yetim Yurdu ile birleştirilmiş “*Kalender Yetim Yurdu*” ismini almıştır.

Çocukların terbiye, eğitim, barınma gibi kontrollerini sağlamak amacıyla “*Sihhat Evi*” yapılmış olup Kalender Yurduna alınan fakir çocukların her türlü ihtiyaçları karşılanmıştır. Böylelikle fakir çocukların eğitimleri için İstanbul’da bir “*Sihhat Evi*” yapımına karar verilmiştir. Ayrıca özellikle çocukların terbiye ve eğitimleri üzerinde durulmuş başıboş bırakılmamışlardır. Adana Şehir Yatı Okulunda bulaşıcı hastalığa yakalanan çocuklar tespit edilerek gerekli sağlık birimlerine sevk edilmişlerdir. Beden uzuvlarından birini kaybeden çocuklara suni uzuv temin edildiği izah edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 23).

2.1.6. Merkez

Müessese hizmetlerini yerine getirebilmek için gelirleri giderleri hesaplayarak eksik ihtiyaçlar birtakım kurum ve birimler ile halledilmeye çalışılmıştır. Tombala (pul), a’za, nakit para, konser yardımları, yardım haftası, balolar gibi gelirlerin çeşitli kollardan toplandığı görülmektedir. Yardım Haftası sebebiyle milli bayramlarda faaliyet çalışmaları artmış olup gelirleri toplamak için yoğun çalışma içerisinde olunmuştur. Hukuk-i Etfal Beyannamesi’nde çocukların kabiliyetlerine göre iş sahalarına dağıtılmaları esas alınmıştır. Bedenen zayıf çocuklara Sihhat Evi, Açık Hava Sınıfı ve Kır Mektebi tesis edilmiştir. Düzenlenen tombala etkinlikleri sayesinde 1500 lira gelir elde edilerek kazanılan paraya vergi konulmaması için itirazlarda bulunulmuştur. Alman operası, İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nde konser vererek çocuklar sanattan, operadan ve

müzikten mahrum edilmemiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 32).

2.1.7.Çatalca Şubesi Raporu

Çatalca erkek mektebi 15 kişilik bir ekip ile meydana getirilmiştir. Mahkeme başkanı Bey Alamüddin Sabbah Bey azalığa, Doktor Fazıl Bey veznedarlığa Sıhhiye memuru Hüsnü kâtipliğe avukat Reşad Beyler ticaret kısmına Yusuf Bey seçilmiştir. Heyetin dört aylık mesaisine bakılacak olduğunda Çatalca Himâye-i Etfâl Cemiyeti kurulduğu zamanki görünümünün yetersiz, yerel ve pasif bir konumda olduğu daha sonra çeşitli kurumlardan yardım ve destek alarak zengin büyük bir yapıya geldiği belirtilmiştir. Cemiyet yetim ve öksüz çocukları tespit ederek yetenekli olanlar İstanbul şubesine gönderilmiş diğerleri ise çeşitli meslek dallarına yerleştirilmişlerdir. Köylüler tarafından fakir ve yetim çocuklar tedavi edilerek sünnet edilmişlerdir. Aç olan fakir kız ve erkek çocukları için “Öksüzler Sofrası” açıldığı belirtilmektedir. Okula giden fakir çocukların okul ihtiyaçları için hükümetten ve Maliye Vekâleti’nden ricada bulunduğu açıklanmıştır. Çatalca şubesi meydana getirilirken Avrupa’da ki yapılanmaların örnek alındığı ifade edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927:37).

2.1.8. Şubat Raporları

Kadıköy Şubesi Raporunu İstanbul merkezli Himâye-i Etfâl Cemiyetimerkezine bağlı olarak çalışmalarını yürüterek 1926 yılındaki icraatlarını heyete sunmuştur. Küçük çocuklara gıda temininin sağlanması en büyük gayelerinden biri olduğu izah edilmektedir. Yardımlarını iki şekilde yerine getirmiştir. Birincisi süt çağını doldurmayan çocuklara süt temini ikincisi ise okula giden çocuklara öğlen yemeği için bir kap yemek vermektir. Temel ihtiyaçları olan süt ve gıdadan sonra ise ayakkabı ve giysi yardımı yapılmıştır. Cemiyetin maddi imkanlarının iyileşmesi ile birlikte yardımlarını da arttıracığı belirtilmiştir. Bütçenin gelirler kısmının önemli bir payının kır balo hasılatından elde edildiği izah edilmektedir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927:37).

2.1.9. Üsküdar Şubesi Raporu

Yıllık gelirlerin az olması, elde ki imkânların kısıtlı olması itibariyle ihtiyaçları karşılayacak bütçe ve gelir olmadığından dolayı rapor hazırlanamamıştır. 1926 yılı hesabına bakılacak olduğunda 312lira idareden devr alınmış. 504 lira 75 kuruş çanta ve defter ücreti olarak belirlenmiştir. 68 lira 75 kuruş ise şubede mevcut olan ücret olup tamamı ise 478-50 kuruş toplam bakiye olarak belirtilmiştir. 1333 yılı Nisan ayından 1342 Aralık ayına kadar yapılan faaliyetler izah edilmiştir. Çocuklardan vefat edenler, kaçanlar, Darüleytama, Darülacezeye, teslim olanlar, iade edilenler tespit edilerek kayıt edilmişlerdir. Darüleytamlara 1962 yılında 39 çocuk verilmiş önce ki sene ise 41 çocuk verilmiştir. 600 çocuk tedavi edilmiş olup her ay 3500 çocuğa 19.100 şişeye denk gelen 1. 846 temiz süt verilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Şubesi İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 47).

2.1.10. Sıhhat Evi Bütçesi

Harcama yapılan alanlara ve miktarına bakacak olduğumuzda: Hastabakıcıya 12.000 kuruş, Hademeye 4000, Kapıcıya 400, Aşçıya 3.000, Doktora 700, Çamaşırıya 3.000 kuruş olarak yıllık ücret belirlenmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 40).

2.1.11.Üsküdar Eyüp Seyyar Muayehaneleri

5.000 doktor ve 3.000 hastabakıcı Süt Damlasından ücret karşılığında belirli günlerde Süt Damlası idaresi görevini yerine getirmişlerdir. Masa, çanta, muayene ücreti gibi gibi levazımatların toplam tutarı 2. 710. 000 olduğu tespit edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 47).

2.1.12.Teklifatımız

Yılda 3 gün Sıhhat Günleri olarak tatil edilmesi kararı verilmiştir. Bu gibi belirli günlerde sinemalarda, okullarda sanat etkinliklerine zaman ayrılmıştır.

Çeşitli konferanslar düzenlenerek, çocukların masraf bütçeleri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Çocuk sıhhat müsabakaları, kız eğlencesi gibi günlerin düzenleneceği kararı alınmıştır. Süt Damlasında maddi durumu iyi olan çocuklardan süt ücreti fazla alınmıştır. Çocuk oyun parkları yapılarak çocuklara deniz gezileri düzenlemeleri, Çocuk Müzesi gezisi gibi etkinlikler düzenlenmiştir. Çocuk günleri düzenlenmiş olup o günlerde çocuklar ile ilgili konuşmalar yapılmıştır. Meslek kazandırmak amacıyla çocuklar iş sahalarına dağıtılmış ayrıca çırak olarak çalışan küçük çocuklara çıraklık belgesi verilmiştir. Okullarda çocukların hal ve hareketlerini kontrol etmek amacıyla gözetmenlik yapılmıştır. Ayrıca annelere çocuk eğitimi hususunda bilgilendirmeler yapıldığı ifade edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 52).

Çocukların aşı ve tedavileri için haftada bir gün çocuklar kontrol altında tutulmuşlardır. Süt çağını geçen çocuklara sebze ve meyveli yemekler verilerek zayıf çocuklara Kum Banyosu, kemik hastalığı olanlara güneş ışınları almaları yönünde kontroller ve çalışmalar yapıldı. Bayram dolayısıyla çocuklara ve annelere beşik, sepet, kıyafet dağıtılmıştır. Süt Damlası binası iki bölümden meydana gelmektedir. Süt Damlası isminde olup alt ve üst katlarda yer alarak bekleme odaları, çocuk kayıt bölmeleri, banyoların yer aldığı kısımlardan meydana gelmektedir. Eski medrese ise ikinci kısmını oluşturmakla beraber çocuklar ve anneleri için cammekan tesis edilmiştir. Çocuklar için konferansların düzenlendiği, hastaların tedavi edildiği bölme olarak varlık göstermiştir. Çocuklar için küçük laboratuvarlar, muayene birimleri inşa edilmiştir. Süt Damlası binasında Çamaşır bölümü, hademe odası odun ve kömür bölümleri de mevcuttur (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 52).

Küçük zayıf çocuklara güneş ışınları verilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Fakir annelere, doğum yapanlara, annesi vefat eden çocuklara yardım etme hususu öngörülmüştür. Yine aynı şekilde annesi vefat edip süttten kesilen çocuklara günlük verilmek üzere süt temini sağlanmış. Daha büyük çocuklara ise süt yerine sebze meyve yemeği verilmiştir. Senede iki kez olmak üzere bayramlarda annelere birçok levazımataın içerisinde yer aldığı beşik sepet

verilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Umum-i Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 52).

2.1.13. Talimat

Çocukların aşu ve tedavileri için haftada birgün çocuklar kontrol altında tutulmuşlardır. Süt çağını geöen çocuklara sebze ve meyveli yemekler verilerek zayıf çocuklara Kum Banyosu, kemik hastalığı olanlara güneş ışınları almaları yönünde kontroller ve çalışmalar yapıldı. Bayram dolayısıyla çocuklara ve annelere beşik, sepet, kıyafet dağıtılmıştır. Süt Damlası binası iki bölümden meydana gelmektedir. Eski Süt Damlası isminde olup alt ve üst katlarda yer alarak bekleme odaları, çocuk kayıt bölmeleri, banyoların yer aldığı kısımlardan meydana gelmektedir. Eski medrese ise ikinci kısmını oluşturmukla beraber çocuklar ve anneleri için Cam mekan tesis edilmiştir. Çocuklar için konferansların düzenlendiğı, hastaların tedavi edildiğı bölme olarak varlık göstermiştir. Çocuklar için küçük laboratuvarlar, muayene birimleri inşa edilmiştir. Süt Damlası binasında Çamaşır bölümü, hademe odası odun ve kömür bölümleri de mevcut olmuştur (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 55).

2.1.14. Muamelat;

2.1.15. Muavenet

Hasta çocuklar için güneş ışınları cihazı temin edilmiş kemik hastalığı olan çocuklar için de güneş banyoları yapılmıştır. Annesi vefat eden, babası çalışan, süttten kesilen maddi manevi yeterliliğı olmayan, evde bakacak kimsesi olmayan çocuklar kuruma kabul edilmiştir. Tesisine başlanacak olan Çocuk Bakım Birimleri ve Sıhhat Odaları çalışmaları yerinde kontrol edilerek Süt Damlasına başvuru yapan Aileler hakkında bilgi elde edilmiştir. Özellikle çocukların Aileleri hakkında bilgi toplanarak hamile annelerin Anneler Birliğine kayıt yaptırmasıyla gerekli yardımların yapılacağı belirtilmiştir. Süt Damlası çocuklarına sebze ve meyve yemekleri, çorbaları verilerek sağlıklı büyütölmelerine dikkat edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 58).

2.1.16. İdari Faaliyet

Süt Damlasında, sabah saatlerinde çocuklara süt verilmek üzere belirli bir saat dilimi ayarlanıp süt saati yapılmıştır. Böylelikle dağıtılan sütlerin miktarı kayıt edilmiştir. Hastabakıcı, çocuk ve Aileler hakkında bilgi toplayarak müesseseye görevlilerini bilgilendirmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 59).

2.1.17. Tıbbi Sıhhi

Annelerin çocuklarını emzirmeleri için teşvik edilmiş. Çocuklara içebilecekleri süt türünden verilmeye çalışılmıştır. Hasta olanlar gerekli muayene birimlerinde tedavi edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 59).

2.1.18. İctimai Hizmet

Süt Damlasında, sadece fakir ve hasta çocuklara hizmet verilmiş olup müesseseye kayıt olan çocukların Aileleri hakkında bilgi toplanmıştır. Özellikle çocukların sağlığı üzerinde durulduğu, hasta çocukların tedavi edildiği izah edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 60).

2.1.19. Tabib

Tabip, müessesenin sağlık hizmetlerinden sorumlu olup hem müdür hem de doktor görevini yerine getirmiştir. Kuruma lazım olan süt miktarını belirleyip sütün hijyen kontrolünü tespit etmiştir. Ayrıca erzak temin etme gibi görevi de yerine getirmiştir. Haftada üç gün hasta çocukların tedavilerini yapmıştır. Annelere çocuğun nasıl emzirileceği hakkında da bilgilendirme yapmıştır. Kayıt yaptıran çocukların listesini takip ederek gerekli olan süt miktarını teyit etmiştir. Çocuk banyolarını, oyun alanlarını denetleyerek sıkı bir kontrol vazifesinde olmuştur. Süt Damlası hakkında bilgilendirmeyi sadece tabib yapabilmıştır (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mucîbe, İstanbul, 1927: 60).

2.1.20. Hastabakıcı

Hastabakıcılar ziyaretçi görevlerini yerine getirmekle sorumlu olmuştur. İşinde iyi çalışan Hastabakıcıya Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından “*Baş Hasta*” ünvanı verilmiştir. Tabibe yardımcılık yapmıştır. Sütün kontrolünü yaparak sütlerin dolduruma verme aşamalarını yürütmüştür. Yine aynı şekilde kaydı yapılan çocuklar ve Aileleri hakkında bilgi toplamasıyla beraber tabibin söylediklerini birebir yapmakla sorumlu olmuştur. Kalender Yurdu himayeye muhtaç çocukların tüm levazimatlarını karşılamak, çocukların sağlık kontrollerini yapmak, eğitimleri ile ilgilenmek gibi görevleri yerine getirmiştir. Kalender Yurduna şehit çocukları, Ailesi tarafından terk edilenler, maddi durumu yetersiz olup kayıt edilen çocuklar alınmıştır. Hademe, çocukların süt kontrolleri, dağıtımı, kurumun temizliği, hasta olan çocukların tedavilerinin sağlanması gibi görevleri yerine getirmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 62).

2.2. Mali Rapor Bütçeleri

Süt Damlasının 1924 Temmuzdan 1926 Aralık tarihine kadar gerçekleştirdiği faaliyetler tablolaştırılarak verilmiştir. Listede ay, yıl, çocuk sayısı üzerinden toplam harcanan miktar belirtilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 66).

2.2.1. Varidat

Raporun gelirler kısmında sabit bir gelir dengesi olmayıp yapılan çalışmalara göre değişkenlik göstermiştir. Balo hasılatından 11.073 lira 93 kuruş, merkezden 1.500 lira gönderildiği Yardım Haftası zarflarından 34.18 lira 2 kuruş 10 para, Sebze meyve hasılatından 2. 487 lira 15 kuruş, konser hasılatlarından ise 331 lira 40 kuruş 91 para olarak gelir toplandığı izah edilmektedir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umûmi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 66).

2.2.2. Masarif Hesaplamaları

Merkez masrafına bakacak olduğumuzda balo, konser, telefon, su masrafları gibi çeşitli alanların olduğu görülmüştür. Merkez masrafının 50. 2230. 797 miktar olduğu belirlenmiştir. Kalender Yurdu masrafına bakacak olduğumuzda ise kırtasiye malzemeleri, çamaşır, telefon, su, kümes hayvanlarına yem, inşaat malzemelerinin tuttuğu yıllık miktar 29. 3.229. 942 olarak belirlenmiştir. Süt Damlası masrafı ise Kalender Yurdu masraflarında belirtildiği gibi inşaat, kırtasiye, süt tutarı, elbise, erzak gibi tutarların 75. 1. 839.869 olduğu ifade edilmiştir. 1927 yılına ait bütçede Kalender Müessesine ait süt, yoğurt, sebze, meyvehâsılatı hesap edilmiştir. Yoğurt:15.000, süt: 25. 135. 000, sebze meyve: 85.000, tenis alanlarından: 15.000 toplamda ise 250.000 olduğu izah edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 68).

2.2.3. İzahat

Fiyatlar karşılaştırmalı olarak bütçe masrafının 22.357 lira olduğu belirtilmiş olup balo, rozet gibi alanlara harcanan miktarın doğru yazılmadığı iddiası vardır. Rozetlerden gelir elde etmek için Avrupa'ya 800-900 kutu rozet siparişi verilmiştir. Fakir çocuklara 500 lira pay ayrılmış olup, kurban deri, fitre zekât gibi alanlardan elde edilen gelirlerden çocuklara erzak yardımı yapıldığı ifade edilmiştir. Şefkat Meşherinin bütçe kontrollerin doğru kayıt edilmesi için takipte olunacağı açıklanmıştır (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 81).

2.2.4. İzahat

Kalender Yurdunun 1927 yılına ait masraf bütçesinde: işçiler, inek yemleri, bekçi, müdür gibi alanlara göre masraf dağılımı yapılarak Dâhilî ve harici olarak giderlerin 19. 500 lira tuttuğu belirtilmektedir. Dâhilî kısmında: Dikişçi, müdüre, dadı, dişçi yardımcısı, Hastabakıcısı giderlerin toplamı 591.000 masrafa denk geldiği görülmektedir. Masraf müfredatında kundura, mendil, çorap, gömlek, yatak gibi gider kısımları olup tuttuğu miktar ise 450.000 lira kayıt edilmiştir. Aynı şekilde kümes hayvanları ücreti, telefon, elektrik, su inşaat gibi bölümlerin tuttuğu miktar ise 2.733.000 olduğu görülmektedir. İnşaat tesisleri ve

fazladan çocuk kaydının alınması sonucu gider bütçesinin artmasına sebep olan durumlar arasında gösterilmiştir. Ayrıca durumu iyi olan çocukların Ailelerinden de birtakım yardımlar toplandığı belirtilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 76-82).

2.2.5. Bütçeler: Mali Tekâlifât

2.2.5.1. Varidat Bütçesi

Varidat Hesaplamaları dört kısımdan meydana gelmektedir. Birincisi: Kalender Müessesesi gelirleri, ikincisi: Anneler Birliği, üçüncüsü: Taahüdât, şehir gelirleri, dördüncüsü: Varidat-ı Saire gelirleri oluşturmuştur. Varidat gelirlerinin toplamı 70. 550 liradan ibarettir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 91).

2.2.5.2. Masarif Bütçeleri

Masraf kısmında kundura, mendil, çorap, gömlek, yatak, çarşaf gibi masraf giderleri olup toplamda 450. 000 liraya tekabül ettiği görülmektedir. Yine aynı şekilde kümes hayvanları, telefon ücreti, inşaat, elektrik, çamaşır gibi masrafların toplamı 2.733.000 olarak belirtilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 91).

2.2.5.3. Teşkilatımız

Himâye-i Etfâl Cemiyeti bütçe hesaplamalarının düzenli olarak tutulması, cemiyetin masraf kayıtlarına yönelik kolaylık sağlamış bu şekilde bir düzen dahilinde çalışılmıştır. 1925 Haziran ayından 1926 Aralık ayına kadar olan bütçe İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyetine sunulmuştur. 1927 yılına ait olan gelir ve gider bütçesinin onayı yapılarak gelirlerin 70. 550, giderlerin ise 61. 177 lira olduğu ifade edilmiştir. Tüm bütçeler İstanbul Merkezine sunularak Kalender Evi ve Sıhhat Evi bütçesi onaylanmıştır. 1926 yılına ait Anneler Birliği masraf bütçesine bakılacak olduğunda 100. 000 liranın Süt Damlasındaki fakir kadın ve çocuklara dağıtıldığı 80. 000 liranın aynı şekilde sepet, beşik, çamaşır bedeli olduğu 5 000 liranın ise diğer harcamalara ayrılıp toplamda 185. 000 lira tuttuğu

belirtilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi, Umumi Rapor, 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, İstanbul, 1927: 92).

3. ESERİN TRANSKRİPSİYONU

TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ İSTANBUL MERKEZİ

Haziran 1925 ibtidasından – Kânunuevvel 1926 nihayetine kadar on dokuz aylık

Umumî Rapor

ve

1927 bütçesi ve esbâb-ı mûcibe

İstanbul

Ahmed İhsan Matba'ası

1927

Bab-1 ‘Âlî Caddesi’nde Matbû’ât Cemiyetî Binasında

TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ İSTANBUL MERKEZİ

Haziran 1925 ibtidasından – Kânunuevvel 1926 nihayetine kadar on dokuz aylık

Umumî Rapor

ve

1927 bütçesi ve esbâb-ı mûcibe

İstanbul

Ahmed İhsan Matba’ası

1927

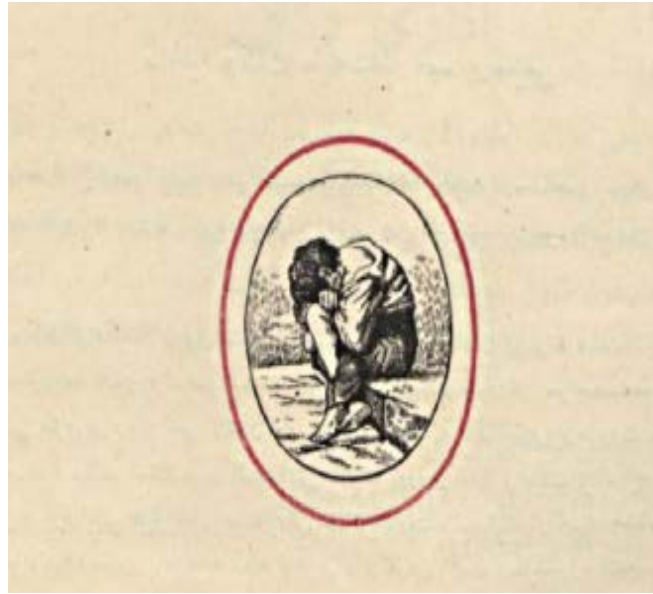

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti

İstanbul Heyeti Merkezisinin:

1926 Raporu

(Orijinal Sayfa, No:2)

(Orijinal Sayfa, No:3)

TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ İSTANBUL HEY'ET-İ MERKEZİ [1926 RAPORU]

3.1. Dâhiliye-i Vekâlet-i Celîlesinin Mühim Bir Ta'mîmi

Hükûmet-i Cumhûriyemizin kimsesiz etfale karşı gösterdiği alâka ile cemiyetimizin mesâ'isini teşvîk, terakkî ve te'âlîsini te'mîn hüsûsunda fevka'l-âde ehemmiyeti pek bâriz olan dâhiliye vekil-i muhteremi Cemil Beyefendi'nin ta'mîm-i mahsûsunu kemâl-i feccr ile fâtiha-i makâl ittihâz eyleriz:

Mütevelli harbler ve buna inzimâm eden birçok sebebler dolayısıyla memleketin azalan nüfûsu karşısında târîhi kurtaracak olan çocuklarımızı ne derece korumaya mecbûr bulunduğumuz ma'lûmdur. Bugün iktisâdî zarûretler muvâcehesinde çocuklarımızı korumak ve yetiştirmek mes'elesi zarûrî bir Aileîşi olmaktan ziyâde memleketin istikbâline âid ictimâ'i bir zarûret hâline girmiştir. Binâenaleyh bu “zarûret-i sâ'ikasıyla” hayatta istinâdsız ve bakımsız kalmış binlerce yavruyu hıfz ve siyânet etmek için dört beş seneden beri mütezâyid bir himmet ve fa'âliyyetle uğraşan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne mümkün olan mu'âvenet ve teshîlâtın irâ'esiyle cemiyetin vatanın her köşesinde kutlu bir sûrette ta'azzuv ve teşekkülüne mütemâdî 'alâka ile müzâhir olmalarını Vâlî Beyler'den ehemmiyetle ricâ ediyorum efendim (Orijinal Sayfa, No: 4).

3.1.1. İdârî Râpor

15/1/1927

Geçen 1925 senesi Temmuz'unda in'ikâd eden son kongreye takdîm ettiğimiz rapor, 1340 senesi Mayıs ibtidâsından 1341 Mayıs gâyesine kadar olan on üç aylık mesâ'î ve fa'âliyyeti ihtivâ etmekte idi.

Tarihce-i hayatına bir yaprak daha 'ilâve eden merkezimiz bu sene 1341 ya'nî 1920 Haziran'ında 1926 senesi Kanunu evvel gâyesine kadar on dokuz aylık mu'âmelât ve icrâ'âtını hey'et-i muhteremenize 'arz etmekle mübâhîdir.

Geçen sene ki kongremizde 1926 senesi için fi'ilî bir ârzû-yı terakkî ve teceddüle çizdiğimiz mesâ'î raporunun başlıca mevâdı ber-vech-i âtîdir.

1 - Küçük çocuk mu'âyene merkezi,

2 - Çocuk bakım, barınma yeri (poponiyer)

3 - Ziyâretçi hastabakıcı Teşkilâtı

4 - Çocuk Perhîz Matbahı,

5 - Küçük laboratuvar,

6 - Çocuk büyütmek usûlünün ta'mîmi, (Orijinal Sayfa, No:5)

7 - Hıfz-ı Sıhhat-ietfal ile 'alâkadâr filmler irâ'esi,

8 - Münâsib mahallerde çocuk mu'âyenehâneleri,

9-Çocukluğa âid muamelat-ı mütenevvi'a ve Sıhhîye-yi Câmî'-i Sâlnâme tahrîr ve neşri,

10 - Çocuk müzesinin ikmâli,

11 - Kalenderde bir açık havâ sınıfı teşkîli,

12 - Çocukluğu himâyeye âid ba'zı nizâmât ve kavânîn teklîfi,

13 - Bir taraftan memlekette hâlis sıhhî sût ihtiyâcına çare-sâz olmak ve diğerk cihetten Cemiyete gâyemiz dâhilinde vâridât te'mîn eylemek ve Cemiyetin kontrolü tahtında "sıhhî sût" istihsâli ile çocuklara ve hastalara sıhhî bir gıdâ-yı bey' ve furûhatına delâlet etmek üzere bundan mukaddem tasavvur edilen teşebbüsât senin sâbıkada İstanbul merkezince ba'zı esbâbın te'sîriyle 'akîm kalmış ise de bu teşebbüsün ehemmiyeti müstağnî-i 'arz ve ta'rîf olduğundan sene-i âtiye tarafında menâfi'-i müşterek olmak üzere bir şirket teşkîli,

14- Emzik şişeleri, lastik meme başları, sıhhî oyuncaklar vesâ'ire gibi eşyâ ve levâzımın Himâye-i Etfâl Cemiyeti tamgâ ve etiketleri ile i'mâli ve çocuklara mahsûs kullanılan muhtelif onların sıhhî ve tıbbî bir sûrette tertibi ile Himâye-i Etfâl Cemiyeti nâmına furûhatı ve bu sûretle vâridât te'mîni.

Bunlardan şimdîye kadar hız-fi'ille resîde olanlarını süresi geldikçe 'arz ve izâh edeceğiz.

Bu sene idârî raporumuza geçen sene olduğu gibi vefiyyâtına karşı mücadelenin en büyük istinâdgâhı olan Süt Damlası Mü'essesesi'nden ve Küçük Çocuklar Mu'âyene Merkezi'nden başlıyoruz (Orijinal Sayfa, No:6).

3.1.2. Süt Damlası

1 – Süt Damlası ve Küçük Çocuklar Mu'âyene Merkezi bin nisbe mahdûd bir zamân zarfında sarf edilen mesâ'î-i mütehâlikâne ve mü'essesede hâkim olan rûh-ı intizâm sâyesinde hemen her ay bir eser terakkî göstermiştir.

Mü'essesenin arka tarafında ve ittisâlında kâ'in medresenin Ma'ârif-i Vekâlet-i Celîlesi'nden Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne terk edildiği geçen sene tebşîr ettiğimiz sırada bu medresedeki teşkilât-ı müstâkbelemize âid projelerimizde 'arz etmiş idik.

Peyderpey tatbikât ve fi'iliyât sâhasına intikâl eden işbu projelerimizin verdiği mes'ûd ve müsemmer netâyîc hakkında müsâ'adenizle raporumuza birkaç söz ilave edeceğiz.

Medresenin ilhâk edilmesi üzerine bugün Süt Damlası: Eskiden yalnız sebîl müştemilâtından ma'dûd üç oda ve aşağıda su tevzî' mahallinden (hazîren matbah) 'ibâret olan kısımdan başka mukaddemâ medrese hâlinde iken mihrâblı sırasız bir dersihâne bugün ise sıralı büyük bir çocuk mu'âyene ve sun'î güneş, "ultra viyole" mahallî ittihâz olunan vâsi' bir salonu, câmekân ile tefrîk edilmiş bir bekleme yerini, yazın bir nev' açık havâ mahalline tahvîl olunan galeriyi, küçük çocukların barınmasına "poponiyer" ve ziyâretçi Hastabakıcıların ikâmetine, çocuk müzesine, Süt Damlasının 1924 Temmuz'undan 1926 Kânunuevvelî nihâyetine kadar (Orijinal Sayfa, No:7).

Muayene için Süt Damlasına getirilen küçük çocuklar (Orijinal Sayfa, No:8).

Süt Damlası- bahçe (Orijinal Sayfa, No: 9).

Ay	Temmuz 1924	Ağustos	Eylül	Teşrinievvel	Teşrin-i sânî	Kânun-i evvel	Kânun-i sânî 1925	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Teşrinievvel	Teşrin-i sânî	Kânun-i evvel	Kânun-i sânî 1926	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Teşrinievvel	Teşrin-i sânî	Kânun-i evvel	Seneler yekunî		
Çocuk 'adedi	1560	1620	16301	380	1300	1240	1209	1300	1407	1240	1219	1590	1705	1611	1500	1457	1380	1333	116	1232	1551	1650	2250	2640	2980	3000	3750	3180	3600	3450	8620	1924	
Tevzi' olunan süt şişesi	7471	7471	7420	7385	6060	5394	5766	9324	6276	4473	5549	7143	8866	8184	7890	8463	7280	6665	6580	6616	7563	8400	9726	10470	18880	18000	18270	16080	19500	19100	41209	85889	158401
Taze mu'akkam süt kıyye	751	751	642	751	626	634	533	537	626	611	632	667	788	885	870	908	857	899	924	707	830	835	872	1022	1318	1567	1794	1476	1878	1846	4151	8823	15316
Kutu sütti 'adedi	72	72	118	108	40	70	172	184	180	172	234	210	220	220	280	280	280	296	160	178	92	100	50	0	0	0	0	0	0	0	480	2728	580
Pirinç unu: paket	85	85	90	65	20	80	124	60	152	70	82	98	110	112	210	210	200	210	120	118	152	170	180	181	710	760	742	385	204	250	429	1238	3889
Fosfatın: paket	139	139	25	119	15	20	20	48	25	10	12	12	12	12	12	30	40	40	40	60	65	90	100	112	510	650	640	350	204	200	457	251	2083
Neşv ü nemâları ta'kîb olunanlar	0	0	0	0	0	100	140	137	170	46	149	113	117	133	129	46	160	124	130	150	165	180	200	150	450	500	500	656	425	596	100	1574	4302
Mu'âyene edilenetfal	136	126	156	93	74	70	7	72	101	46	60	120	165	193	80	92	156	158	319	366	384	416	512	391	648	761	994	624	671	600	665	1308	2275
Tedâvî olunanetfal	91	91	139	124	135	130	120	150	120	86	102	160	180	215	120	147	160	164	170	167	183	259	240	244	479	490	440	400	500	600	710	1724	4092
Erzâk tevzi'âtı	Emzizkilere ve memeden kesilen çocuklara- anneler birliği tarafından																									0	0	736					
Dâhilde tedâvî olunanlar																										0	0	41					
Tıbb'î güneş ve kum banyosu																										0	0	975					
Sun'î güneş banyosu																										0	0	2343					
Hânelerinde ziyâret ta'kîb																										0	4	387					

(Orijinal Sayfa, No: 10).

Laboratuara mahsûs yedi “küçük oda-hücre”yi, mü'essesenin ortasında duvarları tesviye ve ta'mîr edilen ve yazın za'îf çocuklara güneş ve kum banyosu tatbîk olunan iki kısım bahçeyi camî'dir. Bu halde Süt Damlasının hâl-i hazırı

çocuk mu'âyenehânesi, Süt Damlası, çocuk perhîz matbahı, tabî'î ve sun'î ziyâ tatbîkgahı şeklini almıştır.

Şunu da 'arz edelim ki medrese Süt Damlasına ilhâk olduğu zamân hücrelerin zemîni çürük, duvarları muhtâc-ı ta'mîr, pencerelerinin küçüklüğü ziyâ ve havânın girmesine nâ-müsâ'id, dersihânesi vîrân, behçesinin duvarı yıkılmış ya'nî hey'et-i umûmiyesi harâb ve indirâse-i müşerref bir hâlde idi.

Medresenin i'mârı ve asrî bir hâle vaz'ı için hey'et-i merkeziyemiz, hatve-i 'azmî önünde tesâdüf ettiği her türlü müşkülâtı ber-araf etti.

Damla'da bidâyette mu'âyene ve mu'âvenet edilenetfalın 'adedi kırk beşten 'ibâret iken son zamânlarda yüz ona bâliğ olmuş ve bu sûretle mü'essesede fa'âliyyet bir mislî fazlalaşmıştır "*İstatistik cedveline mürâca'at*".

Mü'essesede mu'akkam süt verilerek mu'âvenet edilen mukayyed bu çocuklardan başka Süt Damlası mu'âyenehânesine hâricten getirilen ve mikdârı ayda altı yüzü geçenetfalın da tedâvîleri te'mîn ve neşv ü nemâları ta'kîb edilmektedir.

Bundan başka kemik hastalığına "*raşitizm*" ve za'f-ı umûmiye mübtelâ olanetfalın tedâvîsi için bir "*ultraviyole*" cihâzı mübâya'a edilmiş ve epey zamândan beri sun'î ziyâ tatbîkine başlanmıştır. Bir de, za'îf ve râşitin, mufassalve cild veremine düçâr olanlar için mü'essesede tabî'î güneş ziyâsı için bahçe ortasında ince ve temiz kum ile örtülmüş bir "*güneş banyo*" mahalli de yapılmıştır. (Orijinal Sayfa, No: 11)

2 – Geçen kongreye 'arz ve teşkîlini der-'uhde ettiğimiz bakım, barınma yerine [bir nev' poponiyer], gelince: sekiz dokuz ay evvel teşkîl olunan bu kısımda şimdilik 8-10 çocuk takayyüdât ve ihtimâmât-ı mahsûsaya mazhar olmaktadır.

Bu "*Çocuk Barınma Yeri (melce')*" hastahâne olmayıp ber-vech-i âtî şerâ'iti hâ'iz çocukların muvakkit bir zamân için kabulüne mahsûstur:

1-Teverrüm eden bir vâlidenin sanatoryuma veya herhangi bir hastahâneye dühûlunda çocuğu muvakkiten buraya kabul olunmakta ve bu sûretle bu “*verem ocağından*” uzaklaştırılmaktadır [bir nev’i garanişe evi].

2 – Annenin vefâtıyla evde bakımsız kalan çocuk mu’ayyen bir zamân için kabul edilir.

3 – Vaz’-ı haml için hastahâneye, velâdethâneye giden kadının çocuğu muvakkiten kabul olunur.

4 – Annesi vefât etmiş ve pederi bir me’mûriyet-i muvakkite ile âher-i mahalle gitmiş veya hastalanmış olan çocuklar da muvakkaten kabul edilir.

5 – Sütü ve barınacak yeri olmayan bir vâlidenin iş buluncaya kadar çocuğu da alınır.

6 – Evlerinde bakılamayan çocuklar da muvakkaten kabul edilir.

7 – Bir buçuk yaşına geldiği hâlde memeden bir türlü kesilemeyen çocuk da yiyeceğe alıştırmak üzere alınır.

8 – Kâfi gedâ’, ziyâ ve havâdan mahrûm ve bünyevi bir za’fa düçâr olan çocuk da muvakkaten kabul edilir.

3 – Hastabakıcılığın memâlik-i müterakkiyede mazhar olduğu tekemmülât ve teceddüdât şefkat hemşirelerine hastaneler (Orijinal Sayfa, No:12) haricinde de birçok vezâ’if tekmîl ettiği ma’lûmdur. Fi’l-hakika, bugün Hastabakıcılara mü’essesât-ı sıhhîye-i resmîye ve husûsîyyede pek yüksek kıymet verilmekte olup ez-cümle Hastabakıcı mektebini ikmâl ve ayrıca husûsî kurslara devam etmek şartıyla ma’lûmât-ı mülkiyelerini bir kat daha tevsî’ etmiş “*ziyâretçi Hastabakıcılar*”ın sıhhî ve ictimâ’î teşkilâtındaki vezâ’ifi pem mühimdir.

Geçen şubattan i’tibâren ‘adedini ancak üçe iblâğ edebildiğimiz diplomalı bu kabîl ziyâretçi Hastabakıcılarımızla memlekette çocuk bakımı fenninin ve hıfz-ı sıhhat-i şerâ’itinin ‘amelî bir tarzda ta’mîmine sarf-ı gayret edilmekte ve Damla’ya mürâca’at eden Ailelerin vaz’iyyet-i ictimâ’iyeleri hakkında ahz-ı ma’lûmât ile yapılacak mu’âvenet ona göre tertîp edilmektedir.

Süt Damlasındaki tecrübekâr ve şehâdetnâmeli ziyâretçi Hastabakıcı Teşkilâtı âtîdeki vezâ'if ile mükellefdir:

1 – Mü'esseseye kayd olunacak çocukların Ailelerini ziyâret ile hüviyetlerine ve vaz'iyet-i ictimâ'iyelerine dâ'ir tahkîkât ve tefîşât,

2 – Mukayyed olanların hânelerini ziyâret ile ebeveyne tedâbîr-i sıhhîye hakkında telkînât,

3 – Mukayyed olmayan ve fakat mu'âyene ve tabîb tarafından mu'âlece i'tâ edilen çocukların hânelerinde müdâvâtını ta'kîb,

4 – Gebelerin velâdethâneye sevki, kendilerine tedâbîr-i lâzime-i sıhhîye telkîni ve Anneler Birliğine kaydıyla mu'âvenet te'mîni.

3 – Süt Damlasında te'sîs olunan çocuk perhîz matbahında menkû'ât ve metbûhât (çay, pirinç suyu, sebze çorbası), püreler yapılmakta ve meyve ve sebze suları istihzâr edilmekte ve bu yolda bulamaçların ve mamaların, vitaminli suların sûret-i istihzârı vâlidelere irâ'e olmaktadır (Orijinal Sayfa, No: 13)

Pak ve ince kum üstünde güneş banyosu – tabii nur ve ziyanın tatbiki (Orijinal Sayfa, No: 14)

Suni elektrik ziyası (Ultraviyole) tatbiki (Orijinal Sayfa, No: 15)

İleride Cemiyet, -se'a hâlinde- yazın güneş ve kum banyosu yapan ve koridorlardaki karyolalarda ziyâya ve açık havâyâ ma'rûf olan çocukların öğle ve perhîz yemeği işte bu matbahta yapılacaktır.

5 – Perhîz matbahının bir kısmı küçük bir “laboratuar”dır. Burada ‘ale’l-‘acele ba’zı mu’âyene ve tahliller yapılıyor; en ziyâde süt “inek ve vâlide sütleri” ve idrar mu’âyene olunur.

6 – Çocuk büyötmek husûsunda tedâbîr-i sıhhîye, mu’âyene esnasında ferden ve şifâhen ve emsâlen ta’lîm edildiği gibi mu’âyene hitâmında tekmîl vâlidelere o gün tesâdüf olunan ba’zı vekâyi’ hakkında beyânât ve telkînâtta bulunmaktadır. Çocuk bakım yeri de kavâ'id-i sıhhîyenin ta'mîminde ‘amelî bir mekteb vazîfesi görmektedir. Hatta bu sene dört kız ve bir erkek ilk mekteb şâkirdânı mu'allimleriyle birlikte Süt Damlasını ziyâret etmişlerdir. Kendilerine telkînât-ı lâzimedede bulunulmuştur.

7– Cemiyet bu sene hıfz-ı sıhhat-ietfalin, film irâ'esiyle ta'mîminden ziyâde çocuk büyötmeye dâ'ir büyük levhalar ile vesâyâ-yı sıhhîyenin dâ'imî göz önünde bulundurulmasını tercîh ve bu sûretle koridorda ve bekleme mahallinde münâsib yerlerde duvarlara levhalar, resimler te'allik eylemişler.

8 –Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi bu sene Süt Damlasının ve mu'âyene merkezinin ıslâh ve tevsî'yle iştigâl eylediğinden ayrı mu'âyenehâneler te'sisine pek vakit bulamamıştır (Orijinal Sayfa, No: 16).

9 – Hıfz-ı sıhhat-ietfale dâ'ir tertîb ve neşr eylediğimiz 1927 sâlnâmesinin mazhar-ı takdîr olacağı fikrindeyiz.

10 – Çocuk Müzesini ihzârıyla meşgûluz. Bu sene bulabildiğimiz sermâye ile müzeyi ikmâl edeceğimizi ümîd ediyoruz.

11 – Kalenderde açık havâ sınıfı teşkîl mü'essesenin tebdîlindeki projemize dâhildir.

12 – Çocukluğa âid nizâmâtta ilerde bahs edeceğiz.

13 – Son zamânda İzmir'de bir “Süt Damlası” meydâna getirilerek menâfi'-i umûmiyeye hizmet ve aynı zamânda mü'esseseye vâridât te'mîn edildiği me'a'l-memnûniye istihzâr olmuştur.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi 1925-1926 senelerinde Süt Damlasından gayrı bâlâda 'arz olunduğu üzere bir “sıhhî süt mü'essesesi” vücûda getirmek için teşebbüsâtta bulunmuş ve hatta bu husûsta şehir emânetine mürâca'at eylemiştir. Böyle bir mü'essese doğrudan doğruya şehir emânetince meydâna getirilmek istenildiği haber alınmış ise de merkezimiz böyle bir teşebbüse iştirâk için ta'kibât-ı lâzimedede bulunmaktan hâlî kalmamaktadır.

14 – Bu sene emzik şişeleri vesâ'ire gibi çocuklara âideşyânın Himâye-i Etfâl Cemiyeti 'âlâmet-i fârikasıyla bey' ve fûrûhatı husûsundaki teklîfâtımızın merkez umûmice nazar-ı dikkat alındığı kemâl-ı memnûniyetle görülmüştür (Orijinal Sayfa, No: 17).

3.1.3. İki Yaşında Gıdâsız Çocuklar

Süt çağını ikmâl eden ve artık başka yiyecekler verilmesi başlanılan çocuklara üç yaşına gelinceye kadar mu'âvenette bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hanımlar merkezindeki teşkilâtın ilgâsı üzerine Hilâl-i Ahmer İstanbul merkezine ve merkez umûmiyemiz vasıtasıyla merkez umûmiyesine vâki' olan

mürâca'atlarımızda 1921 senesi Beyne'l-milel Salib-i Ahmerler Kongresi mükerrerâtından olan “*cem'iyât-ı hayriye arasında müşâreket ve te'âvün*”ü te'mîn eylemek üzere Hilâl-i Ahmer'in 1923 senesinde verdiği iki bin lira tahsîsât-ı seneviyenin idâmesi hâlinde üç üç buçuk yaşındaki çocuklarda görülen ve fiyâta karşı pek büyük hizmet ve hanımlar merkezindeki işbu teşkilâtın Cenevre Beyne'l-mileletfal-ı Mu'âvenet Heyet-i İttihâdiyesince de tanınmak itibariyle idâmesinde pek ziyâde isâbet edilmiş olacağını ve tahsîsâtın tamamen i'tâsı mümkün görüldüğü takdirde hiç olmazsa 1500 liraya tenzîlî sûretiyle nisbet ve fiyâtın kesir olduğu küçük yaşındaki çocuklara mu'âvenete müsâ'ade edilmesini ricâ ettik. Bu teşebbüsümüz maa'l-esef müsmir bir netice istihsâl edilememiştir (Orijinal Sayfa, No: 18).

3.1.4. Anneler Birliği

Himâye-i Etfâl İstanbul Merkezine merbût olmak üzere Süt Damlasında bir “*Anneler Birliği*” teşkîli tasavvurunda bulunduğumuzu geçen sene meclis-i umûmîye takdîm ettiğimiz raporumuzda va'ad etmiştik. Bugün bu va'adimizi de incâz etmiş bulunuyoruz.

Gebelik zamânında ve doğururken ve doğurduktan sonra annelerin yekdiğerine ve bilhâssa zenginlerin fakirlere sıhhî ve ictimâ'î mu'âvenetini te'mîn ve bu sûretle Himâye-i Etfâl mefkuresine tevfi ken çocukların doğmadan evvel ve doğarken ve doğduktan sonra ahvâl-ı sıhhîyesiyle iştigâl ederek memleketimizdeetfal arasında mevcûd kesret fiyâta mani' olmak ve gürbüz Türk çocuğunu yetiştirmek üzere 16 Kânunuevvel 1926 tarihinde mün'akıdHimâye-i Etfâl İstanbul merkezi kendi murâkabesi altında bi Anneler Birliği teşkilâtı esâsâtını kabul ve bi'l-ahare kaleme alınan ta'limât projesini cüz'î ta'dîl ile tasvîb eylemiştir.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi daha 1920 senesinde bu yolda Anneler Birliği teşkîli lüzumunu has eylemiş ve memleketimizin hayırperver hanımefendilerini ve madamlarını birinci def'a 13 Kanun-ı Sânî'de Süt Damlasında ve ikincisi Mart'taHimâye-i Etfâl Merkezinde bir çay ziyâfetiyle, üçüncüsünü de 18 Haziran 1926'da Süt Damlasında sûret-i mahsûsada ictimâ'â'vet eylemiştir (Orijinal Sayfa, No: 19).

Bu ictimâ'da hayr ve hasenât sahi birçok hanımefendilerle Almanya, İsveç, Avusturya ve Macaristan vesair devletler mümessilleri ecânib madameleri bulunmuş ve teberru'ât-ı mukannena ile ve bi-kes yetim çocukların evlâlığa kabûlü esâsı vaz' edilmiştir. Hatta yalnız bu istimâ'da süferâ madameleri de dâhil olduğu hâlde takrîben yirmi yirmi bir kişi “*can ana*” ve “*can baba*”lığı kabul etmişlerdir. Bu hayır sahiplerine, sûret-i nefisede tabb ettirilen hüviyet varakları ve levha-i şükrânları takdîm olunmuştur.

Birliğin hey'et-i idâre a'zâsının ikisietfal Cemiyeti merkezinden ve dördü hariçten inticâb edilmek üzere altı hanımdan müteşekkildir.

Hey'et-i idâre haftada bir gün ictimâ' ile a'zâ-yı kayd etmekte ve annelerin birliğe 'alaka ve münâsebetlerini te'mîne çalışmakta ve fakîr gebe ve doğuran kadınlara verilmek üzere “*dönüp dolaşan- sepet beşik*” yahut “*ödünc sepet-beşik*” ve muhteviyâtı olan ber-vech-i ati eşyâ ve çamaşır ve esvâp dikip yetiştirmekle meşgûl olmaktadır.

Sepet-beşik muhteviyâtı ber-vech-i atidir:

Sepet-Beşik	Fanila örtü	Yelek	Patik
Şilte	Örme	Tun	Anne gömleği
Yastık	Patiska gömlek	Bazen bez	Göğüslük-bavet
Muşamba	Fanila	Amerikan bez	Çengel iğne

Bu sepet beşiğin ve muhteviyâtı 20-30 liraya mâl olmaktadır (Orijinal Sayfa, No: 20).

Sağ Taraf- Miss Ravonti, Labaron Enurdens Çal, Fatma Fehmi Hanım, Hemşire Lamia Hanım.

Sol Taraf- Madam Valenberg, Madam Vazel Estez, Lamia Refik Hanım, Hadiye Selim Sırrı Hanım, Hemşire Ferhunde Hanım.

Alt Taraf- Anneler Birliği millet idaresi sepet beşikleri tertip ve tanzim ederken.

(Orijinal Sayfa, No: 21).

Sepet verildiği zamân kadına veyahut zevcine bir ta'ahhüdname imza ettirilmekte ve takrîben dokuz ay sonra sepet beşik vesâ'ir eşyâ i'âde edildiği vakit (çamaşır takımı velev parçalanmış olsun) çocuğa yaşıyla mütenâsib bir esvâb verilmektedir.

Her sepete çocuk pudrası biraz idrofil pamuk bir parça sabun konulmaktadır.

18 Haziran 1926 tarihinde "birlik" Süt Damlasında ilk ictima'ını 'akd ettiği zamân Kadırga Velâdethanesi'nde karnından tevlîd edilen ve çocuğu 4500 gram

gelen Nadîde Hanım'ın mevcûd diğerk hanımlara medâr-ı teşvîk olmak üzere züvvâr husûsunda gürbüz çocuğuna mukâfâten muhteviyâtı ile beraber bir sefet – beşik merâsim-i mahsûsa ile i'tâ olunmuştur.

Anneler Birliğı'nin en mühim mu'âveneti fakîr ve gebe anneleri kuvvetlendirmek için ara sıra erzâk vermesi ve memeden kesilen çocuklara “vitamin”i hâvî mamalar tertîbi ve sebze ve meyve suları i'tâsı için Süt Damlasına yardımındır.

Esâsen Anneler Birliğı'nin süt çağını geçirmiş olan fakîr küçük çocuklara yiyecek husûsunda bu mu'âveneti şâyân-ı şükrândır.

Birliğe İsveç sefiresi Madam“Vallenberg”, Amerika sefiresi Madam “Bristol”, Avusturya sefiresi Madam “Karal”ve Almanya sefiresi Madam “Nadolni” gibi nisvân-ı kibar-ı ecânib a'zâ-yı fahriye olarak kayd olunmuşlar ve her biri bir Türk çocuğunun “Can Analığını” kabûl eylemişlerdir.

Birliğin ta'limâtnâmesini raporumuzun nihâyetine zeyl olarak ilâve eyledik.

Anneler Birliğı tarafından 14 Nisan 1926 tarihinde elli beş çocuğa birer entari ve başlıktan mürekkebe elli beş (Orişinal Sayfa, No: 22). takım elbise ve annelere de makarna, şeker, mercimek, fasülyeden mürekkebe elli beş paket erzâk tevzî' edilmiştir.

Ağustos 1926 tarihinde büyücek çocuklar için taze sebze satın alınmak üzere Anneler Birliğı tarafından iki bin kuruş Süt Damlası Mü'essesesi'ne verilmiştir.

1 Eylül 1926 tarihinde otuz kalemden mürekkebe dört cins erzâk muhtâc anne ve bebeklere verilmek üzere gönderilmiştir.

Teşrinisani 1926 tarihinde seksen bir kalemden mürekkebe dört cins erzâk muhtâc anne ve memeden kesilen bebekelere verilmek üzere Anneler Birliğı tarafından gönderilmiştir.

Teşrinisani 1926 tarihinden i'tibâren barınma mahallinde “*dâhilî bebeklere*” taze sebzevât tedârik edilmek üzere Anneler Birliği tarafından hemen her ay bin kuruş Süt Damlası Mü'essesesi'ne gönderilmektedir.

3.1.5. Kalender Yurdu

Himâye-i Etfâl Cemiyeti 1332 senesi martında kimsesiz ve yardımsız çocuklara mahsûs Beyoğlu'nda Fiuzeaga'da havâdâr ve şems abâd bir konakta bir “*misâfirhâne*”te'sîs etmiş idi. Buraya kayd ve kabûl olunan çocukların büyücekleri hayata karşı tedâriksiz ve mu'attal bir hâlde kalmamak için kısmen, nehâri olarak ilk mekteblere ve kısmen de san'at ve ticâret mü'esseselerine gönderilmekte ve küçüklerine misâfirhânedeki ayrıca okuyup yazma, sepetçilik, kese kağıdı i'mâlî ve el işleri ta'lîm ettirilmekte idi (Orijinal Sayfa, No: 23).

Süt Damlası hasta muayenesi duvarda sahi çocuk büyütmeye mahsus levhalar (Orijinal Sayfa, No: 24)

Süt Damlası bahçe (Orijinal Sayfa, No: 25).

Ekser Aileler kızları çok def'a zâhiren “*evlâtlık*” nâmıyla ve fakat hakikat hâlde “*hizmetçilik*” maksadıyla almaktadırlar. İstisnâ teşkîl eden ba'zı Aileler hâriç olmak üzere “*can evlâdı*” gibi kabûl olunan çocukların ağır işlerde istihdâm edildikleri ve sû' mu'âmeleye marûz kaldıkları görüldüğünden bi-kesetfalın evlâtlığa verilmesinden vazgeçilmiştir.

Mevcût erkek çocuklarımızın günden güne tezâyüdünü gören merkezimiz, kâbiliyet-i bedeniyye mâlik olanları memleketin en esâslı şu'be-i mesâ'isi olan zirâ'at işlerine alıştırmak ve kendilerine 'amelî tatbîkât-ı zirâ'iyeye göstermek emeliyle 7 Eylül 1337'de “*Türk Çalıştırma Derneği*” ile 'akd olunan mukâvelenâmeye tevfikeyen kalender işgâl ve esâslı bir ta'mîrden sonra erbâb-ı ihtisâsa tertîp ettirilen programa tevfikeyen “*bahçıvanlık*” ve “*göçekçilik*” mü'essesesi küşâd edilmiştir. Bu sûrette uzmanlar yalnız iki mü'essesemiz, biri misâfirhâne diğeri kalender bahçıvan mektebi mevcûd idi. Mütâreke esnâsında sokaklardan toplanılıp polis ma'rifetiyle sevk veya hicret dolayısıyla vürûd eden küçük çocuklar misâfirhânedeki tutulmakta ve senan müterakkî olanlar kalenderde küçük zirâ'ate sevk edilmekte idi.

Gerçi büyük çocukları bahçıvanlığa, sanâyi'-i zirâ'iyeye ve diğerk âmelî sınıflara alıştırmak ve küçük yaşta bulunanları sıhî ve nâfi'-i şerâ'it tahtında

himâye etmek gayesiyle ayrı ayrı sâhalarda çalışan bu iki mü'esseseyi muhâfazada ciddi ve kuvvetli bir ârzû gösterilmiş ise de Süt Damlasının idâmesinde der'uhde edilen millî bir vazifenin (Orijinal Sayfa, No: 26).

Kalender Yurdu bahçe (Orijinal Sayfa, No: 27)

İbkâsı için misâfirhânenin kirasından ve masârifât-ı umûmiyesinden tasarruf etmek ve za'îf ve nahif küçük büyük çocuklara adeta bir sanatoryum vazifesi görmek üzere 1338 senesine misâfirhân babalığa mevcudu kalendere nakil edilmiş ve bu sûretle tevcîd edilen iki mü'esseseye “*kalender yetim yurdu*” nâmı verilmiş.

Hâlbuki bir muhit-i sefâlet ve perişânide kalarak bi-kes ve yetim bulunmalarına binaen muhtelif mahallerde sevk ve bi'l-mecbûriye kalendere kabul edilenetfalın terbiye, zeka, sinn ve muhitlerinde görülen fahiş farklardan dolayı mü'essesede hatta bu güne kadar bile bir hâl yeknesakı te'mîn edilememiş olduğundan sinnleri ilerlemiş ve fakat tahsilde geri kalmış veya gabâvetleri ve za'îf aklıları mâni'-i tahsîl görülmüş olanları mü'essese dâhilinde mesâ'i-i bedeniyeye, fa'âliyyet-i zirâ'iyeye hatta ameleliğe sevk ve daha elverişli

bulunanları çocuk sa'ine 'arz-ı ihtiyâc eden mü'essesata tefrîk sûretiyle kalenderin esaslı cezrî tekâmülünü te'mîn edecek esbâb ve vesâ'it peyderpey ihzâra başlamış ve fi'l-hakika kalender mü'essesesinin emr-i idare ve i'âşesinde merkezimizin herpar ma'rûz kaldığı müşkülât-ı mâliye dolayısıylaetfal-ı mevcudenin otuza tenzîliyle bir taraftan daha nâfi' bir hizmet ifâsına ve diğere cihetten tasarrufa ve inklâb-ı mes'ûdemizle mütenâsib çocuk teşkilâtında mühim bir mevki' işgâl edecek olan bir "*çocuk sıhhat evi*"te'sîsine teşebbüs etmiş idik.

Fakat ma'ârif-i umûmiye vekâlet-i celîlesiyle merkez umûmiyemiz arasında hâsıl olan bir i'tilâfa tevfiiken mülga Öksüz Yurdu'ndaki küçük yaşta çocukların kalenderde okur yazar çocuklardan sin-i tahsilde bulunanlardan aynı mikdarın Şehir Yâtı Mekteplerine nakil ve mübâdelesi kalender mü'essesemizde oldukça mühim bir tahavvül hasıl etmiş ve salifü'z-zikr emniye-i mühimmenin te'ehhürüne ba's olmuştur. Gerçi tahsîl çağında olan çocuklarımızı yâtı (Orijinal Sayfa, No: 28) mekteplerine birleştirerek tahsîllerine i'tinâ edilmesi pek musîb ise de bu kararın defa'aten ittihâzı ile hemen icrâsı birçok mekteblerin ve fakîr mekteplilerin bulunduğu İstanbul gibi bir şehir cisiminde pek mühim olan "*sıhhat evi*"nin te'sîsini te'ehhür edilmiştir.

Herhâlde bu sene Türkiyât-ı medeniye ve inklabât-ı asriyemizle mütenâsib böyle bir mü'esseseyi meydâna getirmek için mevcûd çocuklardan başka mü'essesâta nakliyle iştigâl edeceğiz. Kalenderin vaz'iyet-i sâbika ve hâliyesine yalnız temâs etmek sûretiyle verilen şu tafsil-i icmâliden sonra mü'essesenin icrâat ve mesa'isini ber-vech-i ati hülâsa ediyoruz:

Hitam bulan senenin son ayında kalenderin mevcûdu on altısı kız ve doksan üçü erkek olmak üzere 109 çocuktur. Şimdiye kadar hayatlarını kurtarabildiğimizetfalın bedenî, fikrî ve ahlâkî terbiyeleri için de bir mürebbi olan merkez 1921-1927 senesi zarfında çocuklardan beşini her ki mensûcât fabrikasına birini zirâ'at Bankası İstanbul şubesine, birini İstiklâl Lisesine, ikisini Erkek Mu'allim Mektebine, üçünü Şamlı Mağazasına, birini Anadolu Şimendüferleri Atelyesine, ikisini Seyr sefâ'in Müdüriyet-i Umûmiyesine ve birini Elektrik San'at Evine yerleştirmiştir.

Yine geçen sene zarfında çocuklarımızdan yirmi altısı mübâdeleten İnönü Şehr Yatî Mektebine, onu Kayseri ve beşi Adana Yâtı mekteplerine verilmiştir.

Sâlifü'z-zikr çocuklardan başka ikisini Tokatlıyan Oteline, biri fotoğrafhânedede, biri terzhânedede, biri eczâ deposunda ve biri Avrozdu bak mü'essesesinde çalınan ve akşamları burada avdet eden yedi efendi de müstahsil olarak hayat-ı fa'âliyyete dâhil olmuştur (Orijinal Sayfa, No: 29).

İstirâden hemen ilâve edelim ki beşeriyete müffir bir unsur olmak üzere mü'essesâta verilen çocuklarımızla kalender yurduna mensûb etfal-ı kadîmemizin hayat-ı hariciyeleri hakkında imkân müsâ'id olduğu derecede tahkîkât icrasından hâlî kalmıyoruz.

Bundan mâ'ada dükkan veya küçük ticarethanelerle erbâb-ı sanâyi' nezdine verilecek çocuklarımız için alâkadârlar hakkında tahkîkât-ı ciddiye icrasına son derece ehemmiyet veriyoruz.

Ancak öteye beriye birleştirdiğimiz çocuklardan ba'zısının buldukları mahallerde ve san'atlardaki mesa'iyeye bir hayli zamân istirâhatiyle vakit geçirdikleri kalenderi tercih ederek firar ve tekrar yurda avdet ettikleri görülmüştür.

Kalenderin mu'âmelât-ı dâhiliyyesi i'tibâriyle tarz-ı fa'âliyyeti icâbât-ı hâle nazaran tertibe ve intizâmını bir kat daha te'mîne kâfil olacak bir ta'limâtnâme kalma aldık. Bu ta'limâtnâmeye tevfikten başlayan kadroyu kısm-ı mâliyyemizde nazar-ı mütâla'anıza 'arz ediyoruz.

Mü'essesenin vaz'iyet-i sıhhîyesine gelince: Adana Şehr Yatî Mektebi'nden gönderilen çocuklardan altısında hafif terâhûm i'râzına ve vâlide bağı şehryâtı mekteplerinden devr edilen küçük yaştaki çocuklardan bir kaçında da uyuz vakâyi'ine tesâdüf edilmesi üzerine hemen haklarında mu'ayyen üsûl tedâvîyi ta'kîb ettiler.

Trabzon Himâye-i Etfâl Merkezimizin himâyesinde şehr-i mezkûrde ibtidâ'i tahsilini ikmâlden sonra heves-û ârzûsu dâhilinde askerî veya mülkî mekteplerden birine kayd ve kabul edilmek üzere merkezimize i'zâm ve kalendere misâfir edilen diğer bir çocukta veremin birinci derece i'râzı müşâhede

edildiğinden çocuğun Heybeli Sanatoryumu'nda tedâvî (Orişinal Sayfa, No: 30) için merkez-i umûmiyemize ve Mu'âvenet-i İctimâ'îye Vekâletine vâki' olan mürâca'atlarımız devam etmektedir.

Geçen kanûn-i evvelin 20. günü Zerrin isminde on altıncı bahar hayatını idrâk etmiş bir kızımız sanatoryumda ve mü'ehheran Haydar Paşa Hastahânesinde sarf edilen mesâ'îye tağmen gâ'ib ettik. Te'essürümüz büyüktür.

Bir san'at evine devam etmekte iken üç sene mukaddem nâ-gehânî bir tramvay kazası neticesinde sol ayağından mahrûm kalan bir çocuğumuza yeniden bir sun'î bir bacak i'mâl ettirdik.

İnek ahurunun şerâ'it-i sıhhîyeyi hâ'iz olmadığı anlaşılması üzerine mevcûd ahuru hedm ile yeniden inşâ ettirdik. İnek ahurunun ta'mîr ve ıslâhı küçük çocuklara hâlis ve temiz sût i'tâsını te'mîn ettiği için yavruların sıhhatleri için nokta-i nazarından da pek mühimdir.

Hâlihazırđ ancak mahdûd adette mevâşiyi isti'âb kafî gelen bu ahur, merkez umûmiyemizin mu'âvenetiyle pek yakın bir zamânda tevsî' ve yeniden ba'zı sağmal hayvan mübâya'a olunarak yurt etfalına sanâyi'-i lebeniye tedrîs ve merkezimize bir vâridât te'mîn edileceğinden ümîdvar bulunmaktayız.

Merkez umûmiyemizden gönderilen iki 'aded çorap ve fanila makinesinin ta'mîr ve noksanları icrâ ve ikmâl olunmuş ve tarz-ı isti'mâlinin çocuklara ta'lîmi bir mu'allime hanımla te'mîn edilmiş ise de makinelerden eski sistem bulunması hasebiyle odurca istifade edilememektedir (Orişinal Sayfa, No: 31).

3.1.6. Merkez

Mü'essesâtımız hizmet ve mesâ'inin istilzâm ettiği masârif umûmiyeye karşılık olmak üzere başlıca menâbi'-i vâridâtımız:

- 1 – Senelik balo
- 2 – Rozet ve yardım hatftası
- 3 – Müsâmere, konser, tenezzüh

4 – Tombala

5–A’zâ ve yatak ta’ahhüdâtı, aynen ve nakden vuku’bulan teberru’âtan ibârettir.

Bu beş nev’ vâridâtın vesâ’ik ve kuyûdât-ı mâlî raporumuzda ayrıca ‘arz ve izâh edilmiştir.

Güzerân olan son 19 ay zarfında biri 12 Eylül 1920’de Gülcemal Vapuru ile diğeri 23 Temmuz 1926 tarihinde Cumhûriyet Vapuru ile tertîb edilen tenezzühe bahriyelerden birincisi mucib-i memnûniyet bir vâridât te’mîn etmiş ise de ikincisinde muhâlif havâ dolayısıyla hâsılât-ı ümîd ettiğimiz dereceyi bulamamıştır.

Yardım haftası zarfıyla 29 Teşrinievvel “23 Nisan ve 23 Temmuz”iyd milli ve çocuk günlerinde fazla fa’âliyyet ve mu’âvene tibrâz eden mekteb çocuklarının bir taraftan kalenderetfalı ve Süt Damlası mini minileriyle alâ’ik-i münâsebâtını tezyîd ve takviye ve diğeri cihetten çocuklarımızın hissiyât-ı şeker gezârânesini ‘arz etmek ve hüsn-ü mukâbilede bulunmak üzere (Orijinal Sayfa, No:32) her mektep birincilerinden iki efendi ile müdür ve mu’allimlerinden mürekkeb hey’etlere merkezimiz tarafından bir kır yemeği verilmiştir.

Mektebliler çocuklarımızla, ma’ârif müdürü erkanı ve hey’et-i ta’lîmiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Merkezi a’zasıyla birlikte ayrı iki sofada ahz-ı mevki’ etmişlerdir.

Bu kız yemeğinde ta’kîb olunan maksad-ı esâsı ise çocuklarda hâlet-i mebnâda bulunan diğeri endişelik hüsnü uyandırmak ve Himâye-i Etfâl mefkûresini ve bil-hâssa “*hukuk-tetfal*” beyânnâmesinin: Çocuk en iyi kabiliyetleri kardeşlerinin hayrına masrûf olmak lazım geleceği hissiyle büyütülmelidir.” şeklindeki beşinci maddesini neşr ü ta’ mîm etmektedir.

Bol ziyâsı, sâf havâsıyla ve arkasında vasi’ bahçesiyle kalenderin bu güne kadar eytamın sıhhat ve neşv ü nemâsına îfâ ettiği hizmet pek büyüktür.

Mevki’in bu servet-i tabî’îyesini daha vâsi’ mikyâsda ve ilmin mu’tiyatı dâ’iresinde istismâr maksadıyla za’îf ve devre-i nekâhete dâhil olan çocuklara ve

hatta mu'allimlere orada bir "sıhhat evi" muvakkit bir "açık havâ sınıfı", bir "kır mektebi" te'sîs etmeyi öteden beri derpîş eden hey'et-i merkeziyemiz bu kır ziyâfeti münasebetiyle îrâd edilen noktalarda ve mu'allimlerle yapılan hasbihallerde bu fikre bir kat daha kuvvet vermiş ve yetimler için arkadaşlarında hass şefkat ve te'âvünün uyandırılmasına hey'et-i mu'allimenin nazar-ı dikkatine celb etmiştir.

Şa'şaa ve nezâheti umumun mazhar-ı takdiri olan merkez-i âcizânemize mühim bir meblağ te'mîn etmiş bulunan 1926 senesi Kanûn-î Sanîsinde Pera Palas'ta verilen balonun muvaffakiyetini Cumhuriyet müteyemmizin hayat-ı ictimâ'iyemize de yaptığı ruhî inkılâba medyûn bulunuyoruz (Orişinal Sayfa, No:33).

Mü'essesâtımız masârafâtına medâr olmak üzere geçen sene 28 Ağustosunda keşidesine ibtidâr edilerek eylülde hitâm bulan tombala üç bin küsür lira hâsılât-ı sâfiye te'mîn etmiştir.

Namıyla kazanılan eşyâdan defterdarlıkça verâset ve intikâl vergisi aranması ve bir me'mûr ikâme edilmesi üzere halkın rağbeti münkesir olmuş ve tombala nâçâr- müddet mu'ayenesinden evvel tatil edilmiştir. Keşide mahalleriyle diğerk tafsilâtını mâlî raporumuzda ayrıca 'arz edeceğiz.

Berlin büyük operası baş muğnilerinden olup cihânşümûl bir şöhrete mâlik olan kömür Alman sefaretinin Himâye-i Etfâl İstanbul merkezine mahzâ bir cemîle-i mu'âvenetgarisi olmak üzere delâletiyle memleketimizde san'at-ı muziki de cidden mümtâz bir mevki' icrâz etmiş bulunan ve da'imi lütüfkârlığını bir lisân-ı şükrân ile yâd edeceğimiz [Nimet Vehid Hanım Efendi] ve sâ'ir ma'rûf musiki üstâdlarından iştirâkleriyle geçen sene şubatın birinde Beyoğlu'nda Melek Sineması'nda verilen konser pek parlak olmuş ve med'ûviyenin mühim bir kısmı yer bulamayarak bu ziyâfet-i musikiden mahrûm kalmışlardır.

Dârü'l-Elhân mu'allimlerinden Seyfi ve Ekrem Beylerle Nimet Vehid Hanım Efendi ve Madam Heke Beyoğlu'nda Tepebaşı kışlık tiyatrosunda nısfî Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezine â'id olmak üzere 10 Kânunuevvel 1926 tarihinde verilen konserde muvaffakiyetle tetevvüc etmiştir (Orişinal Sayfa, No:34).

Merkezimiz vâsıta-yiittihâz edilerek gerek İstanbul'da ve gerek vilâyet-i sâ'iredeki Şehir Yâtı Mekteplerine [eski öksüz yurtlarına] sevk olunan çocuklar fihrist icrâatımızda mühim bir yer işgâl etmektedir.

Amerika'da buldukları müddetçe Cemiyetimize hayırkâr mu'âvenet ve fa'âliyyetleri mesbûk vatandaşlarımız memleketlerine avdet etmek üzere İstanbul'a geldikçe merkez-i umûmiyemizin tebligâtı dâ'iresinde haklarında vesâitimizin müsâ'adesi derecesinde ibrâz-ı mu'âvenet etmekteyiz.

Merkez-i umûmiyemiz tarafından verilen birçok siparişler için 'arz ettiğimiz hizmetler dahi istisgâr edilecek derecededir.

Geçen sene hey'et-i muhteremenize takdim ettiğimiz raporda merkez-i umûmiyemize 'arzını fâ'ideli add ettiğimiz ba'zı teklîfler münderic bulunmaktaydı.

Bunlardan gebe ve emzikli kadınların çalıştırılmamaları hakkındaki teklîfimiz mesâ'i kânûnu ile te'mîn edildiğini görmekte memnunuz. Bundan ma'adâ Himâye-i Etfâl İstanbul Merkezi Anneler Birliği vasıtasıyla bir dereceye kadar gebelik himâyesini mabe'l-i iştigâli olan mevâd meyânına idhâl etmiştir.

Aile hâricinde yabancı yerlere veya süt nenelere tevdi' edilen çocukların mu'âyesine ve süt neneliğin ıslâhına ve erbâb-ı sanayi' nezdine verilen ıracıkların sıhhatlerini muhâfaza ve neşv ü nemâlarını te'mîn ve himâyeye hadim-i ahkâm-ı nizâmiye ile (Orijinal Sayfa, No:35) Himâye-i Etfâl CemiyetiUmûmiyesinin meşgûl olması hakkındaki temenniyâtımızı bu sene yine tekrar ediyoruz.

Sinema filmlerinin çocuk ahvâl-ı ruhiye ve ahlâkiyesi üzerine te'sîr mühimi görüldüğündenetfalın sinemalara kabul edilmesi için kat'î mükarrerât ittihâz edilmesine a'id temenniyâtımızın nazar-ı dikkate almış olmasını bir has-ı şükrân ile karşılıyoruz.

Ayda bir defa neşri ârzû olunan mecmu'anın "*Gürbüz Türk Çocuğu*" nâmıyla intişârı mucceb-i şükrândır.

Çocuk büyütme hususunda ta'mîmi teklîfi bu sene Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi Süt Damlasının ilmi konferanslarıyla ziyâretçi Hastabakıcılarının Aileler nezdinde telkînâtıyla pek çok hizmet eylemiş ve eylemekte bulunmuştur.

Vâridât te'mînindeki teklîflerimizden hiçbir şey yapılamamıştır.

Tütün i'mâlâthanelerindeki kadınlarımız için ve bi'l-hâssa emzikli ve gebe olanlar için fabrika müdürlerine veya alâkadârâne iş'ârâtda bulunmalıyız. Ve burada çalışan çocuklara dâ'ir ma'lûmât almalıyız.

Çocuk müzesinin memleketimiz eşyâsıyla ikmâl nevâkısına ve celb edeceğimiz molazlarla da tezyînine karar verdik. Bu maksad için teberru' edilmiş bir meblağ da mevcûddur. Çocuk vefiyâtıyla çocuk hıfz-ı sıhhati hakkında ba'zı neşriyatta bulunduk, konferanslar verdik. Bu kısım mesâ'imizin tefsîlâtı raporumuzun sonunda manzûrunuz olacaktır.

Çocuklarını terbiye edemeyen, dilencilige, sirkata, fenâ yola ve ahlâksızlığa sevk eden baba ve annenin hakk-ı übüvvetinden iskâtı teklîfine gelince: buraya 15 Teşrinievvel 1921'de Fransa a'yânında kabûl edilen mâtde-i kânûniyeyi ber-vech-i atî nakl ederiz.

Fenâ-mu'âmeleleri, müsekkerâta büyük bir ibtilâları, zâhîri ahlâksızlıkları, çocuklarına karşı sıhhâten ve ahlâken (Orijinal Sayfa, No:36) noksân terbiyeden adem takayyüdlere sebebiyle mes'ûl olan peder ve vâlîde çocuklardan birine yahut bir çocuğuna karşı hakk-ı übüvvetten ya tamamen ve yahut kısmen sakat olurlar.

3.1.7. Çatalca Şu'besi Raporu

Muhterem huzzâr

Geçen Teşrinievvel ibtidâsında idi. Çatalca hükûmet tabibi Fazıl Bey'le birkaç arkadaşının tesbîti ile Çatalca Erkek Mektebi'nde yapılan on beş kişilik küçük bir ictimâ'da bir Himâye-i Etfâl Çatalca Şu'besi te'sîsi tekerrür etmiş ve hey'et-i idâre riyâsetine Çatalca mahkeme re'isi Alamüddin Sabbah, a'zâlîğa doktor Fazıl ve manifatura ticârâtından Yusuf ve veznedârlığa sıhhîye me'mûru Hüsnü ve kâtipliğe avukat Reşad Beyler inticab edilmiştir.

Memleketin ve halkın teveccüh ve muhabbetine istinâden bu vazîfeyi der-
'uhde eden bu arkadaşlarınız; bugün, nizâmnâme mucibince hey'et-i
muhteremenize bu dört aylık mesâ'inin raporunu okumakla kesb-i şeref ederler ve
teşrifinizden dolayı şükrânlarını arz ederler.

Hey'et idâremizin dört aylık mesâ'inin umûmi hülâsası ber-vech-i zirdir.

1 – Çatalca Himâye-i Etfâl Cemiyeti dört ay evvel hiçbir mevcûdiyet-i
hayatiye sahibi değil iken bugün (Orijinal Sayfa, No:37) me'mûrînden, rü'esâ-yı
mahalliyyeden, zengin ve hamiyetli tüccârlardan, başta mu'allimlerimiz olduğu
hâlde Çatalca gençlerinden mürekkeb dâ'imi ve ta'ahhüdatlı yüze karîb a'zâya
mâlik bir şefkat ve ham'iyet kal'ası hâlini iktisâb etmiştir. Şu son hafta zarfında
Cemiyete kıymetli mezâhîretlerini esirgemeyen Hadım Köy hey'et-i zâbitânı ve
me'mûrîni ile Çekmece me'mûrîn ve mu'teberân mahalliyesi himmetleriyle
oralarda da bir iki güne kadar şu'belerimiz açılacaktır. Müte'âkib haftalarda
Terkos ve Karacaköy nâhiyesi merkezlerini te'sîs ve çocuklarımızın hakiki
müneccileri olan merkez, nâhiye ve köy mu'allimlerinden mürekkeb bir Çatalca
Türk çocuklarını koruma teşkilâtı yapmak başlıca bir gayemizdir.

2 – Cemiyet Çatalca ile mülhakâtındaki öksüz çocukların mikdarını ve
bunlardan ne kadarının mekteplerde olduğunu ve hangilerinin hayatın şiddetli
şerâ'iti altında çırpındığını tesbît etmektedir. Çatalca'da bir yâtı mektebi te'sîs
edilinceye kadar bunlardan en müste'id ve elverişli olanlarını İstanbul ve muhâl
sâ'iredeki yâtı mekteplerine yerleştirmek ve diğerlerini sûret-i münâsibede
müstahsal ve fâ'ideli çağa eriştirmek husûslarında fa'âlâne i'mâl-ı fikr
olunmaktadır. Bu mesâ'inin netâyici ilk ictimâ'da hey'et-i muhteremenize 'arz
edilecektir.

3 – Cemiyet ilk te'sîsi ayında Çatalca Ka'i-makamlığı, Halk Fırkası
mu'temedi, Belediye Re'isi, hey'et-i muhtelif, mülkî askerî me'mûrîn ve
gençlerin himâye ve teşebbüsü ile büyük bir koşu ve sünnet düğünü eğlencesi
vermiş ve bu sâyede bütün mülhakâtın iştirâkiyle büyük bir güz eğlencesi
yapıldığı gibi yerli ve köylü iki yüzü mütecâviz Türk çocuğu sünnet edilmiş,
giydirilmiş, yedirilmiş, tedâvî olunmuştur (Orijinal Sayfa, No: 38).

4 – Çatalca kız ve erkek mektebelerindeki fakîr çocuklarımızın açlıktan yoksuzluktan sefâlet-i uzviyeye uğradıklarını mahalli etbânın mu'âyene-i fenniyesiyle tesbît eden şubemiz 15 Şubat 927 tarihinden itibaren kız mektebinde fakîr ve erkek çocuklara mahsus 20-25 kişilik bir öksüzler sofrası açmak için tertibât-ı lâzime almıştır.

5 – Önümüzdeki ramazan ve bayram aylarının çocukların, bi'l-hâssa öksüzlerin yaşadıkları memlekette ve muhîttin ma'sûmâne birçok şeyler ümid etmek husûsundaki hislerini tazelediği düşünülerek kız ve erkek mektebli öksüzlere ve kabul olursa mektebe gidemeyen yetimlere elbise ve çamaşır tedâriki için bu günlerde hükûmet riyâsetine bir müsâmere tertîbi zımında mürâca'at olunması mükerrerdir. Memleketin ve halkın bi-pâyân şefkati sayesinde bu ümidli teşebbüsün zafer-yâb olacağına şüphe yoktur.

6 – Bu kış içinde kız erkek iki yüz elli kadar yerli ve köylü fakîr çocuğuna Cemiyet yüzlerce parça mintan, entari, süt harşalanas ve sâ'ire tevzî' edilmiştir.

7 – Cemiyetin memleket çocuklarına tam ma'nasıyla bir şefkat merci'i olabilmesi için giyeceğini, yiyeceğini koyacak kalem işlerini çevirmeye yarayacak ve aynı zamânda dâ'imi bir vâridât menba'ı olacak bir binaya ihtiyacı olduğu düşünülerek Çatalca çarşısında postahâne yanında onbeş yirmi lira getirebilir ebniyeden olan el-yevm Halid Efendi'nin taht-ı isticârinde ve hazine uhdesinde mukayyed binâyı satın almak için Mâliye Vekâleti nezdinde teşebbüste bulunmuş ve muvaffakat emirinin der-dest olduğuna dâ'ir haberler almıştır. Şub'eniz mezkûr binânın parasını dahi muhterem Çatalcalıların (Oriijinal Sayfa, No:39) ham'iyet ve şefkat kuvvetinden bi'l-istifade tedârik etmiş ve ilerde her ay elli altmış lira geliri olan esâslı bir şefkat mü'essesesi hâline gelmeye kendine gaye ve umde ittihâz etmiştir.

8 – Himâye-i Etfâl'e a'id şefkat yollarının muhterem halkımıza memleket çocuklarını dâ'ima hatırlayacağı düşünülerek bu yollardan iki yüz liralık celb olunmuş ve hükûmet tebâbeti, evlenme me'mûrluğu, mahkeme icrâ-yı eytam dâ'ireleri, reji idâresi gibi halk ile doğrudan doğruya mu'âmele yapan mü'essesâta tevzî' olunmuştur.

Bu yolların mühim bir kısmı sarf edilmiş ve bu tarz şefkat halkın en fakîr kısmını bile incitmeksizin mühim bir menba'-ı vâridât olmak isti'dâdını göstermekte bulunmuştur.

9 – Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyetin fikirlerini neşr ü ta'mîm eden Gürbüz Türk Çocuğu Mecmu'ası gayretimizle Çatalca ve havalisinin en çok okunduğu bir vatan risalesi halini almıştır. Bu mecmu'anın her sayısında kırk elli nüsha satıldığı söylemek kafidir.

10 – Son numru olarak dört aylık bir hayatı olan şu'benizin gösterdiği malî fa'âliyyet hakkında da hey'et-i muhteremelerine ma'rûzâtta bulunmak isteriz.

Malumaalileridir ki dünyanın bütün şefkat ve himâye mü'esseseleri kuvvetli sermayeler toplamak sûretiyle elde ettikleri irâdelerle ifâ-yı vazîfe ederler. Şarkın meşhur vakıf usûlü böyle olduğu gibi garpteki meşhûr tevil ve rokeffeler vakıfları da böyledir. Paresiyle irâdler, i'mâlâthâneler meydâna getiremeyerek sermayesini yiyen mü'esseseler (Oriijinal Sayfa, No:40) âkıbet-i himâyesini der-'uhde ettiği kimselerin bulunduğu âciz vaz'iyete düşer ki netîcesi ictimâ'i mezâhiretlerin iflâsı olur. Bu sebeple bizde şark ve garbdeki bu gibi hayır mü'esseselerinin ta'kîb ettiği yola ta'kîb ile her şeyden evvel Cemiyetin kuvvetli ve ebedi sûrette yaşamasını te'mîn edecek mâli kuvveti iktisâba çalışıyoruz.

Bu tefsîlâtan sonra bu dört ay zarfında muhtelif müsamerelerimizin 406 lira otuz kuruş teberru'âtın yüz lira şefkat Bolu hâsılâtının yirmi yedi lira elli beş kuruş rûzet hâsılâtımızın yüz beş lira doksan sekiz kuruş ki cem'ân yedi yüz kûsur liraya baliğ olduğu tahsîl olunacak rozet ve sâ'ire esmâniyle bu mikdârın birkaç yüz lira daha yükselmesi me'mûl bulunduğunu 'arz ile müftehiriz. Bu vâridâta mukâbil şu'benizin masârafâtı yalnız seksen beş kuruştan ibârettir.

Muhterem Beyler ve Efendiler

Hey'et-i idâre arkadaşlarınız bu netîce ile henüz te'sîs çağında olan şu'benin bir taraftan a'zamî tasarruf gibi asrın en büyük ve mübârek bir farizasına diğer taraftan kendi neşv-û nemâsına hâlel gelmeksizin muhterem halkın şefkat ve merhamet kuvvetlerinden istifâde gibi yine hazır idârelerinin dayandığı mühim bir esâsa hizmet eylediğine kâ'imdir.

Şu'beniz Çatalca mektebinde öksüzler sofrası te'sîs, kız ve erkek çocuklarımıza bayram vesilesiyle elbise ve çamaşır tedârîki gibi mühim ve masraflı teşebbüsâtı kuvveden fi'ile çıkarmak için dahi bu eseri ta' kib etmiş ya'ni Cemiyetin irâd menba'ı hâline getirilmesi mütesevver sermayesini ziyâ'a uğratmaksızın muhterem halkımızın ulvî şefkatkârlığı te'mîn eylemiştir (Orijinal Sayfa, No:41).

Şu'benin fikri mesâ'isi olarak mücrim çocuklara yapılacak hapis hâneler ve ıslâh hâneler hakkında Avrupa memleketlerindeki ilmi tecrübelerden toplanmış bir râporu, evlenecek kimselerden birer lira Himâye-i Etfâl i'ânesi alınması hakkındaki teklîf vardır ki der-dest-i in'ikâd olan İstanbul kongresinde müdâfa'a ve tervîcine çalışılacaktır.

Hey'et-i idâreniz hey'et-i muhteremenize gelecek senenin vâridât ve masârafâtı hakkındaki kanâ'at ve ma'lûmâtını da 'arza mecbûr olduğundan devamlı ve esâslı çalışmak şartıyla gelecek sene için iki bin beş yüz lira vâridât tahsîli mümkün olduğu kanâ'atini beyân ve bu bâbda emlâk ve sâ'ire gibi irâd getirir mebânî ve mü'essesâtı yatırıldığı takdirde gelecek sene ibtidâsında şu'benizin ayda birkaç yüz lira irâd getiren muhtelif akârâtı ve yetimlerin çalıştığı iş i'mâlâthâneleriyle müftehir ve hâsılâtıyla mahallî çocuk yaralarını sarmaya ve savdurmaya muvafık olabilecek bir mü'essese hâline geleceğine şüphe yoktur.

Ma'rûzât-ı vâkı'adan sonra nizâm nâmenin 47. maddesi vechle yeni hey'et idâresinin ta'yîn buyurulmasını ve İstanbul kongresine gidecek zatın seçilmesini istihâm eder ve son söz olarak bütün devlet me'mûrlarıyla muhterem halkı ordular teşkil eden memleket öksüzleri ve yetimleri için çalışan Himâye-i Etfâl'e mu'âvenete da'vet buyuran Dâhiliye Vekîl'i Cemil Bey Efendi'ye 'arz-ı şükrân ve her husûsta Cemiyete kıymetdâr mezâhiretini esirgemeyen Kâ'im-makam İmâdüddin Bey rû'esâ-yı me'mûrîn ve mü'essesât-ı mahalliye re'is ve müdürü beylere ve huzzârkerâme teşekkürler ederiz (Orijinal Sayfa, No:42).

3.1.8. Şubat Raporları

Kadıköy Şu'besi Râporu

Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul hey'et-i merkeziyesi Kadıköy şu'besinin 13 Kânûn-i Sâni 927 tarihinde vuku'bulan hey'et-i umûmiye ictimâ'ında kırâ'at olunan 926 senesi mu'âmelât-ı umûmiye raporudur.

Muhterem hanım efendiler ve beyefendiler,

Nizâmnâmemizin 45. maddesi mucebince bugün hey'et-i umûmiye şeklinde müctemi' bulunuyoruz. Matbû'ât vâsıtasıyla vukû'bulan da'vetimize icabetinizden dolayı cümlenize teşekkürden sonra şu'bemizin 927 senesi Kânûn-i sâni ibtidâsından i'tibâren sene-i mezkûre gayesine kadar tam bir senelik mu'âmelât ve icrâatı hakkında hey'et-i muhteremenize 'arz-ı ma'lûmât eylemekliğimize müsâ'adenizi rica ediyoruz.

Ma'lûm-ı âlînin olduğu vechle Cemiyetimizin ulvî gâyesietfalın hayat ve haklarının himâyesidir. Bu gâyeye vüsûl için muhtelif sûretlerde çalışmak muhtelif teşkilât vücûda getirmek iktizâ eder. Bizim vus'ımız şimdilik yalnız fakîr çocuklara gıdâ ve levâzım-ı iksâ'ıye vererek mu'âvenet etmeye bir dereceye kadar kifâyet edebiliyor (Orişinal Sayfa, No: 43). Gıdâ için iki şekilde çalışıyoruz. Birinci şekil iki üç yaşına kadar olan muhtac-ı mu'âvenet çocuklara süt tedârikini te'mîn etmek; ikinci şekil ise ilk mekteplere müdavim olup öğleyin hiçbir gıdâ alamayan bî-kes çocuklara yevmiye bir kap sıcak yemekle iki yüz gram etmek i'tâ eylemek şeklidir. Binâen'aleyh vazi' bütçemizden bi sene zarfında 56 çocuğa 30.400 kuruş süt bedeli verildiği gibi mıntıkamız dâhilinde bulunan yedi 'aded ilk mektebin her birinden onar çocuktan cem'an yetmiş çocuğa yevmiye bir kab sıcak yemek te'âmla iki yüz gram ekmek i'tâ edilmektedir.

Yevmiye yetmiş çocuğa sıcak yemek i'tâsına iş bu sene-i dersiyeye ibtidâsından i'tibâren ya'nî üç mah mukaddem başladık. Yemine'l-kerîm sene-i dersiyeye nihâyetine kadar bu minvâl üzere devam eylemek için tertibât-ı lâzime alınmıştır. Bundan akdem ancak yevmiye on beş çocuğa sıcak yemek verilebilmişdi. Sıcak yemek vermek için 926 senesi zarfında 253 lira ve 13 kuruş sarf edilmiştir. Gıdâdan sonra levâzım-ı iksâ'ıye mes'elesi gelir. Bunun için de

bir sene zarfında “101” çocuğa cem’an (43010) kuruşluk ayakkabı ve “26” çocuğa (17455) kuruşluk da elbise ve kasket ve sâ’ire verilmiştir. Bu husûstaki ihtiyâc çok büyüktür. Vus’umuz ancak bu kadarcık bir mu’âvenet ifâsına kifâyet edebiliyor. İnşallah atîde vâridâtımız arttığı takdirde bu nec’ mu’âvenetlerimizi tevsî’ edeceğimiz şüphesizdir.

Kezalik 926 senesi zarfında ma’ârif masrafı olarak 8408 buçuk kuruş ve muhtelif şekilde i’âne olarak 3250 kuruş sarf olunmuştur (Orijinal Sayfa, No:44).

Sarfîyâtımız meyânında (44097) kuruş müsâmere masrafı görülmektedir. İş bu masrafın müfredâtı tedkîk olunca görülür ki bunun kısm-ı mühimi balomuzda mâl olduğu fiyatından çok yüksek olarak satılan mâ’kûlât ve meşrûbât lutarya eşyâsı, çiçek ve sâ’ire teşkil eylemektedir.

Son sarfîyât rakamı olarak 4905 kuruş zikr edeceğim. İş bu meblâğ mekteplere yemek tevzî’i için mübâya’a olunan yedi takım sefer taşıyla şehri üç yüz kuruştan cem’ân 3600 kuruş hademe ücretinden tereküb eder ki yegâne masrafımız da bundan ibârettir. Masraf bütçemizde bedel-i icâr, tenvîrât ve teshînât gibi mübrem ve zarûri masrafâtından eser yoktur. Zîrâ mühürdar kılınan muhterem a’zâsı şu’bemize ara sıra olan teberru’âtlarından mâ’âda bizden bedel-i icâr tenvir ve teshîn masrafları nâmına hiçbir şey aramamaktadırlar. Bundan dolayı kendilerine âlenen beyân-ı teşekkürü vazîfeden add eylerim.

Bütçemizin vâridât kısmını başlıca her sene bir def’aya mahsûs olmak üzere tertîb edegeldiğimiz kır balosu hâsılâtı teşkil eylemektedir. 926 senesi balosundan her seneden daha fazla olmak üzere 1212 lira sâfî vâridât istihsâl edilmiş olduğunu şükran ile zikr eylemek icâb eder. Vâridât olarak a’zâ â’idâtıyla sâ’ir teberru’âtı atiyen daha büyük göreceğimizi kaviyyen ümîd eyleriz.

Şu’bemizin mesâ’isi meyânına İstanbul hey’et-i merkeziyesi menfa’atine olarak birçok yetîmler haftası zarfı imlâ ettirdiğimizi ve teşkilâtımızla mıntıkamızda rûzet tevzî’ eylediğimizi (Orijinal Sayfa, No:45) idhâl etmek muktezidir. Rûzet tevzî’inde ale’l-ekser vâki’ olageldiği vechle bu kere dahi şu’bemizin merâkiz-i sâ’irenin kafesine tavâfuk eylemiş olduğu İstanbul hey’et-i merkeziyesince beyân edilmektedir.

İşte bir senelik mu'âmelâtımızı hey'et-i muhteremenize ber-vech-i bâlâ muhtasaran 'arz eyledik nizâmnâmemiz mucebince hesâbât ve mu'âmelâtımızı yegân bi't-tedkîk tasdîk etmenizi ricâ ederiz.

927 senesi için de berâ-yı tasdîk velâyet kongresine ber-vech-i atî bir bütçe takdîmediyoruz

Vâridât

25 77642 927 senesine devr olunan mevcûd

30000 hey'et-i merkeziyeden matlûbumuz (avansımız dolayısıyla)

120000 927 Kır Balosu vâridât mühemmenesi

75 22357 â'idât ve teberru'ât

250000 00

Müsârifât

10000 müsârif-i müteferrika

240000 muhtelif sûrette etfala mu'âvenet

250000

Bundan ma'âda nizâmnâmemizin kezalik 47. maddesi mücebinde yeni hey'et-i idâre ile velâyet kongresine gidecek murahhasın ray-ı hafî ile intihâbını da rica ve 'arz-ı ihtirâm eyleriz efendim.

Hey'et İdâre Nâmına Re'is

Tevfik Amir (Orijinal Sayfa, No:46).

3.1.9. Üsküdar Şu'besi Râporu

Şu'bemizin 14 Kânûn-i Sâni 927 tarihinde ictimâ' eden senelik hey'et-i umûmiyesinde bi't-tedkîk tasdîk olunan sene-i mutabakaya â'id hesâb cedvelinin

bir sûrette leffen takdîm kılındı. Şu'bede mukayyed a'zâ 'adedi yüz altmış dörde ve â'idât-ı seneviye yekûnide yüz altmış dört liraya bâliğ olup bu kadar cüz'î vâridâtla Üsküdar gibi fakîr ve muhtâc Himâye-i Etfâlî kesîr olan bir şehirde tahmin masrâfı kabil olabilecek bir teşebbüste bulunabilmeye imkân olmayacağından bu sene için vâridât ve müsârif-i mühemmeneyi hâvi bütçe tanzîm ve takdîmi kabil olamadı. Araya lede'l-mürâca'a a'zâdan Haşim, Vehbi, Muharrem Nail, Ziver ve Mahmud Celaleddin Beyler ekseriyetle hey'et-i idâreye ve Hâlid Bey'in murahhas olarak velâyet kongresine inticâb edilmiş oldukları ma'rûzdur.

1926 senesi hesâbı

Makbûzât

Lira kuruş

312 50 hey'et-i idâre-i sabıkadan devren alınan

164 hey'et-i idâre-i hâzırının işe mübâşeretî olan

16 Temmuz 926 tarihinden i'tibâren vâki' tahsilâtı

476 50

Medfû'ât

Lira Kuruş

4 75 Şu'be için mübâya'a olunan çanta ve defter bedeli

250 Velâyet merkezine ikrâz olunan

155 Bankada mevcûd

68 75 Şu'bede mevcûd

— — (Orijinal Sayfa, No: 47).

İcra olunan								Kayd olunan ve sene nihayetlerinde mevcut olanetfalin hadd-i vasat'ı i'tibarıyla i'âşe olunan			Hadd-i vasat'ı i'tibarıyla mü'essesede mevcutetfalin miktârı Sene nihayetinde			Kayd-ı vürüd olunanetfal
Yekun	Mîl-i sâ'ireye mensûb olanlar	Verfât edenler	Dârü'l-eytamlara teslim olunan	Dârü'l-acezeye teslim olunan	Seneleri i'tibarıyla ihrâc	Firar edenle	Velilerine i'ade olunan	Bir Senedeki Mikdârı	Bir Aylığı	Yevmi Mikdârı	Yekûn	İnâs	Zükûr	
79	8	1	0	0	2	22	46	51120	2210	142	85	5	80	187
87	5	0	0	10	4	11	57	62720	5310	177	110	12	98	249
94	3	1	0	11	3	18	58	72730	2020	202	120	10	110	307
91	0	2	0	8	1	9	81	80280	2290	223	127	9	118	319
104	0	2	0	12	2	12	68	79200	2200	220	119	17	102	329
88	0	3	0	8	2	10	65	89200	7440	248	142	17	115	355
69	0	1	0	0	4	16	45	89640	7470	249	127	10	117	349
85	0	0	0	0	17	15	53	84240	7020	234	118	6	112	318
47	0	1	0	0	13	5	28	90000	7500	250	135	7	128	315
65	0	1	39	0	7	2	17	74520	6210	207	118	21	97	396

1333 senesi nisanından 1926-1342 Kânunuevveli

İzâhât: hadd-ı vasat'ı i'tibarıyla yevmi i'âşe edilen etfal 207'dir. Son 19 ayda [74520] çocuk i'âşe edilmiştir.

Dârü'l-eytamlara 1962 senesinde – 39 – bundan evvelki senelerde de 41 çocuk verilmiştir.

Şu'belere tarafından etfale mu'avenet miktârının her ne kadar tedâvî kısmı tenâkus etmişse de tenâkus eden miktâra mukâbil her ay... (devamı alt tablonun altında) (Oriijinal Sayfa, No:48).

Mülâhazat	Sayesi	Şu'belere tarafından etfale vâki' olan mu'avenetin izâhâtı				Taht-ı himâyede bulunan					
		Yekûn	i'âşe olunanlar	Süt verilenler	Mecânen tedâvî	Yekun	Mü'essesede bulunmlar	A'ileler nezdinde bulunanlar	San'ata devam edenler	Leylî mekteplere gidenler	Nehâri mekteplere gidenler
1333	977	0	14	963	107	41	30	14	0	22	
1334	1731	0	18	1713	162	56	35	35	0	36	
1335	1194	0	19	1179	213	75	46	42	5	45	
1336	977	0	17	960	228	90	50	32	8	48	
1337	426	22	14	390	225	90	38	36	7	54	
1338	403	25	28	350	627	131	39	38	14	45	
1339	247	25	22	200	280	128	42	40	14	46	
1340	83	30	19	34	233	121	43	32	9	17	
1341	33	20	13	0	268	146	82	16	18	6	
1342	87	72	17	0	231	131	73	11	14	2	

Nihâyetine kadar müddeye â'idetfal mu'âmelât-ı umûmiyesi

600 çocuk tedâvî edilmiş ve Süt Damlası tablosunda mürakkam olduğu üzere vasatî olarak her ay 3500 çocuğa da 19 100 şişeyi ihtivâ eden 1 846 bir boru süt verilmiştir. El-yevm Kadıköy Şu'bemiz tarafından 72 nefer çocuğa her gün öğleleri sûret-i mahsûsa da tedârik edilen sefer taslarıyla sıcak yemek tevzî olunmaktadır (Orijinal Sayfa, No:49).

3.1.10. Sıhhat Evi Bütçesi

Yekûn	Müfedât
	10 000 Muallim
	12 000 Hastabakıcı 3 4
	4 000 Hâdeme 2 3
	3 000 Aşçı
	1 000 Aşçı Çırağı
	4 000 Kapıcı
	3 000 Çamaşırıcı

7 000 Tabîb: Ücretidir.

527 000 44 000

10 000 Mahrûfât nüfûsu yevmiyesi kuruş

1 820 000 Mâkûlât 50 100

60 000 Masarif-i Müteferrika

100 000 Gömlek, Kaput

1 723 000 (Orijinal Sayfa, No:50).

3.1.11. Üsküdar, Eyüb Seyyâr Mu'âyenehâneleri

Yekun	Müfredat
5.000	Doktor
30.000	Hastabakıcı
2.000	Hademe
10.000	Şehri
5.00	Terazi(2)
5.000	Kabil-i nakl Mu'âlece Çantası
16.000	Masa(8)
6.000	İskemle(4) Bozok(1500)
5.000	Mu'âyene Tesisi, Küvet, Kova
30.000	Lokal, İcâr ve Tâ'mirâtı

187.000.187.000

2.710.000 (Orijinal Sayfa, No:51).

3.1.12. Teklifâtımız

1- Senede üç gün, “*sıhhat günleridir*” : Bu üç gün zarfında her tarafta, mekteplerde, sinemalarda, gazetelerde sıhhat-i umûmiye mesâ'ili ile iştigâl olunacaktır. Sıhhat-i etfal, “*umûmî hıfî sıhhat*” de dâhildir. Bu üç gün zarfında muhtelif yerlerde, Dârü'l-fünûn konferans salonunda umûmî ve onunla birlikte çocukların ve fiyâtından, hıfz-ı sıhhatinden bahs eyleyecektir.

2- “*çocuk sıhhat-i müsâbakası*” : çocuk günlerinde Süt Damlasında “*bebekler*” Kalenderde daha büyük çocuklar için bir sıhhat müsâbıkası yapılacaktır. Müsâbaka günü aynı zamânda Kalender'de “*kız eğlencesi*” tertîb olunacaktır.

3- Ma'kum süt mes'elesi: Süt Damlasının tevsî'i ile damlada fukâraya meccâni sütden gayrı hâlleri biraz müsâ'id olanlara nısf ve yolunda bulunanlara fazla ücretle süt tevzî'i.

4-Çocuk oyun mahalleri:Şehr dâhilinde mevcûd parklarda ve meydân yerlerinde ayrıca çocuk oyun yerlerinde tahdîd ve tahsîsi için şehremâneti nezdinde teşebbüsâtta bulunulması (Orişinal Sayfa, No:52).

5-Bahrî çocuk sanatoryumu: Za'îf ve deniz havâsına muhtâc anavatani ve İstanbul çocukları için mevcûd emlak-ı mîryeden birinin ve yahut mevsim-i sayfde şimal ve cenûb sahillerinden istifâde etmek üzere seyr û seferden sakat ve fakat sağlam bir geminin tahsîsi ve mesârifinin merkez-i umûmiden tasviyesi rica olunacaktır.

6-Çocuk Müzesi: Tertîbine başladığımız çocuk müzesi itmâm için velâyâttan ve memalik-i ecnebiyeden oyuncaklar celbi ile ayrıca bir şu'beteşkîli. Oyuncakların memleketimizin muhtelif yerlerinden getirilmesi için merkez-i umûmi nezdinde teşebbüsâtta bulunulması. (Oyuncak terbiye ve rû-hayat nokta-i nazarından Avrupa'da büyük ehemmiyet almaktadır.)

7-Çocuk günü: Çocuk gününde herkes çocukla iştigâle sevk ve teşvîk edilecektir. O gün mü'esseselerimizde küçük bir sergi yapılarak vefiyât-ıetfale ve bu bâbda mücâdeleye, istatistiklere â'id levhalar, fotoğraflar, grafikler ta'allik olunacak ve gazetelerin, risâlelerin çocuk mesâ'ili ile iştigâline çalışılacaktır. O günü her tabîbden ve bilhassa mütihazsıs etbâdan çocukların mecânen mu'âyene ve tedâvîsi ricâ olunacaktır. O günü ba'zı mekteplerde ve Dârü'l-fünûn konferans salonunda valide ve çocuktan ve çocuğun siyânet ve himâyetinden bahsle konferanslar verilecektir.

8-Fakîr çocuklara elbise: Senede bir gün bilhassa dinî ve millî bayramlardan birinde memleketin ma'rûf Ailelerinden entari ve hırka, don ve gömlek ve çoraptan ibâret bir elbise paketi talep edilecektir (Orişinal Sayfa, No:53).

9-Çıraclık: Ötede beride gezen işsiz ve kimsesiz çocukların terfiye hâli için ticârethânelere, mü'esseselere ve erbâb-ı sanâyî' yanlarına yerleştirilmeleri ile münhasıran iştigâl etmek üzere merkezimizde bir mescid teşkîl olunacaktır.

10-Sıhhî hüviyet cüz'üdânı: Çocuk doğduğundan i'tibâren iskeletini, boyunu, bünye ve a'zâ-yı umûmiye ve husûsiyyesini tesbît ve ta'kîb ve efrâd-ı

Aileye şerâ'it ve tedâbir-i sıhhîyeyi gösterecek sûrette tertîb eylemek üzere bir “*sıhhî hüviyet cüz'üdânı*” ihdâsı ileetfalın sıhhatine hizmetle beraber Himâye-i Etfâl Cemiyetine vâridât te'mîni husûsu merkez-i umûmîye teklîf olunacaktır.

11- Mekteplerde Himâye-i Etfâlın teşkilâtı: çocuklar arasında tesânüd ve te'âvünü te'mîn etmek üzere “*hukuk-ıetfalın*” beşinci maddesindeki mefkûrenin mekteplerde ta'mîmi ile teşkilâtta bulunulacaktır.

12- Anelik Mektebi: Çocuğun doğmak üzere bulunduğu zamândan i'tibâren kesret-i vefiyâta ma'rûz bulunduğu sût çağında muhtaç olduğu tedâbir-i sıhhîyenin validelere ve vâlide namzetlerine telkîni maksadıyla her ay Dârü'l-fünûn konferans salonunda bir ders verilmesinin ve mümkün ise film irâ'esinin te'mîni.

13- Şefkat Pazarında çocuk sergisi: Bu sergide memalik-i sâ'ireden olduğu gibi sıhhîye, ma'ârif, zirâ'at, vekâletleriyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin te'mîn-i mu'âveneti (Orişinal Sayfa, No: 54).

14- Çocukların Tahsil Sigortası: İbtidâ'î ve tâli ve hatta âlî derecede tahsîli te'mîn içünetfale mahsûs tertîb olunan dâ'iresinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafındanetfale mahsûs bir tahsîl sigortası teşkilî.

3.1.13. Ta'limât

Sût Damlası

Sût Damlasında:

1) Haftada üç gün fakîr küçük çocuklar mu'âyene olunurlar, bunlardan ihtiyacı olanlara tıbbî bir nezâret altında poponiyer sût verilir.

2) Mukayyed çocuklar haftada bir gün vezn ve mu'âyene edilerek neşv û nemâ cihetiyle ta'kîb olunur ve kontrol altında bulundurulur.

3) Sütten başka yaşça ileri gidenlere mama içün un, fosfatin, taze sebze ve hatta meyve verilir.

4) Mukayyed ve fakat hasta olanlar hergün tedâvî edilir.

5) Mukayyed olmayanlardan mürâca'ât edenler haftada iki gün mu'âyene ve tedâvî olunurlar.

6) Fakîr olanlara mecânen ilâc verilir, aşılar tatbik olunur.

7) Za'îf ve kansız olanlar yazları haftada üç gün bahçede "....." kum üzerinde güneş ziyâsına bırakılır.

8) Kemik hastalığına (raşitizm) müsemmed ve mübtelâ olanlara sun'î güneş ziyâsı (ultra viyole) tatbîk olunur.

9) Senede bir iki def'â, dinî ve millî bayramlarda çocuklara çamaşır ve esvâb Anneler Birliği'nde mukayyed fakîr gebelere "*sepet-beşik*" ve çocuk çamaşırını verilir.

10) Vâlidesi hastahânedeyse, velâdethâde, veya evinde ve fakat müteverrim olan ve yahut banyoya sokulmak, tenkiye edilmek gibi ba'zı tedâbirin tatbîkinde müşkülâta ma'rûz bulunan çocuk muvakkit bir zamân için "*yuvaya – poponiyer*" alınır (Orişinal Sayfa, No: 55).

Süt Damlasında çocukları ile birlikte gelen annelere yavrularına bakım yolları gösterilir. Vâlidelere çocuklarını bi'z-zat emzirmeleri lüzûmu vaaz ve nasihat ve hatta babda ısrar edilir; bi'z-zat emzirmenin fâ'ideleri gösterilir.

Annelerin de hiç süt olmadığı veya el vermediğı zamân çok fakîr olanlar mu'kim süt ve daha büyüklerine sebze ve un vesâ'ire verilir.

Süt Damlası vazife-i çetele iki kısımdan ibârettir:

-----1-----

Asıl Süt Damlası (eski sebil)

1 -Alt katta

1- Süt matbahından süt mu'âyenesine süt ta'kîmina, mahsûs yerden

2-Süt tevzî' mahallinden, vâlidelerin süt almak için bekleme mahallinden

2- Üst katta:

3- Burada çocuklar kaydedilir, icâbında banyoya sokulur. Gece ve gündüz kalmak üzere kabul edilenler yatırılır.

4- Kayd ve kalem odası kışın nöbetçi Hastabakıcı odası. Burada duvarlarda şükran levhaları vardır.

5- Tâbib ve ziyâretçilere mahsûs oda.

Mu'âyene ve tahlil olunan süt doktorunun tensîbine göre çocukların sütlerine ve derece'i hazmiyelerine göre tertîp, ta'kim ve gişeden şişeler içinde tevzî' olunur.

(* Dâhili olarak kabul edilen çocuklar yazları küçük odalar da yatırılır (Orijinal Sayfa, No:56).

-----2-----

Mülhak olan kısım (eski medrese):

1) Kışın mürâca'at eden vâlidelerle çocuklarına mahsûs ve camekân ile mahfûz bir bekleme yerinden

2) Çocukları mu'âyeneye mahsûs salondan (medrese hâlinde iken mihraplı dersane), ki burada za'îf ve kemik hastalığına mübtelâ çocuklara sun'î güneş ziyâsı (ultra viyole) tatbîk edilmekte konferanslar verilmekte çocuk hıfz-ı sıhhati ta'lîm olunmaktadır.

3) Daha memede olan ve memeden kesilen küçük çocukların bol ve sâf havâ ve ziyâ almalarıyla kum üzerinde oynamalarına mahsûs bahçeden,

4) Za'îf ve ebeveyninden verâseten müntakil ba'zı emraza müsta'id çocukları bol havâ ve ziyâyâ ma'rûz kalarak istirahatde bulundurmak ve sıhhî bir sûretde tedâvî eylemek üzere etrafı açık kubbeler altında ve sütunlar arasında ki (galeri) mahalleden,

5) Teşevvüşât-ı hazmiyeye duçâr ve fakat yangın yerlerinde, harabeliklerde, izbelerde ebeveyni nezdinde yaşayan ve her nev' sıhhî tedbîrden

mahrûm bulunan çocukları muvakkaten bir iki gün kavl ve malum bir Hastabakıcının takayyüdü altında tedâvî eylemek üzere iki üç yataklı odalardan, “barınmalarından poponiyer”,

6) Bu gibi çocukların perhîz mamalarını tertîb ve bu babda vâlidelere tedâbâr-i luzûme telkîn ve irâ’e eylemek üzere küçük bir perhîz matbahından, küçük mu’âyene ve tahlîller mini mini bir laboratuvarından,

7) Fakîr Ailelere çocuk çamaşırını dikmek ve beşik ve yataklık makamında odadan odaya taşınabilir “sepet”i’âre eylemek ve bu teşkîlât ile meşgûl olmak üzere “Himâye-i Etfâl Cemiyetine merbût Anneler Birliği” hey’etinin ictimâ’ ve mesâ’isine mahsûs odadan,

8) Gerek asıl Süt Damlasında ve gerek ona mülhak teşkîlâtta çalışacak ve hariçte çocuklar hakkında ma’lûmât almak üzere â’ileleri nezdine gönderilecek “ziyâretçi Hastabakıcılar” ikametine mahsûs hücrelerden (Orijinal Sayfa, No: 57).

9) Deyu ittihâz olunacak yerden,

10) Çamaşır mahallinden,

11) Hademeye mahsûs odadan,

12) Odun ve kömürlükten ibârettir.

Süt Damlasında ve mülhak kısımda meydâna getirilen teşkîlatta cereyan eden:

3.1.14. Muamelat

3.1.15. Mu’âvenet

Pek küçük çocuklara:

1) Gebe ve fakat çok za’îf ve hasta mizâç kadınlara bünyelerini takviye ile daha doğmayan çocukların neşv ve nemâsını te’min için az çok gıdâ ve icâbında devâ verilmekte,

2) Doğuran bu gibi kadınlara mahzâ çocuklarını emzirmek üzere gıdâ cihetiyle bir dereceye kadar yardım edilmekte,

3) Annesi vefat etmiş veya hastalanmış ve yahut tekrar hamile kalmakla yakında doğuracağından memeden kesilmiş çocukların tamamen emzirilmesi için kâfi miktârda her gün süt verilmekte,

4) Anne sütünün muhtelif sebeplerden dolayı kifâyet etmediği müte'afdid def'a vezn ile tahkik eden veya ikiz bulunan çocukların yolunda beslenmeleri için vâlide sütüne yine yardım etmek üzere münâsib miktârda süt i'tâ edilmekte,

5) Hasta olan fakîr çocuk vâlidelerine münâsib ilaç verilmekte ve icâbında muhtelif aşular ve tîmârlar yapılmakta,

6) Za'îf ve kemik hastalığına mübtelâ çocuklara haftada üç defa tıbbî'i güneş veya sun'î elektrik ziyâsı (ultra viyole) tatbik edilmektedir (Orişinal Sayfa, No: 58).

Daha büyüceklerine:

Altıncı aydan i'tibâren ve daha sonra mama ve bulamaç yapmak üzere pirinç unu, fosfatın, yeşil sebze ve hatta meyve vesâ'ire verilerek çocuklara yardım olunur.

Senede iki üç defa dinî ve milli bayramlarda çocuklara esvâb, ve vâlidelerine sabun, zahire vesâ'ire verilir. Gebe ve za'îf ve fakîr vâlidelere gıdâ "sepet- beşik" ve çamaşır vesâ'ir eşyâ i'tâsıyla yardım edilir.

3.1.16. İdâri Faaliyet

1) Hergün sabahları mu'ayyen saatde: (yazın:8-9 kışın:8-8) mukayyed olan çocuklara süt tevzî',

2) Tevzi'den sonra ertesi gün için tâbib tarafından tesbît olunan miktâr ve derecede süt ihzâr ve ta'kîm,

3) İhzâr ve ta'kîmi müte'âkip mü'essese tathîr edilir.

4) Saat dörde kadar ziyâretçi Hastabakıcı tarafından çocuklar hakkında ebeveyne verilen ma'lûmâtı ahz ve icâbında tâbibe ihbâr eder.

3.1.17. Tıbbî, Sıhhî

1) Her vâlide bi'z-zat çocuğunu emzirmeye teşvik,

2) Getirilen çocuklar mu'âyene, vezn, icâbında kayd ve vesn ve süklet ve derece-i hazmiyelerine göre içecekleri süt ta'yîn ve tesbît ve lüzûmunda tereyağı çıkarılan süt i'tâ,

3) Mukayyed olan çocukların neşv û nemâları muntazaman ta'kîb,

4) Hasta olanlar mu'âyene ve tedâvî edilir (Orijinal Sayfa, No: 59).

3.1.18. İctima'i Hizmet

1) Süt Damlasında lüzûmu fennen tahkîk eden çocuklardan yalnız fakîr ve muhtâç olanlara mu'âvenet olunur.

2) Süt almak için çocuklarını kayd ettirmek üzere mürâca'at eden â'ilelerin mevki'-i ictimâ'ilerine dâ'ir tahkîkât ve teftîşâtta bulunur.

3) Tavsiye ve tenbiye edilen husûsâtın derece-i tatbîkiyesi hakkında tahkîkâtta bulunulur ve icâbında hasta olanlara yardım edilir.

Vezâ'if ve İdâre

Asıl Süt Damlasında ve mülhak olan kısımda ifâ-ı vazîfe eden me'mûrîn ve hademe:

1-Tâbib,

2-Hastabakıcılar,

3-Hademe,

3.1.19. Tâbib

1-Mü'essesenin sıhhî, ictimâ'î, idârî husûslarından mes'ûldür, tekmîl mü'essesenin hem tâbibi hem de müdürüdür.

2-Hergün mü'esseseye lazım olan sütün mikdârını ta'yîn ve lüzûmunda getirilen sütü mu'âyene eder, erzâk vesâ'ire.

3-Haftada üç gün sabahları ve mu'ayyen saatlerde mü'essesede bulunarak ifâ-yı vazife eden çocuk barınma mahallinde (poponiyer) bulunanları lüzûmunda ziyâret ve tedâvî eyler.

Malzemenin mikdâr ve envâ'ını hergün ta'yîn ve bir müzekkere ile taleb eyler.

4-Vâlidelere çocuklarını bi'z-zat emzirmeleri için lazım gelen teşvîkât ve irşâdâtta bulunur.

5- Vakit vakit çocuk bakımı hakkında konferanslar verir:

6-Kayd olunacak ve mu'âvenete muhtâç görülecek çocukları mu'âyene ve veznlerini ta'kîb ve tedkîk eyler; (Orijinal Sayfa, No:60).

7-Lüzûmu veznen ve fakîr ve ihtiyacı ziyâretçi Hastabakıcı vasıtasıyla tahakkük eden çocukları mü'esseseye kayd ve kabul ve haftada bir gün cümlesinin veznlerini ta'kîb ve ahvâl-ı umûmiyesini tedkîk eder: sen'i, süklet ve derece-i hazmiyelerine göre sütün mikdârını ta'yîn eyler.

8- Çocukları çiçeğe vesâ'ir hastalıklara karşı aşılar.

9- Hasta çocukları tedâvî eyler.

10-Perhîz matbahında hasta çocuklara mahsûs yiyecek tertîb ve tabhine nezâret eder.

11- Çocuk bahçesinde pak kum üzerinde güneş banyosu yapan ve sütûnlar arasında karyolalarda istirahat ile havâ ve ziyâya ma'rûz olan çocukları ta'kîb eyler,

12- Büyük salonda sun'î güneş ziyâsı (ultra viyole) altında bulundurulacak za'îf ve kemik hastalığına müptela çocukları ta'kîb ve tatbîkâtı tesbît ve teftîş eder,

13- Hasta çocukları muvakkiten yatırıldıkları mahalde, barınma yerinde vakitli vakitsiz ziyâretle ihtimâmlarına dikkat ve i'tinâ eder,

14-Mukayyed veya yeniden kayd olunacak çocukların ahvâl-i sıhîye ve vaziyet-i ictimâ'iyeleri hakkında ma'lûmât almak üzere ziyâretçi Hastabakıcıları â'ileler nezdinde sevk ve i'zâm eder,

15-Süt Damlasını ziyâret edenleri kabul eder ve icâbında mü'esseseye dâ'ir ma'lûmât verir,

16-Anneler Birliği'nde i'zâ ve müşâvir fenni sûretde bulunur ve mukayyed ve gayr-ı mukayyed çocuklara sûret-i mu'âvenet hakkında hey'ete ma'lûmât verir,

17-Tertîb olunmakta olan çocuk müzesinin i'tâmına çalışır,

18- Laboratuvarda mu'âyene ve tahlîllere nezâret eder,

19-Mü'essesenin idâresine ve intizâmına hâlel gelmemek üzere Hastabakıcılara ve hademeye icâbında mahdûd bir zamân için me'zûniyet verir.

(Süt Damlasında tâbibden başka kimse mü'essese hakkında beyanâtda bulunamaz) (Orijinal Sayfa, No: 61).

3.1.20. Hastabakıcı

Münâvebeten biri “ziyâretçi” vazîfesini görmek üzere şimdilik üç Hastabakıcı istihdâm olunur.

1- İktidârı, hasnı hizmeti ve fedâkârlığı görülen Hastabakıcıya tâbibin takdîr ve teklîfi üzerine Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi tarafından “baş hastabakıcı” ünvanı verilir.

2-Hastabakıcılar her gün taksîm-i vazifeye ri'âyet ile münavebeten süt matbahında - süt tevzi'inde, barınma yerinde- çocuklar nezdinde, kayd mu'âmelâtında mu'âyene esnasında tâbibin yanı başında bulunurlar.

3- Hastabakıcılar Süt Damlasında yatarlar. Mü'essesenin intizâm ve inzibâtından mes'ûldurlar.

4- Her sabah mu'âyene saatinde erkenden iş başında bulunurlar.

5- Sabah sekiz buçuk da getirilen sütü otoklav hademesi hâzır olduğu halde -bozuk değil ise- vezn ve teslîm ve mukâbilinde bir makbûzi'tâ eder. Süt matbahında nöbetçi olan Hastabakıcı büyük süt kabının temizliğinden mes'ûldür.

6- Hastabakıcılar münâvebe ile haftada bir gün otoklavı işleterek ta'kîme alışacaklardır.

7- Sütlerin tâbib tarafından tavsiye ve tenbiye edildiği vechle tertîb ve ihzâr ve şişelerin imlâ olunup olunmadığına dikkat edeceklerdir.

8- Süt tevez'inden evvel çocuklar hakkında ebeveyn ve akrabasından ma'lûmât alacaklar ve icâbında tâbibi haberdâr edeceklerdir.

9- Süt tevez'inde bulunacaklardır.

10-Tâbib tarafından mü'esseseye kabul olunan çocukların kayd mu'âmelâtı icrâ ve ana ve hüviyet defterlerinin zabt ve tanzîmine i'tinâ eyleyeceklerdir.

11-Mukayyed çocukları haftada bir gün tartarak veznlerini hüviyet varakalarına tesbît ve yeniden getirilenleri de mu'âyene günlerin de vezn edeceklerdir (Orijinal Sayfa, No: 62).

12-Kayd olunan çocukların fakîr â'ilelere mensup olup olmadıklarını ve esna-yı mu'âyene de tenbihâtın icrâ edilip edilmediğini tahkîk ve teftîş ve hasta olanların bakılıp bakılmadığını tedkîk eyleyecekleridir.

13- Açık havâ ve ziyâ ile tedâvî edilen ve bahçede oynayan ve hafîf sûrette hasta olup muvakkit bir zamân için "*barınma yerinde – poponiyer*" yatırılan çocuklara lazım gelen takayyüdde bulunacaklardır.

14- Tâbibin tertîbi vechle mamalar ve perhîz yemekleri pişirecekler ve vâlidelerine göstereceklerdir.

15- Tâbibin irâ'e edeceği tarzda laboratuvarda mu'âyene ve tahlillerde bulunacaklardır.

16- Sıra ile bu mu'âmelâtı tedvîr edeceklerdir.

Hademe:

- 1- Mü'essesede kalacaklar ve sıra ile yirmi dört saatde nöbetçi vazîfesini ifâ ve mü'essesede intizâmı muhâfaza edeceklerdir.
- 2- Otoklav hademesi erkenden getirilen sütü Hastabakıcı ile birlikte mu'âyene edecektir. Sütü çok vakit geçirmeksizin şişelere tevzî' ile otoklava koyacaktır.
- 3- Mü'essese'nin temizliğinde ve mevcûd eşyânın muhâfazasından mesuldur. Tozlar süt matbahında ve barınma mahallinde yaş bezle alınacaktır. Süpürge asla kullanılmayacaktır. Temizlik, her gün süt tevzi'inden ve ertesi gün için istihzârından sonra yapılır.
- 4- Otoklavı işleyen hademe süt matbahını, süt şişelerini, nefere mevzi velhâsıl orada bulunan her şeyi gayet temiz tutacaktır.
- 5-Labaratuvar asla süpürülmeyecek ve fakat tozlar daima yaş bezle alınacaktır.
- 6- Süt matbahına tâbib ile müterâfik olmayan hiç kimse giremeyecektir.
- 7-Mukayyed olunan çocuklara mahsûs günlerde intizâmı muhâfaza için Hastabakıcıya yardım edeceklerdir.
- 8-Bahçede güneşlendirilen çocuklara bakan Hastabakıcılara mu'âvenet eyleyeceklerdir (Orijinal Sayfa, No: 63).

(Orijinal Sayfa, No: 64).

3.2. Mali Rapor Bütçeleri (Orijinal Sayfa, No:65).

(Haziran 1341'den Kânunuevvel 926 gayesine kadar 19 aylık ma'lûmât-ı milliye izâhâtı)

Ahiren nizâmen esâsiyenin ta'adili hesabıyla geçen sene ki ma'lûmât-ı maliyemiz ta'allik ettiği sene nihâyetinde kat' edilemeyip on dokuz ay ya'nî Haziran 1341 ibtidâsından 926 senesi Kânunuevvel nihâyetine kadar devam etmiştir.

Evvel ki sene konferansında taht-ı tasdîke alınan bi'l-hassa masârif bütçeleri on iki ay üzerine müretteb olup hey'et-i merkeziyenize bahş olunan salâhiyete istinaden ba'zı ta'dilâtтан sonra on dokuz ay devam eden devre-i hesabiyye teşmîl edilmiş ve hudûd-ı esâsiyesi muhâfaza olunmuştur

3.2.1. Vâridât

Vâridât bütçemiz, muhamenaddan ve hemen her maddesini teşkîl eden erkâm vuku'una tâbi' olmak üzere seferlerden ibâret add olunabilir.

Sabit vâridâtımız yoktur. Vuku'una tâbi' ve muhameneddan ibâret olan erkâmın kabul tahsîl bir hâle efrâğı için çok çalışmak icâb eder. Hey'et-i merkeziyenize izâfetle hey'et idâreniz meşgul kesiresi arasında mevsutumuzun hey'et idâresini te'mîn için vâridât idrâkine masrûf olan ikdâmâtı en mühim bir vazîfe teşkîl etmektedir.

Vâridât-ı umûmiye tablosunu ihtivâ eden mevâddan birincisi teberru'âttr. Devre-i hesabiye zarfında 8386 lira 79 kuruş tahsîl ve ibrâd kaydedilmiştir.

İkincisi a'zâ ta'ahhüdâtıdır. Bundan 1173 lira 14 kuruş i'rât kayd olunmuştur. A'zâ-yı ta'ahhüdât-ı senevviyesinin tahsîli husûsunda çok müşkülâta tesâdüf edilmektedir. Esâsen nizâmname mûcîbince lâ-akl bir liradan ibâret olan ta'ahhüdât-ı senevviyenin istihsâli için 333 senesinden beri her türlü çarelere tevessül edilmiş ise de, kayd olunan 2.200 a'zânın tamamından ta'ahhüdâtını istihsâl kabul olamamış ve seneden seneye teceddüd eden a'zâdan ancak salfü'l-'arz 1.073 lira kûsür kuruşun vâridât-ı umûmiye meyânında idhâline muvaffak olunmuştur (Orijinal Sayfa, No: 66).

Yatak ta'ahhüdâtında 937 lira, iki tenze bahrî ve müsâmereler hâsılât-ı gayr-ı sâfiyesinde de 6.557 lira 80 kuruş kalender mü'essesesi sût, sebze, yoğurt, meyve hâsılâtından 2.487 lira 15 kuruş i'râd kayd edilmiştir.

Devre-i hesabiye ibtidâlarında merkez-i umûmiyeden 1.500 lira gönderilmişti. 23 Nisan ve 29 Teşrinievvel rozet tevzî'âtından bi'l-hassa mekteb şâkirdânının ve başta Kadıköy Şu'besiyle diğer şu'benin lütf-ı delâletleriyle 8.194 lira 58 kuruş on para tahsîl olunmuş ve yardım haftası zarfları hâsılâtı 3418 lira 2 kuruş 10 paraya bâliğ olmuştur.

Şehremânetinden i'tâsı sûretiyle Cemiyetimize karşı izhâr olunan lütf ve mu'âvenete ta'allik eden 13.500 liranın 3.500 lirası 925 ve 10.000 lirası 926 senesine â'iddir.

Balo hâsılâtında 11.073 lira 92 kuruş gayr-i safî hâsılât idrâk edilmiştir.

Hey'et-i merkeziyemiz a'zâsından olup Beyoğlu Şu'besi riyâsetinde bulunan Muhyiddin Bey Efendi'nin ahiren Adana havalisi Hilâl-ı Ahmer müfettişliğine ta'yîni hesabıyla tatil mesâisi eden mezkûr şu'benin mevcûdu bulunan 349 lira 13,5 kuruş veznemize teslim olunmuştur.

İdâre raporunda 'arz ve izâh olunduğu üzere yirmi gün devam etmek ve bir numarası 50 kuruştan 50.000 numara üzerine ve bahçe kapısı, Eminönü Köprü başı, Karaköy köprü başı, Galatasaray ve diğer-i seyyâr olmak üzere beş gişeden ibâret olmak ve Ertuğrul ticarethanesiyle ittifâk edilen eşyâdan isâbet edecek numrularının bedeli tavsiye edilmek üzere tertîb olunan tombaladan 7.074 lira 32 kuruş hâsıl olmuş bundan 3.797 lira 81 kuruş eşyâ bedeli ve masârafına te'diye olunarak 3.276 lira 51 kuruş temettü' hâsıl olmuştur. Tombala 15 gün devam etmiştir.

10 Kânunuevvel 926 tarihinde hâsılâtın nisfi mûsiki yurduna â'id olmak üzere verilen konser hâsılâtı 331 lira 40 kuruş ile 927 senesi vâridâtı meyânına idhâli icâb eden duvar takvîmi bedel-i maktû'una â'id 500 lirada îrâd edilmek sûretle vâridât-ı umûmiye yekûnu 65 483 lira 26 kuruş 91 santime bâliğ olmuştur.

Bundan başka 928 senesi vâridâtından son ay zarfında tahsîl ve emânet hesabına tahsîl olunan mebâliğ ile beraberetfal sermâyesi âvans mahsûbâtı,

emânet-i sâ'ire, bank hesap cari mu'âmelâtı baladaki tablolarda îzâh edilmiştir (Orijinal Sayfa, No:67).

3.2.2. Masârif hesapları

Balada muharrer masârif-i müfredat hesapları tablolarında îzâh edildiği üzere idâre-i merkeziye, kalender, Süt Damlası masârif-i umûmiyesi 73056 lira 54 kuruştan ibârettir. Bunun 22.357 lira 50 kuruşu merkez idâre 32.299 lira 42 kuruş 29 santimi kalender mü'essesesine 18.398 lira 69 kuruş 75 santimi Süt Damlasına â'iddir.

Süt Damlasına â'id olan salfü'l-'arz 18.398 lira kûsür kuruşun 3.053 lira 95 kuruş 10 parası inşâ'at ve tesîsât-ı masârif olup müfredâtı tabloda murakkamdır.

Merkez masârifini kabartan erkâm-ı müsâmerelerle balo, tombala, rozet masârifinin mu'âmelâta idhâlinden mütevelliddir.

Kalender mü'essesesi masârifi ahîren ya'nî mekteplerinden gönderilen pek küçük yaşta çocukların gösterdikleri ihtiyâç te'sîriyle son aylarda istihdâmına lüzum-ı hass olunan mürebbiye ve dadılar ma'âşâtından dolayı tezâyüd etmiş kadroda ba'zı ta'dîlât icrâasından ileri gelmiştir.

333 senesinden 926 Kânunuevvel nihâyetine kadaretfal mu'âmelât-ı umûmiyesine ta'alik eden tablo [1] iş'aretiyle rapora derc edilmiştir.

Bundan başka yine 333 senesinden 926 Kânunuevvel nihâyetine kadar senelere â'id masârif ile bu masârifin sene sene beher çocuğa isâbet eden mikdârının sene, ay, gün hesabıyla mukâdirini hâvî [2] işâretli tabloda bi'l-hassa şâyân-ı mütâla'a ve tedkîkdir.

Süt Damlası mu'âmelâtı idâri raporda îzâh edildiği üzere mürâca'âtın tevâlisi, ihtiyâcâtın te'sîri hasebiyle tevessü' etmiştir. [3] İşâretli tablonun mütâla'asından da anlaşılacağı üzere hadd-ı vasatı i'tibâriyle yevmî 69 kıyye süt tevzî' edilmekte olup bundan başka şehri yüz liraya karîb mikdârda mealce bedeli ve 118 liralık pirinç unu, şeker fosfatın vesâ'ire her ay verilmektedir.

Şehr i'tibâriyle sût kapları, iksâm ettiği şişeler mikdârı, ve teferru'âtı mu'âyene, tedâvî 'adedleri tabloda gösterilmiştir (Orijinal Sayfa, No:68).

Haziran 1925'den Kânunuevvel 1926 Gayesine Kadar 19 Aylık Mu'âmelât-ı Umûmiye Mîzânı

Esâmî hesabât	Yekûn							
	Zimmet		Matlûb					
Vezne		9 090 691	63	9 060 691	37	29 989		
Vâridât-ı Umûmiye		48 867	91	6 597 193			91	6 548 326
Merkez Masârif-i Umûmiyesi	50	2 235 797			50	2 235 797		
Bank Hesab Carisi	56	1 901 097		1 097 000	56	803 097		
Muhtelif-i Hesabât-ı Cariye	25	1 682 142	25	2 936 713				1 254 571
Mü'essesât Hesab Carisi	79	5 087 784	75	17 972	04	5 069 812		
Anneler Birliği Hesabı	75	34 472		64 000			25	29 527
Himâye-i Etfâl Hesab Umûmiyesi			31	306 271			31	306 271
	85	20 080 842	85	20 080 842	47	8 138 696	47	8 138 696

(Orijinal Sayfa, No:69)

Vâridât-ı Umûmiye Müfredâtı		
Teberru'ât ve İ'ânât		838 679
Ta'ahhüdât-ı Seneviye		118 314
Müsâmere Hâsilâtı	75	655 780
Kalender Hâsilâtı	16	248 715
Merkez Umûmiyesi		150 000
Rozet Hâsilâtı	25	819 458
Zarflar	25	341 802
Şehr Emâneti Tahsisâtı		1 350 000
Balo Hâsilâtı		1 107 392
Şubattan İrsâlâtı	50	34 913
Tombala Vâridâtı		707 432
Konser Hâsilâtı		33 140
Yatak Ta'ahhüdâtı		93 700
Duvar Takvîmi Ta'ahhüdâtına Mahsuben		50 000
	91	2 548 326

Merkez Masârif-i		
Müfredâtı	Mikdârı	
Ma'âşât		497 435
Masârif-i Müteferrika	75	176 352
Mahrûkât	50	7 997
Elektrik, Su		11 574
Telefon Ücreti		36 574
İhâr Bedeli		49 980
Evrâk Matbu'atı		130 927
Rozet Masârif-i		140 552
Çay	75	29 302
Müsâmere		388 877
Balo		267 113
Şu'belere Mu'âvenet		10 000
Sâbika Masârif Ta'diyâtı		7 650
Tombala Masârif-i		379 781
Konser Masârif-i	50	11 681
	50	2 230 797

(Orijinal Sayfa, No:70).

Kalender Masârîfî		
Müfredâtı	Mikdârı	
Ma'âşât	75	629 136
Ma'kulât	54	1 749 253
Melbûsât	50	283 575
Mahrûkât		85 894
İnşâat ve Teşîsât	50	179 309
Kümes hayvanâtı ve yem ve sâ'ire	75	40 636
Tohum ve Zer'ıyyât Masârîfî	25	17 074
Zira'at Mütihazsası Ücreti		3 00
Masârîf-ı Mütihazrika	75	96 752
Telefon, Elektrik, Su	50	61 697
Doktor Ücreti		842
Mualece Bedeli	7	21 652
Çamaşır Tathîriyesi		43 665
Kırtasiye ve Levâzım-ı Tedrîsiye		17 452
	29	3 229 942

Süt Damlası Masârîfî		
Müfredât	Mikdârı	
Ma'âşât		512 610
Süt Bedeli		650 393
Elbise ve Erzâk Bedeli		3 950
Mahrûkât		62 963
Mualece Bedeli		107 761
Şişe Bedeli		7 020
Elektrik, Telefon, Su		20 238
İnşâat ve Teşîsât	25	305 395
Perhîz Matbahu	75	20 401
Sabun, Şeker, Pirinç Unu ve sâ'ire		95 293
Masârîf-i Mütihazrika	75	53 889
	75	1 839 869

(Orijinal Sayfa, No:71)

Haziran 1925'den Kânunuevvel 1926 Gâyesine kadar mu'âmelât-ı mâliye hesap kat'ı hülâsası

Esâmî hesabât	Yekûn				Bakiye-i hesabât			
	Zimmet		matlûb		Zimmet		Matlûb	
Vezne		9 090 681	63	9 060 691	37	29 989		
Vâridât-ı Umûmiye	91	6 594 193	91	6 597 193				
Merkez Masârîf-i Umûmiyesi	50	2 235 797	50	2 235 797				
Bank Hesab Carisi	56	1 901 097		1 098 000	56	803 097		[2]
Muhtelif-i Hesabât-ı Cariye [1]	25	1 682 142	25	2 926 713				1 254 571
Mü'essesât Hesab Carisi	29	5 087 784	79	5 087 784				
Anneler Birliği	25	34 472		64 000			25	29 527
Himâye-i EtfâlHesab Umûmiyesi	54	7 305 609	22	6 854 598	32	451 011		
	30	33 934 779	30	33 934 779	25	1 284 098	25	1 284 098

(Orijinal Sayfa, No: 72).

[1] Muhtelif hesabât-ı câriye îzâhâtı

Esâmî hesabât	Yekûn				Bakiye-i hesabât			
	Zimmet		Matlûb		Zimmet		Matlûb	
Emânât		841 255	25	2 206 828			25	1 365 573
Etfâl Sermâyesi		61 008	50	123 488			50	62 480
Avans Hesabı	25	670 329	50	606 396	75	63 932		
Demirbaş Eşyâ Bedeli		109 550				109 550		
	25	1 682 142	25	2 936 713	75	173 482	75	1 428 053
[2] Muvâenesi								
						Bakiye-i Matlûb	1 428 053 75	
						ii zimmet	173 682 75	
Hesab kat'ı Hülâsasına müsâvi yekûnu						<u>1 254 571</u>		

(Orijinal Sayfa, No: 73).

1927 Senesi Vâridâ-tı Umûmiye Bütçesi

Vâridât Muhammene Müfredâtı

1

Kalender Mü'essesesi Vâridâtı

Fiyat

Süt Hâsılâtı: Yevmî 15 kıyye 25 135 000

Yoğurt Hâsılâtı 15 000

Sebze ve meyve Hâsılâtı 85 000

Tenis Mahalli Vâridâtı 15 000

250 000 250.000 (Orijinal Sayfa No: 74).

2

Anneler Birliği Vâridâtı

Beheri bedeli

Can Evlâdı teberru'âtı 50 3000 150 000

A'zâ ta'ahhüdât ve teberru'ât 35 000

185 000 150 000

3

Merkez Vâridât-ı Umûmiyesi

ŞehrEmânetinden 1 000 000

Teberru'ât 500 000

A'zâ taahhüdâtı 85 000

1 585 000 1 585 000

4

Vâridât-ı Sâ'ire Müfredâtı

Tombala Vâridât-ı Umûmiyesi 1 250 000

Şefkat Pazarı 850 000

Duvar Takvîmi ve neşriyât-ı sâ'ire 155 000

Balo ve Mûsâmere Hâsılât-ı Umûmiyesi 615 000

Karneler Hâsılâtı 35 000

Rozet 450 000

Çocukların yardım haftası zarfları 350 000

Şu'belerin Mü'esseselere Mu'âveneti 50 000

Yatak Ta'ahhüdâtı 80 000

Zekat, Fitre ve Kurban derileri hâsılâtından hassamız: 200 000

Merkez-i umûmiyesi

(Orijinal Sayfa, No: 75).

3.2.3. İzâhât

1 --- Kalender --- Geçen sene ki kalendar hâsılâtı 2.487 lira 40 kuruşdan ibârettir. Bu mikdâra nazaran bütçeye 2.500 lira terkîm olunmuştur.

2 --- Anneler birliği --- geçen senenin kasım ahirinden sonra teşekkül etmiş ve ta'limât-nâmesi mucebince mu'âmelâta ibtidâr etmiştir. Bu müddet zarfında 64 000 kuruş vâridât idrâk edildiğine göre sene-i hâliye için 30 liradan 50 can evladı teberru'âtı tutarı olan 1500 lira ile 350 liralık a'zâ ta'ahhüdâtı ve teberru'ât husûlü tahmîn edilmektedir.

3 --- Merkez vâridâtı --- Geçen sene 18 ay zarfında 7876 lira küsur kuruş teberru'ât ve i'âtâtdan 13. 500 lira şehremânetinden 912 a'zâ ta'ahhüdâtından tahsîl edilmiştir. Bu sene bu kısım için cem'ân 15 850 lira tahmîn olunmuştur (Orijinal Sayfa, No:76).

Vâridât-ı sâ'ire

Tombala

Geçen sene beher numrusu 50 kuruştan 50 000 numrudan ibâret olmak üzere bir tombala tertîb edilmiş idi. Tombalaya â'id eşyâ tekerrür eden fiyat üzerinden Ertuğrul Ticarethânesi tarafından tedârik olunarak isâbet edecek eşyâ bedeli Cemiyet tarafından verilmek şartıyla tombalanın yirmi gün devam etmesi tekerrür etmiş ve ancak isâbet eden numrulara â'id eşyâdan vergi tahsîline teşebbüs olunmasından tombalaya biz-zarûre onbeşinci gün hitâm verilmiş idi. Tombalanın hâsılât-ı gayr-ı sâfiyesi 7074 lira 32 kuruşdan ibâret olup 2797 lira 81 kuruşu eşyâ bedeli ile masârif-i sâ'ireye te'diye olunarak 3276 lira 51 kuruş temettü' edilmiştir.

Bu senede 50 kuruşdan 50 000 numara üzerine tombala tertîb olunacaktır. Hâsılât-ı gayr-ı sâfiye olarak bütçe 12 500 lira terkîm olmuştur (Orijinal Sayfa, No: 77).

Şefkat meşheri

Bu sene mevki' tatbîke vûz'u tekerrür eden şefkat meşheri beş ay devam edecektir.

Etfâl müzesi, vefiyyât-ı etfale â'id levhalar istatistikler, bu husûsda sur mücâdele, hıfz-ı sıhht-ietfale dâ'ir nazar-ı dikkati celb grafikler, resimler, çocuk gıdaları çocuk esvâbı, levâzım ve eşyâ-yı sâ'ire salonları dâhil olmak üzere 75 dükkândan ibâret olacaktır.

Meşher şehrin münâsib bir mahallinde küşât edilecektir. Dükkânlar Cemiyet tarafından tertîb olunacak plan dâ'iresinde masârifin şâ'iyesi erbâb-ı ticaret ve sanâyi' tarafından tesviye olunmak şartıyla, 3 kısım bedel icâre tâbi' olacaktır.

Hadd-ı vasatı olarak bu dükkânların icârından 7500 lira temettü' edileceği tahmîn olunmaktadır. Birinci kısım dükkânların beş aylığı 250 lira, ikinci kısım 200 üçüncü kısım 150 liradan ibârettir.

Salnâme: Duvar Takvîmi

İki taksitte tevsiye olunmak ve masârifî tamamiyle kendisine â'id olmak üzere Münir Bey nâmında bir zât ile bir duvar takvîmi neşrî ve Cemiyet veznesine 1000 lira i'tâsı hakkında bir mukâvele akd edilmiştir. Bundan başka Cemiyet tarafından çocuklara ve annelere bir salnâme neşrî takerrür etmiştir. Bütçeye 1000 lira terkîm olunmuştur (Orijinal Sayfa, No:78).

Balo vesâ'ire

Her sene verilmesi mu'tâd olan balo bu sene de tekrar edilecektir. Bundan başka tedandan ve münâsib bir mevsimde bâl sampetr "*kır balosu*" ve bir konser tertîbi programımız dâhilindedir. Bunlardan 16 150 lira hâsılât idrâkı tahmîn edilmektedir. Geçen sene bu kısımdan 17 901 lira tahsîs olunmuştu.

Vâridât-ı sâ'irenin iksâm-ı sâ'iresi

Karneler, rozet, yardım haftası zarfları (çocuğun çocuğa mu'âveneti) yatak ve i'âşe ta'ahhüdâtı hâsılâtının tezyîdine ve fitre, zekat ve kurban derilerinden hissemize â'id kısmının merkez-i umûmiyemizden talebine karar verilmiştir (Orijinal Sayfa, No: 79).

Merkez İdâre Masârif Bütçesi

Yekûn	Ma'âşât-ı Şehrî
10 000	Müdür
5 000	Dosya ve ta'kîb mu'âmelât me'mûru
7 50	Vezne ve Tahsîlât Me'mûru
5 000	Muhâsebe Me'mûru
<u>2 500</u>	Hademe
360 000	<u>30 000</u>

Masârif Mikdârı

75 000 Evrâk-ı Matbû'a

36 000 İcâr

6 000 Elektrik, su

25 000 Telefon

7 000 Mahrûkât

36 000 Masârif-i Mütferrika

775 000 Balo, Tombala, Rozet, Zarflar, ve sâ'ir tertîbât masârifi

2 250 lira Tombala

2 000 Şefkat Meşheri = Müze Masârifidir.

1 750 Balo ve Müsâmereler

1 750 Rozet ve sâ'ire

7 750

50 000 Mekteplerdeki fukâra-yıetfale mu'âvenet karşılığı

150 000 İdâre ve komisyonlar masârif-i zarûriyesi

1 520 000

(Orijinal Sayfa, No: 80)

3.2.4. İzâhât

Merkezin geçen sene ki müddet-i hesâbiyeye â'id masârif-i umûmiyesi 22 357 lira kûsür kuruştan ibârettir. Rozet, balo, müsâmere, tombala ve sâ'ire tertîbatı ta'allik eden te'diyât masârif rakamlarını kabartmaktadır. Bu kısımlara â'id vâridât gayr-ı sâfi olarak bütçede dâhil olduğu cihetle masârifinin de bütçeye idhâli tabî'îdir.

Merkez masârifi yekûnu teşkîl eden 15 200 lira geçen senenin on iki aylığı ile evvel ki seneler masârifine nazaran terkîm kılınmıştır.

Balo, rozet ve sâ'ireye â'id 7750 lira meyânında bulunan 2000 lira Avrupa'dan mübâya'a edilecek etfal Müzesi masârifidir.

Rozet masârifine tefrîk olunan 1750 liradan münâsib mikdârıyla Avrupa'ya 800, 900 rozet kutusu sipariş olunacaktır.

Bütçede mekteplerdeki fukarâ-yıetfale mu'âvenet için tefrîk olunan 500 lira her ne kadar fukarâ-yıetfalin kesretine nazaran cüz'i ise de vâridât bütçesi izâhatında 'arz olduğu üzere kurban derileri, fitre ve zekat bedelinden (Orijinal Sayfa, No:81). İstanbul merkezine â'id mikdâr merkez-i umûmiyeden talep edildiğinden vak'i olacak irsâlât ile aç çocuklara mu'âvenet olunacaktır.

Şefkat meşherinin sene içinde tertîbine çalışılacaktır. Her ne kadar meşher için yalnızetfal Müzesine â'id olan 2 000 lira bütçede murakkam ise de masârif

sâ'iresi sanâyi' ve ticâret erbâbına tahmîl edilmiş olup tertîbatın tekemmülüne â'id masârif mikdârı tahmîn ve bu sûretle bütçeye idhâl olunamamıştır. Meşher vâridâtı olarak tahmîn edilen mikdârdan fazlasının masârif gayr-ı melhûzeyeye hasır ve tahsîsini teklîfâtımıza ilave ediyoruz (Orijinal Sayfa, No:82).

Kalender Mü'essesesi'nin 1927 Masârif Bütçesi

Yekûn   Ma'âşât

İdâre ve Hâriç Kısmı

Şehrî

7 500	Müdür	
3 000	Kâtib	
2 000	İşçi	
2 500	İnekçi	
2 000	Bahçıvan	
1 000	Bahçıvan Yamağı	
<u>1 500</u>	Bekçi	
		19 500

Dâhil Kısmı

Şehrî

7 500	Müdüre	
4 000	Mürebbiye	2 2 000
5 200	Dadı	3 1 750
4 500	Hâdeme	3 1 500
2 500	Dikişçi	

1 000 Dikişçi Mu'âvini

5 000 Hastabakıcı

29 700 29 800

591 000 49 250(Orijinal Sayfa, No: 83)

Masârif Müfredâtı

1 314 000 Mekîlât Yevmî 30 Kuruştan 120 Nüfûs İ'tibâriyle

Melbûsât

100 000 Kundura 2 Çift 1 000

12 000 Çorap 4 120

4 600 Mendil 6 30

15 000 Peşgîr 6 150

20 000 Fanila 2 Gömlek 200

250 000 Elbise 2 takım yazlık, kışlık

20 000 İç Gömleği, İç pantolon 4 200

12 000 Hamam Takımı 20 takım

17 400 Yatak Çarşafı ve Sâ'ire Noksânın Etmâmı Karşı

450 000 450 000

70 000 Mahrûkât

15 000 Kümes Hayvanatı

20 000 Tohum ve zer'ıyyât

30 000 Masârif-i Müteferrika

5 000 Telefon Ücreti
20 000 Elektrik Ücreti
40 000 Hayvanât Yemi
33 000 Mealce Bedeli ve Doktor Ücreti
30 000 Çamaşır Tathîriyesi
15 000 Levâzım-ı tedrîsiye ve sâ'ire
100 000 İnşâat ve te'sîsât karşılığı

2 733 000 (Orijinal Sayfa, No:84).

Kalender Bütçesi Hakkında İzâhât

Kalender mü'essesesine geçen on dokuz aylık devre-i hesâbiye zarfında 31 328 lira 45 kuruş sarf olunmuştur. Bunun on iki aylığı 1 978 362 kuruştur. Bütçe de mü'esseseye 1 785 000 kuruş tefrîk edilmişti. Bütçeye nispetle fazla sarf olunan 183 632 kuruş merkez bütçesinden münâkale edilen mikdâr ile kapatılmıştır.

Fazla sarfiyâtının vukû'una sebep bütçe 100 çocuk üzerine tertîb edildiği halde 125 çocuk i'âşe edilmesinden ve ba'zı inşâat ve te'sîsât ile ve beraber ahiren mü'essese kadrosunun tebdîline mecbûriyet hâsıl olmasından mütevelliddir.

Esâsen kalenderdeki etfalın tedrîcen yetîm mekteplerine ve öksüzler yurduna müessesât-ı ticâriye ve mekteplere ve hâl-i yesârda olanların valileri nezdine sevki ve yerleştirilmeleri ile İstanbul ve civarı mekteplerinde kietfalden tebdîl havâ ve istirahat muhtaç Sofia ve Nekhaye ceyd ve saf bir havâ, mukavvi bir gıdâ te'mîni ile takviye edilmeleri için mü'essesenin bir "sıhhat evi" haline efrâğı düşünölmüş idi.

Nekâhethâneye dâhil olacak ba'zı zengin çocuklardan alınacak ücretten da bil-istifâde fukarâ-yietfalın bir nisbet dâ'iresinde meccânen kabûlu tasavvur olunduğu sırada büyük yaşta çocuklarımızın ŞehrYâti Mekteplerindeki 5,7 yaşındaki çocuklarla mübâdelesi Ma'arif-i Vekâlet-i Celîlesi'nce kararlaştırılarak

keyfiyet merkez-i umûmiyeden tebliğ edilmiş olmasından (Orijinal Sayfa, No: 85) biz-zarûre mü'essese kadrosu tebdil ve ta'dil edilmiş ve borca ma'rûz 27 330 liradan ibâret olan bütçenin tanzîmine mecbûriyet hâsıl olmuştur. Binâen-aleyh "sıhhat evi" teşkîlatı hakkındaki tasavvurun mevki'-i fi'l ve tadbîk evaz'ına bu sene i'tinâ olunacağından kalenderdeki etfalden seneleri büyük olanlar bâlâda îzâh edildiği üzere münâsib-i vasâ'ite mürâca'atle yerleştirilecek ve küçük yaştakilerde hâl-i yesârdea'ileleri nezdine teslîm edilecek ve pek fakîr ve cidden bî-kes ve bî-vâye olanları için de kalender bütçesinden isti'âne edilerek ayrıca bir teşkîlâtta bulunulacak ve bütçeden bakiye kalacak mebâliğde sıhhat evi masârifine karşılık tutulacaktır (Orijinal Sayfa, No: 86).

Süt Damlasının 1927 Masârif Bütçesi

Yekûn Ma'âşât-ı Şehriyesi

12 500	Doktor	
15 000	Hastabakıcı	3 5 000
5 000	Otoklav	
<u>3 000</u>	Hâdeme	2 1 500

426 000   30 000

Masârif

Fiyâtı

766 000	Süt bedeli	yevmî 75 kıyyeden 30
105 000	Me'âlce bedeli	şehri 9 000
70 000	Şişe bedeli	
120 000	Erzâk bedeli	
60 000	Mahrûfât	
5 000	Telefon Ücreti	

35 000 Elektrik Ücreti

125 000 Te'sîsât karşılığı Fiyâtı

91 000 Beş kişinin ta'âmiyesi 50 yevmi

1 280 750 1 280 750

1 706 750

Anneler Birliği'nin 1927 Masârif Bütçesi

Masârif İzâhâtı

100 000 Süt Damlasında fakir kadınlara veetfale erzâk bedeli

80 000 beşik takımları ve sâ'ire bedeli

5 000 Masârif-i müteferrika

185 000 (Orişinal Sayfa, No: 87).

Süt Damlası Bütçesi Hakkında İzâhât

Süt Damlasının 19 aylık sarfiyatı 39869 lira 75 kuruş 18 cantimden ibârettir. Bunun 6503 lira 93 kuruşu mebden mu'âmele olan 925 haziranı ibtidâsından i'tibâren yevmîmu kadderayı 30 kıyyeden 69 kıyyeye kadar tezâyid eden süt bedelidir. 1077 lira 61 kuruş me'âlce bedeline tesviye olunmuştur. 3053 lira 95 kuruş mübaya'a olunan sun'î güneş altına (ultra viyole) ve mu'âyene tahlîli için ba'zı alâta vesâ'ire edevâte ve harâb bir hâlde olan Süt Damlası Mü'essesine mülhak kısımda ba'zı inşâ'at ve ta'mîrâta sarf olunmuş ve 952 lira 93 kuruşu da mu'âyene ve tedâvî edilenetfalin şeker, pirinç, un, fosfatın ve sâ'ire levâzımâtına verilmiştir.

Süt Damlasına â'id istatistiki cetveli muhteviyâtından ve idâre raporunda ki izâhattan anlaşılacağı üzere süt tevzî edilen ve mu'âyene ve tedâvî için mürâca'at edenetfalin mikdârı günden güne tekessür ve tezâyid etmektedir.

Sene-i hâliye bütçesi 18 067 buçuk lira olarak tesbît edilmiştir. Mü'essesenin 19 ay zarfında ki sarfiyat-ı müfredâtı 7 numaralı tabloda

merkûmdur. Mevcûd otoklavın tecdîdiyle beraber ‘adedinin ikiye iblâğı ve ihtiyâcâtın kesreti hasebiyle yeniden ba’zı te’sîsât ve tecdîdât-ı icrâsı da tekerrür etmiştir (Orijinal Sayfa, No: 88).

Vâridât müfredatı hesaplarının mukayesesi

Rozet	Yetimler Haftası	Senesi
97 707 75 36 164 25		337
0	[1]	182 705 50 338
136 828 75 159 342 75 339		
297 654258 717 340		
243 299396 067 50 341		
819 458 25 [2]		241 782 25 927

1) İstanbul’un işgâli zamânında i’tilâf zâbitasının ve o zamân ki hükûmetin mûmazatıhasebiyle rozet tevzî’ edilememiştir.

2) Bu senenin devre-i hesâbiyesi 1 Haziran sene 341’den 926 senesi Kânunuevvel nihâyetine kadar 19 ay imtidâd etmiştir.

Bu münâsebetle 341 senesi Teşrinievvvel ve 926 senesi nisan ve Teşrinievvvel aylarına â’id 3 defa tevzî’ olunan rozet bedelidir (Orijinal Sayfa, No: 89).

Balo ve Mûsâmereler Hâsılâtı:

910 000 23 Şubat sene 340 Perrapalas’ta

1. 218. 818. 50. 2 Şubat sene 341 Totonya salonunda kolejde verilen konserlerle Perrapalas’ta verilen balo hâsılâtıdır.

1. 790. 110. 50. 3 kânûn-i sâni sene 926 Perrapalas’ta Kel Cemal, Cumhuriyet vapurlarıyla tenze bahri ve Mülk Sineması’nda ve Kalender’de verilen konserlerle hâsılâtıdır.

Tombala Hâsılâtı:

555 107 50 1341 tombala hâsılât gayr-ı sâfiyesi

120 000 1341 eşyâsından bakiyesi olup piyano ve otomobil ve vazolarla eşyâ-yı sâ'ire bedeli

675 107 50 bu hâsılâta mukâbil 1531 lira 31 kuruş sarf edilmiştir.

926 Senesi Tombalası

707 432 Hâsılât-ı gayr-ı sâfiye mikdârı

379 781 isâbet eden eşyâ bedeli ile ma'ârif-i sâ'ire

20 000 iki yüz lira kıymetinde vazolarla seccade ve sâ'ire _____ mevcuttur.

727 432 (Orijinal Sayfa, No:90).

3.2.5. Bütçeler; Mali Tekâlifât

3.2.5.1. Vâridât Bütçesi

Vâridât Bütçesi dört kısım üzerine tertîb edilmiştir. Birinci kısmı: Kalender Mü'essesesi Vâridâtı, İkinci kısmı; Anneler Birliği, Üçüncü kısmı: Ta'ahhüdât, teberruât, şehremâneti tahsîsâtı, Dördüncü kısmı: Vâridât-ı sâ'ireyi ihtivâ eder.

Bu kısımların mukaddir ve esbâb-ı mucibeleri bütçe zîrinde îzâh edilmiştir.

Vâridât bütçemizin yekûnu 70 550 liradan ibârettir.

3.2.5.2. Masârif Bütçeleri

Masârif bütçelerini merkez, Süt Damlası, Kalendar Mü'essesesi Masârifî teşkîl eder. Bu bütçelerin müfredât ve îzâhatı esbâb-ı mucibeleri ta'allik ettiği bütçeler zîrinde 'arz olunmuştur.

Merkez bütçesi 15 200 liradan, Süt Damlası bütçesi 1767 buçuk liradan, Süt Damlasına mülhak olan Anneler Birliği sarfiyatı 1580 liradan Kalendar bütçesi 27. 330 liradan ibâret olup bunların yekûnu 61. 177 buçuk liraya bâliğ olmaktadır.

Teşkil eden ve edecek olan şubelerin kendi muhitlerindeki etfale mu'avenet için ihtiyârına mecbûr oldukları masârif kayd edecekleri a'zâ ta'ahhüdâtıyla tertîb eyleyecekleri müsâmereler hâsîlâtından ta'diye olunacak ve bütçeleri nizâmname mucebince hey'et-i merkeziye tarafından tasdîk ve tanzîm eyleyecek ta'lîmâtnamelelere göre ifâ-yı mu'âmele olunacaktır.

Geçen seneye â'id şubelerden vürûd eden raporlar aynen zîrde münderictir (Orijinal Sayfa, No:91).

3.2.5.3. Teşkilatımız

1) 1341 Haziranı ibtidâsından 1342/1926 Kânunuevvel nihâyetine kadar 19 aylık devre-i hesâbiye zarfındaki hesâbât-ı kat'îye muhteviyatının tasdîki ile hey'et-i merkeziyenin ibra-yı zimmeti.

2) 1927 kânûn-i sanisi ibtidâsından sene-i merkû mekânun-i evvel nihâyetine kadar olan bir senelik zamân için cem'an 70 550 liraya bâliğ olan vâridât ve 61 177 liraya bâliğ olan Masârif Bütçelerinin kabul ve tasdîki.

3) Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi ile müessesâtına â'id bütçeler bir fasıl olup mevâdı beynindeki münâkâlât için hey'et-i merkeziyeye kemâ fi'-s sâbık salâhiyet-i i'tâsı.

4) Masârifden vâki' olabilecek tasarrufât ile vâridât fazlaları karşılık ittihâz olunmak üzere teşkilat icrâsına tevessül için hey'et-i merkeziyeye me'zûniyet verilmesi.

5) Sene ibtidâsına müdür mevcûd nakden vâridât kaydıyla sene-i hâliye vâridâtının idrakına kadar bundan sarfiyât icrâsı ve sene-i hâliye vâridâtı olarak ta'allik edilmesine me'zûniyet i'tâsı.

6) Kalendar Mü'essesesinin esbâb-ı mucibe îzâhâtnameinde 'arz olunduğu üzere sıhhat evine tahvîli ile kalendar bütçesinin sıhhat evi masârifine hasr ve tahsîsi husûsuna me'zûniyet verilmesi.

Husûsât-ı anfetn hey'et-i aliye-i umûmiyece kabul ve tasdîk buyurulacağı eminesi ve sene-i atıye de mesâ'i-i hayriyemizin daha vâs'i bir saha-yı

muvaffakiyâtda tekâmülü ümîdi ile mütehasıs bulunmaktayız (Orijinal Sayfa, No: 92).

1927 Bütçeleri: Vâridât ve Masârif Muvâzenesi

Vâridât

70 250 Vâridât Bütçesi Yekûnu

Masârif Bütçesi

15 000 Merkez İdare Masârif-i Umûmiyesi

27 000 Kalender

17 067 5 Süt Damlası

1 580 Anneler Birliği

61 177 5 (Orijinal Sayfa, No: 93).

Misâfirhânedede ahiren Kalender Mü'essesesindeki tefale isâbet eden mesârif

Müsârifin Mikdârı	Bir senede bi çocuğa isâbet eden mikdâr	Bir ayda bir çocuğa isâbet eden mikdâr	Bir günde bir çocuğa isâbet eden mikdâr	Ef'âl mikdârı	Senesi	
536 562	6 302	1 262	42	85	1333	
857 611	7 796	1 113	37	110	1334	
1 305 868	10 882	1 360	45	120	1335	
2 096 736	16 509	1 651	55	127	1336	
1 427 843	11 996	1 211	41	119	1337	
1 656 405	13 251	1 325	44	125	1338	
2 017 250	16 534	1 653	55	122	1339	ii ii 13 ii
2 434 070	18 586	1 239	31	231	1340	ii ii 19 ii
2 732 398	18 715	1 440	48	146	1341	
3 132 845	16 532	1 381	46	120	1926	

(Orijinal Sayfa, No: 94).

Süt Damlasının 1921 Masârif Bütçesi

Yekûn Masârif

766 500 Süt bedeli yevmî 70 kıyyeden 30 kuruşdan

108 000 Me'âlce bedeli şehri 9 000

70 000 Şiçe bedeli

120 000 Erzâk bedeli

60 000 Mahrûfât

5 000 Telefon Ücreti

35 000 Elektrik

155 000 Te'sisât karşılığı

91 250 Kalender Mü'essesesi'nden gelen beş kişinin te'âmiyesi yevmî 50 kuruşdan

1 410 750 1 410 750

Ma'âşât

Şehri

10 000 Doktor

15 000 Hastabakıcı 3 5 000

5 000 Otoklav

3 000 Hâdeme 2 1 500

396 000 33 000

1 806 750

Anneler Birliği'nin 1926 Masârif Bütçesi

Masârif îzâhatı

100 000 Süt Damlasında fakîr kadınlara veetfale erzâk bedeli

80 000 sepet-beşik çamaşır takımları ve sâ'ire bedeli

5_000 Masârif-i müteferrika

185 000 (Orijinal Sayfa, No: 95).

Anneler Birliği [*]

Ta'limâtı

Şimdilik Süt Damlasında ictimâ' eder.

1) Anneler Birliği Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezine merbûtdur.

Hey'et-i idâresi Süt Damlası tabibi ile ikisi Himâye-i Etfâl Cemiyeti merkezi "*hanım a'zâ*"dan ve dört hanım da hariçten intihâb olunmak üzere yedi zattan teşekkül eder. Birliğe hayırperver zevât iştirâk eder ve kendilerine "*fahri a'zâ*"nâmı verilir. Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi Re'isi veya Himâye-i Etfâl Cemiyeti a'zâsından tevkîl edeceği zât birlik hey'eti müzâre kâtına iştirâk eder.

2) Birlik hey'eti atiyedeki vezâ'ifi nazar-ı dikkate alarak şefkatli ve insaniyet perver hanımları a'zâ kayd ve mu'âvenet-i nakdiye ve maddiyede bulunmak üzere Süt Damlası, Anneler Birliği ile ma'nen alâkadâr eyler.

3) Anneler Birliğine ayda yarım, senede altı lira veren hanımlar "*a'za-yı asliye, fe'ale*" den ve maddi ve ma'nevî fevka'l-'ade mu'avenette bulunanlar "*a'za-yı şerefiye*" den a'id olunurlar. Birlik gayesine çalışan fakîr kadınlarda birlik a'zâsından ma'dûddurlar.

4) Anneler birliği hey'eti şimdilik haftada bir gün Süt Damlasında veya merkez de ayrıca tahsîs olunan odada ictimâ' ile:

A) Muhtâç ve fakîr kimselerin haftada bir gün Süt Damlasında ve sâ'ir bir yerde mu'âyenelerini te'mîn eder;

B) Bunların hüviyetlerini, adreslerini kayd eyler

C) Hânelerinde ziyâret ile şerâ'it-i sihhîyelerini te'mâne çalışır:

D) Kundak takımı, sepet, beşik, çamaşır tehiyye eder

(*) . – “*Anneler Birliği*” Himâye-i Etfâl Cemiyet-i İstanbul Merkezinde 16 kanun-î sani 341 tarihinde tesîs olunmuştur (Orijinal Sayfa, No 96).

H) Belediyeler mu’âvenetini te’mîn için lazım gelen te’sîsâtta bulunur

5) Birlik hey’eti aralarında bir re’is ve bir muhâsebe me’mûru ve bir katip intihâb eder. Birliğe â’id muhâberât re’isin imzâsıyla cereyan eyler. Hastabakıcılardan biri katibe mu’âvenette bulunur.

6) Birlik hey’eti annelere yardım ile mükellef olup Süt Damlasını ve teşkîlâtı mu’âmelâtına müdâhale edemez.

7) Anneler Birliği gebelik zamânında, doğururken ve doğurduktan sonra muhtâç kadınlara yardım eder fakat anneleri de bu yardıma iştirâk ettirmeye çalışır. “*Anneler Birliği*” annelerin yekdiğerine yardım etmesi esasına tevfi ken teşkîl olunmuştur. Zenginler fakîrlere yardım edecek ve fakat fakîrlere de muhtâç oldukları zamân sûret-i münâsebe de birliğe dâhil olacaklar ve yardıma iştirâk eyleyeceklerdir.

8) Her kadın, Anne Birliğinin a’zâsı mu’âvenesinden add olunur, her anne diğer anneye yardım ile mükelleftir.

9) Anneler Birliği, muhtâç annelere dolayısıyla daha anne karnında veya doğmakta veya doğmamış bulunan çocuklara yardım eder.

10) Anneler Birliği, muhtâç gebe kadınları himâye ve bu hamiyeye erbâb şefkatinin ve belediyelerin iştirâkını te’mîne çalışır.

A) Meskensiz olanlara sıhhî bir melce’

B) Fakîr olanlara kâfi bir gıdâ te’mîn

C) Sık sık mutehassis tarafından mu’âyeneye sevk

D) Dokuz ay zarfında kendilerine ve çocuklarına muzır esbâbdan ve marazi bir ihtilâttan muhâfaza,

H) Vâlideyi ve husûsu mu’âyenehânelere mürâca’atları için kendilerine maddi ve ma’nevî mu’âvenet,

V) Gebeliğin sonuna yakın kadın me'mûrların, işçilerin ve amelenin maaş ve yevmiyeleri kesilmemek şartıyla dört hafta kadar istirahat etmelerinin te'mîni zımında hükûmet nezdinde teşebbüs,

Z) Himâyesinde bulunan gebeleri hânelerinde ziyâretçi Hastabakıcılar vâsıtasıyla ta'kîb ve hasta olanlar tabib ma'rifetiyle tedâvî eder.

11) Anneler Birliği, doğum esnâsında mu'âvenet ve takayyüdâtta bulunur: (Orijinal Sayfa, No: 97)

A) Muhtâç olanların hastane ve velâdethânelerde doğurmalarını te'mîn eyler.

B) Evlerinde doğuracaklara birliğe mensub ve yahud hariçten bir ebe sevk, seriâ'it-i sihhîye dâhilinde tevîd için levâzımı tehiyye eder.

C) Hanelerine kadar Hastabakıcı sevk ile sıhhatlerinden ve çocuklarının ahvâlinden haberdâr olur.

12) Anneler Birliği, doğuran fakîr ve muhtâç kadınlar ve çocuklarına da mu'âvenet eyler:

A) Lohusa kadınlara, bir ay hanelerinde istirahat etmeleri ve çocuklarına bakmaları için nakden mu'âvenet eder.

B) Me'mûr ve işçi ve amele kadınların doğurduktan sonra gündeliklerini, maaşlarını almak üzere bir ay istirahatın te'mîni için hükûmet nezdinde teşebbüsâtta bulunur.

C) Her vâlidenin kendi çocuğunu emzirmesinde ısrâr eder ve bu babda teşvikât ve irşadâtta bulunur. Kendi çocuğunu emziren muhtâç kadınlara mükâfât ve ikramiye verilmesini te'mîne sa'y eyler. Sütü tibben kifâyet etmeyenlere usûl-u mevzû'aya tevfiken Süt Damlasından mu'kim süt verdirmek sûretiyle yardım ederek bi'z-zat emzirmeye devama teşvik eyler.

D) Küçük çocukları iki yaşına gelinceye kadar ta'kîb eder. Çocukların on beş günde bir mu'âyenehâneye getirilmeleri için teşvîkte bulunur.

H) En aşağı ayda iki defa muntazaman mu'âyenehaneye getirilen çocuklara senede iki defa bayramlarda esvâb ve vâlidelerine erzâk ve sâ'ire malzeme ve sıhhî bir terbiye veriliyor.

13) Anneler Birliği çok çocuk doğuran, çocuklarına iyi bakan kadınların tekrar gebelik ve lohusalıklarında iki üç misli fazla mu'âvenette bulunur.

14) Meme veren, emziren muhtâc annelerin üçüz ve hata bâd-ı heva beslenmeleri için “*anneler matbahı*”ve “*fakîr vâlideleri mâreti*” teşkiline çalışır.

15) Birlik hey'eti cereyân eden mu'âmelâta dâ'ir Himâye-i Etfâl İstanbul merkezini haberdâr edeceği gibi her üç ayda bir ifâ olunan (Orijinal Sayfa, No: 98) hizmete dâ'ir bir rapor tanzîm ve İstanbul merkezine tevdi' eder

16) Anneler Birliği vâridât bütçesi:

Himâye-i Etfâl Cemiyet-i merkezi ve şu'besi tarafından verilecek tahsîsât,

Birlik a'zâsı â'idâtı, i'ânât,

Sıhhat müsabakaları ve konferans sûretiyle cem' olanak meblağ,

İ'ânât-ı müştereke ve teberru'ât,

Belediyeler tarafından bu husûsta edilecek mu'âvenet.

17) Masârif bütçesi vâridât-ı muhammeneye göre tanzîm, birlik hey'eti ile müştereken Himâye-i Etfâl merkezinde tedkîk ve tasdîk edildikten sonra tatbîk olunur.

18) Mu'âmele-i hesâbiye:

İcrâ'at Anneler Birliği hey'et-i idâresi kararına mütevakıfdır: Mükerrerât tamamen zabt defterine geçirilir ve zîr-i a'zâ tarafından imzâ olunur. Her karar ekseriyet mutlaka ile ittihâz edilir. Â'idât, i'ânât ve teberru'ât gibi bi'l-cümle vâridât, Anneler Birliğine mahsûs mührîhavî makbûz mukâbili ahz ve Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezine tevdi' edilir.

Anneler Birliği hey'eti, bu nâm tahtında cem' olunan i'ânât ve mebâliği bütçesine tevfi ken hey'et idâresi kararıyla sarf eder; mu'âmelât-ı hesâbiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul merkezi kontrolü tahtında cereyan eyler. Merkezde birlik nâmına ayrıca bir hesâb-ı güşâd ve ona göre tedvîr-i muamele olunur.

Sarfiyât, bi'l-ahare evrâk müsebbitesi Himâye-i Etfâl İstanbul Merkezi'ne tedvî' olunmak üzere birlik hey'etinin kararıyla avans tertîbinden icrâ edilir. Birlik hey'eti evrâk-ı müsebbitenin bir nüshasını muhâfaza eyler (Orijinal Sayfa, No:99).

Ta'lîmat Harici

Anneler birliği “*can evlâdı*” hüviyet varakasından:

Beynelmilel

Hukuk-ı Etfal Beyânnâmesi

1) Çocuk, maddeten ve ma'nen tabî'î neşv ü nemasını ve inkişâfını bulabilecek sûrette yetiştirilmelidir.

2) Çocuk, aç ise karnını doyurmalı, hasta ise tedâvî edilmeli, geri kalmış ise cesaret verilmeli, yoldan çıkmış ise doğru yola getirilmeli, öksüz ve bakımsız bulunuyorsa barındırıp himâye edilmeli.

3) Felâket günlerinde herkesten evvel çocuklar hîmayeye mazhar olmalıdırlar.

4) Çocuk, hayatını kazanabilecek bir hâle getirilmeli ve za'fen sırtında kazanmak yolunda ki teşebbüsât ve mu'âmelâta karşı vekâya olunmalıdır.

5) Çocuk, en iyi kabiliyetleri, kardeşlerinin hayrına masrûf olmak lazım geleceği hissi ile büyütmelidir.

***

Talimat Harcı

Anneler Birliği “*Can Evladı*” hüviyet varakasında:

Beynel Milel

Hukuk-ı Etfal Beyânnâmesine (Cenevre Beyânnâmesi) de denilmektedir. Bu beyânnâme (Beyne'l-Milel Salîb-i Ahmer Komitesi) Re'isi ve İsviçre Hükûmet-i Cumhûriyesi sabık Re'isi Mösyö [Advor] tarafından Eyfel Kulesindeki telsiz telgraf ile bütün aleme i'lân edildiği gibi Cemiyet-i akvâmın beşinci def'â ictimâ'ında: (hey'et-i ictimâ'ıye, Cenevre Beyânnâmesi namındaki Hukuk-ıetfal Beyânnâmesini takdîr ve tahsîn eder ve a'zâ-yı Cemiyetden olan hükûmetleri Himâye-i Etfâl eser ve gayesinde bu esâsâtı hüsn-ü telakkiye davet eyler) kararı verilmiştir (Orijinal Sayfa, No:100).

SONUÇ

Himâye-i Etfâl Cemiyeti, günümüz tabiri ile Çocuk Esirgeme Kurumu, sosyal devlet anlayışının gerekliliklerini yerine getirmekle beraber siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel bağlamda birçok kuruma örnek teşkil etmiştir. I. Dünya savaşı ve akabinde gerçekleşen savaşların bırakmış olduğu felaketlerle ortada kalan kimsesiz çocukların himayesi sorunu devletin bünyesinde çözüme kavuşturulmuştur. Tanzimat sürecinde ki çocuk himayesi algısı yerel bir nitelikte kalarak devletin müdahalesi arka planda kalmıştı. Nitekim her alanda olduğu gibi bu kategoride de kurumsal bir yapıya henüz geçilememişti. Yetim ve öksüz çocukların himayesi makul ve sağlıklı bir öneri olması itibariyle Ailenin yanına verilmesi kıstası öngörülmüştür. Ailenin hâlihazırda olmaması durumunda ise yakın çevresine, akrabalarına bu sorumluluk verilmesi hususu mevcuttu. Bu iki alternatifin olmaması durumunda ise devlet müdahalede bulunmaktaydı. Meydana getirilen vakıflar, müesseseler, birtakım sosyal kurumlar aracılığıyla bu hizmet verilmiştir.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor isimli çalışmamızda 1925-1926 yılları arası dönem ele alınarak cemiyetin mali bütçesi hakkında raporlar hazırlanmış olup İstanbul merkezine sunulmuştur. Gelir gider hesaplamaları yapılarak her yıl cemiyete yapılan harcamalar, çocuklara alınan levazımatlar, cemiyet çalışanlarına ödenen ücretler yıl ve ay cinsinden hesaplanmıştır. Hükümetin kimsesiz çocukları himayesi dolayısıyla Dâhiliye Vekaletinin maddî yardımlar yapması için ricada bulunmuştur. Devlet bu hususta üzerine düşen vazifeyi yerine getirmiş olup gerekli birimler ile beraber çalışmalarda bulunmuştur. Çünkü bağımsız bir devlet ve sürdürülebilir bir geleceğin yolu çocuktan geçiyordu. İstanbul başta olmak üzere diğer vilayetlerde çocuklara yönelik müesseseler yapılmıştır.

İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti, 1925-1926 yılına kadar yapılanları ve yapılacakları kongreye sunarak bir düzen dâhilî çalışmalarda bulunmuştur. Çocuklar için muayene merkezleri, çocuk müzesi, küçük muayene birimleri, laboratuvarlar, sağlık birimleri, meydana getirildi. Aynı şekilde süt birimleri oluşturmak, hasta ve küçük çocuklar için sağlıklı süt temini sağlamak amacıyla İstanbul merkezine müracaatta bulunulmuştur. Süt Damlası, Kalender Yurdu

birimleri oluşturularak hem çocuklar için hem de anneler için yardım birimleri oluşturulmuştur. Böylelikle ana merkezin yükü de hafiflemiş oldu. Bu şekilde alt birimler oluşturularak cemiyetin merkezi işlerinin büyük kısmı hallediliyordu.

Süt Damlasının asıl kurulma amacı çocukların günlük süt ihtiyaçlarının karşılanmak istenmesi, dağıtılan bu sütün çocukların yaşlarına, bünyelerine göre verilerek düzenli kontroller dâhilî verilmiştir. Aynı zamanda müesseseye giren süt miktarı, çocuklara dağıtılan sütün cinsi gibi tüm kategorilerde raporlaştırılmıştır. Cemiyetin birimleri meydana getirilirken sağlık şartlarına cevap verecek şekildedetesis edilmişlerdir. Hamile ve durumu elvermeyen çocuklu annelere birlik anneleri maddi ve manevi yardımlarda bulunmuştur. Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yılın belirli günlerinde kültürel etkinlikler düzenleyerek çocukların katılımını sağlamış bir bakıma ülkeye faydalı, donanımlı birey yetiştirme hedeflenmiştir. Çocuklara meslek kazandırmak amacıyla her biri yetenekleri ölçüsünde iş sahalarına dağıtılmışlardır. Bu şekilde hem kendilerine belirli bir ücret verilmiş hem de ülkenin ihtiyaç duyacağı iş alanlarına kazandırılmışlardır. Çalışan çocuklara çıraklık belgesi verilerek ileride iş kurma imkanı verilmiştir.

Himâye-i Etfâl Cemiyetibünyesinde Kalender Yurdu, Süt Damlası gibi birimlerde annelere çocuk eğitimi verilerek doğum öncesi, sonrası ve bebek sağlığı hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Süt Damlası biriminde çocuklara düzenli olarak sağlık kontrolleri yapılarak hastalık çeşitlerine göre gerekli sağlık birimlerine verilerek müdahalede bulunulmuştur. Cemiyet mali yardımlar toplamak için Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden yardımlarda bulunması talebinde bulunmuştur. Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yardım talep ettiği çoğu kurum ve birimden olumlu sonuç alamamıştır. Cemiyetin, gelir ve giderleri sabit bir dengede olmayıp yıl ve ay olarak değişkenlik gösteriyordu. Çocukların sayısına bağlı olarak raporların verileri değişiyordu. Balo, konser, yardım haftası gibi etkinlikler yıl içerisinde birkaç kez düzenlenerek bütçeye katkı sağlanmak amaçlanmıştır.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti ihte olduğu gibi dışta da takdir toplamıştı. Bu şekilde yürüttüğü başarılı çalışmalar sayesinde yurt dışından da birçok yardım toplamasına imkan vermiştir. Çocukların eğitimi ve terbiyesi üzerinde özellikle durulmuş olup bu hususta büyük çabalar harcanmıştır. Bütçenin büyük çoğunluğu

eğitime harcanmaktaydı. Eğitim yanında bir de sağlık alanında hizmetlerde bulunulmuştur

Merkezi şubeler yanında yerel çapta kalan birtakım birimler de varlık göstermekteydi. Süt Damlası, Kalender Yurdu, Misafirhaneler gibi birimler büyük bir sorumluluk içerisinde olmuşlardır. İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyetinin ilk başkanı İsmail Canbolat Bey, cemiyetin kuruluş amacı ve icraatlarını beyan etmek adına 14 Nisan 1917 tarihli yazısında kamu yararına çalışan bir dernek konumunda olduğunu belirtmiştir. Nizamnamede cemiyetin yaptığı ve yapacağı faaliyetler belirtilmiştir. Cemiyet 13 yaş altında ki çocukları himaye edip daha büyüklerini himaye edemeyeceğini bildirmiştir. Hizmet verilirken çocuklara şefkatli bir yaklaşım tarzı benimsenmiş eğitim, sağlık hizmetleri verilirken uygun bir dil ve üslup kullanılmasına dikkat edilmiştir. Sağlık şartlarına özellikle dikkat edilmiş, çocukların barındıkları yerlerin hijyen olmasına zen gösterilmiştir.

Anne ve babalara çocuğu ahlaklı ve sağlıklı yetiştirmeleri için öğütler verilmiş hatta bunun için merkezler kurulmuştur. Süt ve ilaç gibi çocukların levazimatlarını karşılamak için dispanserler kurulmuş Ailelerin hijyen olmaları hususunda görevli kişilerce kontroller sağlanmıştır. Hasta ocuklar için sanatoryum birimleri açılarak, maddi yetersizliği olan çocukların tedavileri sağlanmıştır. Ayrıca ocuklar için sosyal aktiviteler düzenlenerek oyun alanları tesis edilmiştir. Çocukları kötü alışkanlıklardan koruyacak çalışmalar yapılarak alkol meyhane gibi ahlaka aykırı eylemlerden uzak durmaları engellenmiştir.

Davranışları bozuk olan çocuklar için Islahhane merkezleri kurulmuştur. Çalışabilecek durumda olan çocuklar için mesleki eğitim verilmiş olup kütüphaneler açılmış ruhsal bozukluğu olan çocuklar için ise Darülaceze ve hastane birimleri tesis edilmiştir. Cemiyet, çalışmalarını, icraatlarını duyurmak ve halkın da birtakım bilgilendirme ve çalışmalardan paylanması için basın yayın organlarından yararlanmıştır. Zaman içerisinde İstanbul şubesi geçici bir kararla kapatılarak sadece Kadıköy şubesi faaliyet göstermeye başladı. Darüleytamlar, hiç şüphesiz Himâye-i Etfâl Cemiyeti niteliğinde faaliyetleri yerine getirmiştir.

. Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti, 1923 yılından itibaren Türkiye ocuk Esirgeme Kurumu ismini aldı. Çocukların himaye hizmetlerinden devlet sorumlu

olduğu kadar toplum da bilinçli hareket ederek birtakım çalışmaları hükümetle beraber yapmıştır. Hayırseverler, vakıflar kanalıyla halk hizmetlere dahilolabilmiştir. Zaman içerisinde çocukların himayesi, hakları kanunlaştırılmıştır. Milli Eğitim, Sağlık Bakanlığınca birtakım örgütlenmeler yapılmış olsa da zaman içerisinde yönetim ve idari kısımda dağılmaya, düzensizliğe yol açtı. Kurumsallaşan yeni Türkiye beraber 1957’de 6972 sayılı kanun ile Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu çıkarıldı. Çıkarılan bu kanun ile birlikte himayeye muhtaç çocukların hakları devletin güvencesi altına alınmış oldu.

Yapılan çalışmalar neticesinde 1959 senesinde 7355 sayılı kanun ile Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve Sosyal Hizmetler Akademisi kurulma kanunu çıkarılmıştır. Böylelikle daha resmi nitelikte çalışma içerisinde olunmuştur. Kurumun dönemsel niteliği kanunlar ile değiştirilmesiyle 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun temelleri atılmış oldu. Kurumun çalışmaları dönem dönem sekteye uğramış olsa da 27 Mayıs 1960 Darbesi ile anayasada çocuk korunması ile ilgili yer alan maddeler değiştirilip Kamu Tüzel Kişiler ve Vakıflar aracılığı ile yürütölmesi kararı alınmıştır. Cemiyetin bağlı olduğu kurumlar meydana gelen hükümet değişikliği, darbeler, kanun değişiklikleri nihayetinde el değiştirince kanunlar da değişmekteydi. 18 Mart 1989’da 256. Kanun maddesi ile Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak kayıtlara geçmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, Ali (1993); "Kur'an'a Göre Yetimlerin Himayesi", *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt 20, Sayı 4, s. 84-85

Anonim (1927); *Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Hey'eti Merkezi, Haziran 1925 İbtidasından- Kânunuevvel 1926 Nihayetine Kadar 19 Aylık Umumi Rapor ve 1927 Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul

Aydın, Davut (2006); *Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi, Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*, Tüsev Yayınları, s. 33-58.

Baytal, Yaşar (2009); *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri, 1923-1938*, Ankara.

BCA, 030.01, 51. 308, 1.20.8. 1966.

BCA, 030.01, 51. 308.1, 2.11.1932.

BCA, 030.10, 405.301.40, 10.1922. Ek.8.

BCA, 030.10, 178.233.17, 16.1.1933.

BCA, 030.10, 30.54.7, 19.07.1932.

BCA, 030.10, 30.54.7, 19.07.1932.

BCA, 030.10, 32.74.18, 15.12.1932. Ek:1.

BCA, 030.10, 40. 74. 14, 23. 10. 1933. Ek.1.

BCA, 030.10,178.252.5, 15.9.1932.

BCA, 030.13, 28.39.8, 17.5.1932, Ek.02.

BCA, 030.18, 06. 41. 09, 21. 12. 1921. Ek.1.

BCA, 030.18, 01.03.08, 3.06. 1921.

BCA, 030.18, 127. 83.9, 22. 11. 1961, Ek. 02.

BCA, 030.18, 146.26.20, 22.05.1957, Ek.1.

BCA, 030.18, 504.302.14, 3.7.1921, Ek.1.

BCA, 051.33, 4. 33. 6, 16. 04. 1959.

BCA, 130.09, 18.96.48, 13.04.1930.

BCA, 30.10, 178.233.17, 16.01.1933.

BCA, 30.10, 77.11.60, 4.3.1917.

BCA, 490.01, 1.3.4, 1.7.1929.

BCA, 490.01, 12. 15.19, 12.01.1921.

BCA, 490.01, 266. 106. 2, 6.11.1933.

BCA, 490.01, 27.65.30, 25.12.1932.

BCA, 490.01, 600. 78. 4, 04. 04. 1952.

BCA, 490.01, 98.65.42, 8.1.1928.

Biröl, Nurettin (2017); "II. Abdülhamid Dönemi Hayır Kurumlarından Darülacezenin Yapımı ve Halil Rıfat Paşa'nın Çalışmaları", *Ankara Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Cilt 5, Sayı 13, s.33-53.

BOA, 31/46, 21/06.1917. Lef. 5.

BOA, 31/46, 21.06.1917. Lef. 5.

BOA, 46/94, 26.9.1921.

BOA, 70/15, 21. 03. 1917.

BOA. AMKT. MHM, 500/41, 3.4.1890, Lef.3.

BOA. DH. EUM. EMN, 0/77, 11.8.1921.

BOA. DH. UMVM, 96/72, 3.6.1922

BOA. UMVM, 96/72, 03. 06. 1922.

BOA.AMKT.MHM, 302/67, 6.6.1864.

BOA.AMKT.MHM, 707/29, 4.7.1902. Lef. 27.

BOA.BEO, 37/32, 10.4.1910.

BOA.DH.İMVME, 24/61, 25.3.1872.

BOA.DH.İUM.E, 24/161, 2.4.1919, Lef.5.

BOA.DH.İUM.E, 24/61, 2.4.1919.

BOA.DH.İUME, 24/61, 2.4.1919, Lef.5.

BOA.DH.UMVM, 10/18, 8.12.1933.

BOA.DH.UMVM, 119/16, 16.8.1920, Lef.1.

BOA.DH.UMVM, 70/15, 21.10.1917.

- BOA.DH.UMVM, 96/72, 19.5.1922.
- BOA.MF.MKT, 11/27, 3.06.1909.
- BOA.MF.MKT, 882/28, 14.09.1905.
- BOA.MF.MKT, 882/28, 14.9.1905.
- BOA.MF.MKT, 916/35, 12.3.1906, Lef:1.
- BOA.MV, 220/85, 12.9.1920.
- BOA.ŞD, 31/46, 12.7.1917. Lef. 5.
- BOA.ŞD, 31/46, 14.4.1917. Lef.5.
- BOA.ŞD, 31/46, 21.6.1917.
- BOA.ŞD, 31/46, 7.8.1917, Lef. 5.
- Bumin, Kürşad (1998); *Batıda Devlet ve Çocuk*, İstanbul.
- Ceride-i Adliye Teşrinievvel, (1928); s. 105.
- Cumhuriyet Gazetesi, (1924); No 3, s. 3.
- Cüneyd, Okay (1995); *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Çağlar, Doğan (1982); "Atatürk ve Cumhuriyet Devrinde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım ve Öğretim Olanakları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, Ankara.
- Çağlar, Doğan (1994); "Türkiyede Korunmaya Muhtaç Çocuklara ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 6, Ankara, s. 59-111.
- Çanlı, Mehmet (2002); "Eytam İdaresi ve Sandıkları (1851-1926)", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, s. 57-73.
- Çavuşoğlu, Turgay ve Topçu, Kenan (2002); "Kazım Karabekirin Sosyal Hizmet Çalışmaları", *Sosyal Hizmetler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s. 46-54.
- Çengelci, Ethem (1996); *Cumhuriyet Türkiyesinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Çılgın, Alev Sınar (2004); "Genç Cumhuriyetin Ütopyası Gürbüz Türk Çocuğu", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 5, s. 97-119.
- Çifçi, Elif Gökçearslan (2009); "Türkiyede ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 19, s. 53-66.

- Delialioğlu, Mahmut (2009); "*Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti ve Eğitim Boyutu*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, , Ankara.
- Demir, Kenan (2018); "Namık Kemal'in Ekonomik Düşüncesi", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Cilt 11, Sayı 3.
- DH.UMVM, 18/50, 4.12.1917.
- DH.UMVM.VRK, 18/50, 29.07.1336
- Düstur, Resmi Gazete, (1921); Sayı 1, No 3, s. 1-56.
- Düstur, Resmi Gazete, (1921); Sayı 2, No 151, s. 91.
- Efendi, Zeki (1341); *Müslümanlıkta Himâye-i Etfâl Cemiyeti*, Yeni Gün Matbaası, Ankara.
- Ekmekçi Perihan, Elif-Arda, Berna-Acıduman Ahmet, (2012); "Tıp Tarihi Açısından Çocuk Esirgeme Kurumunun Kuruluş Dönemi, Etkinliklerine Bir Kitap Bağlamında Bakış, Büyük Çocukların Beslenme Usulleri (1927)", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, Cilt 55, Sayı 1, s. 57-69.
- Ergin, Osman (1977); *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul.
- Güner, Şamil ve Bay, Abdullah (2013); *Osmanlı Toplumunda Beslemelik Kurumu*, Birleşik Yayınları, Ankara.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1929); No 28, s. 4-5-7.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1929); No 37, s. 4.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1929); No 30, s. 16.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1929); No 37, s. 47.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1932); No 71, s. 29.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1930); No 41, s. 30.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1930); No 45, s. 2.
- Gürbüz Türk Çocuğu, (1931); No 58, s. 8-10.
- Hakimiyet-i Milliye (1921); s. 2.
- Hakimiyet-i Milliye, (1921); s. 1-2.
- İnan, Ali Naim (1980); "Çocuğun Korunması ve Polis", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 37, s. 243-250, Ankara.

- İnce, Adem (1992); *"Bir Eğitim Monoğrafisi Darüşşafaka"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İslam Ansiklopedisi, 1999: (2019); 190-191, <https://islamansiklopedisi.org.tr/islakhane>, (Erişim Tarihi, 15.05.2019).
- İşeri, Murat (2014); *"Osmanlı Çocuk Koruma Sistemi ve Darüleytamlar" (1851-1923)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kırıkkale.
- Kapıcı, Zeki Hikmet (2016); *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yetim*, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Karagöz, Savaş ve Duman, Tayip; "1908-1928 Yılları Arası Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Öneriler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 35.
- Karatay, Abdullah (2007); *"Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikaların Oluşumu"*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, İstanbul.
- Kazıcı, Ziya (1991); *İslam Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Kesgin, Safiye (2016); "Osmanlının Son Dönemlerinde Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi ve Topluma Kazandırılmaları", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt 19, Sayı 50, Temmuz-Aralık, s. 135-158.
- Kili, Suna (1982); *Türk Anayasaları*, Özyılmaz Matbaası, Tekin Yayınevi, Ankara.
- Koç, Bekir (2007); "Osmanlı İslahhanelerinin İşlevlerine İlişkin Bazı Görüşler", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2.
- Koçu, Reşat Ekrem (1974); *Darülaceze Müessesesi*, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul.
- Kur'an'ı Kerim Meâli, (2011); Bakara, 2/215, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, Ankara.
- Kur'an'ı Kerim Meali, Nisa 4/10, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, Ankara.
- Kur'an'ı Kerim Meâli, (2011); Bakara, 2/83, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, Ankara.
- Mahmutoğlu, Yakup (2014); Hasan Basri Çantay'ın "Müslümanlıkta Himâyei Etfâl" Adlı Eserinin Analizi, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, s. 99-131.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973); Kanun No 1739, Tertip 5, Cilt 12, Sayı 14574, s. 2342, <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim Tarihi, 12.05.2019)

- Namal, Yücel ve Karakuzu, Hasan (2017); *Zonguldak'ta Hilâli Ahmer Cemiyeti (1911-1938)*, Emre Yayınları, İstanbul.
- Okay, Cüneyd (1999); *Belgelerle Himâyei Etfâl Cemiyeti (1917-1923)*, Şule Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İlber (2001); *Osmanlı Toplumunda Aile*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Özcan, Tahsin (2006); "Osmanlı Toplumunda Yetimlerin Himayesi ve Eytam Sandıkları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, s. 103-112
- Özkan, Salih (2006); "Türkiye'de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytami", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 19, s. 211-229.
- Resmi Gazete (1926); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, No 339, Sayı 9
- Resmi Gazete (1928); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Sayı 27.
- Resmi Gazete (1930); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, No 1580, Sayı 1471.
- Resmi Gazete, (1983); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Kanun No 2828, Tertip 5, Cilt 22, s. 355.
- Resmi Gazete, (2005); Çocuk Koruma Kanunu, Kanun No 5395, Tertip 5, Cilt 44, Sayı 25876, <https://www.mevzuat.gov.tr>, (Erişim Tarihi, 17.05.2019).
- Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu (1987), Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları, Kanun No 3359, Tertip 5, Cilt 26, Sayı 19461, , Madde 41.
- Salim, Muammer (2011); "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.
- Sami, Nazım (1926); "Terbiyede Çocuk", *Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi*, Sayı 20.
- Sarıkaya, Makbule (2005); "Türkiye Himâyei Etfâl Cemiyeti 1921-1935", Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Erzurum
- Sarıkaya, Makbule (2011); *Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti (1921-1935)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Sarıkaya, Makbule (2012); "Gürbüz Çocuk Yarışmaları", *Atatürk Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 201-224.
- Sırrı, Selim (1924); "Çocuğunuz mu var Derdiniz var Demektir", *Resimli Ay Dergisi*, Sayı 10.

- Sırrı, Selim (1926); "Yavrularımıza Oyun mu Oynatalım Jimnastik mi Yaptıralım" *Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi*, Sayı 3.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (2019); <https://www.ailevecalisma.gov.tr>, (Erişim Tarihi, 25.05.2019).
- Sultan II. Abdülhamid Han'ın Yaptırdığı Hayır Kurumlarından Darülaceze, (2014); İstanbul Mihran Matbaası, Darülaceze Yayınları, İstanbul.
- Şeker, Kevser (2015); "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu" (1917-1981), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İstanbul.
- Şenocak, Hasan (2006); "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Cilt 5, Sayı 2, İstanbul, s. 177-228.
- Tunaya, Tarık Zafer (1969); *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, 2. Baskı, Siyaset İlmî Serisi, İstanbul.
- Tunç, İlknur (2013); "Türkiye'deki Çocuk Koruma Hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Üzerinden Değerlendirilmesi", *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bilimsel Araştırma Yöntemleri Adlı Yüksek Lisans Dersi İçin Hazırlanan Çalışma.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2005); <http://tdk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi, 15.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (7.11.1982); Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler 1, <http://www.anayasa.gen.tr/>, (Erişim Tarihi, 11.05.2019).
- Uçan, Lale (2009); "Osmanlı'da Çocuk ve Gençlik", *Sosyal Bilimler Konferansları*, Altunizade Kültür ve Sanat Merkezi, Sayı 23, İstanbul.
- Ummanel, Azize (2017); "Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Yayınlarından Bir Kartpostalın Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi", *İlköğretim Online Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, Ocak, s. 245.
- Umumi Hıfzısıhha Kanunu, (24.4.1930); Kanun No 1593, Tertip 3, Cilt 11, s.143 <https://www.mevzuat.gov.tr/>, (Erişim Tarihi, 11.05.2019).
- Ünal, Vehbi (2012); "Osmanlının Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, Sivas, s. 1-27.
- Ünal, Yenal (2018); "Refik Halit Karay'ın Eserlerinde I. Dünya Savaşı, Anadolu'da Sosyal Hayat ve Göç", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Cilt 16, Sayı 25, s. 37-61.
- Vakıflar Umum Müdürlüğü", *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Ankara.

Varlık Gazetesi (1921); No 10, Sayı 2.

Yazıcı Nesimi, (2007); "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 1, s.1-46.

Yazıcı, Ergün (2014); "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar",*Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Çankırı, s. 247-270.

Yazıcı, Nesimi (2007); "Osmanlılar Döneminde Yetimler ile İlgili Farklı Bir Uygulama", *"Külhanbeyliği Kurumu" Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, s. 9-10.

Yolcuoğlu, İsmail Galip (2009); "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", *Aile ve toplum Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, s. 43-58.

Zevkliler, Aydın (1968); "Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, Mart-Nisan, Ankara, s. 173-236.

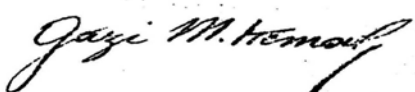

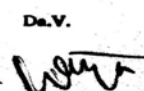
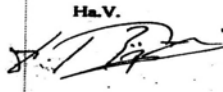
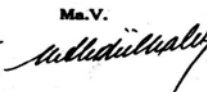
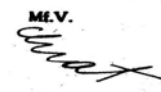
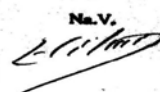

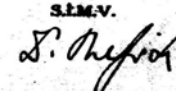
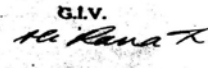
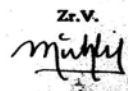
EKLER

Ek 1:Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Rapor
İsimli Eserin Dış Kapağının Görself.

Kaynak: Anonim (1927);Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Merkezi Umumi Raporve1927
Bütçesi ve Esbâb-ı Mûcibe, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul.

Ek 2: Himâye-i Etfâl Cemiyet'i Tarafından Çıkarılacak Olan Kitabın Metni

T. C. BAŞVEKÂLET Müameleât Müdürlüğü Şube: ..... Sayı : 12.851	KARARNAME	 BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ								
<p>931 senesi maliye bütçesinin 909 uncu "Himaye-i Etfâl Cemiyetine muavenet" faslına mevzu tahsisatın artan 5.000 liranın xx da umumî formülden istisnaen muavenet olarak mezkûr cemiyete ve -rilmesi; Maliye Vekâletinin 14/5/932 tarih ve 11038/16 numaralı x tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 17/5/932 tarihinde tasvip ve kabul olmuştur.</p>										
17/5/932										
REİSİCÜMHUR										
										
Bş.V. 	Ad.V.	M.M.V. 	Da.V. 							
Ha.V. 	Ma.V. 	M.V. 	Na.V. 							
İKV. 	SİM.V. 	G.V. 	Zr.V. 							
<table border="1"><tr><td>930</td><td>18</td><td>01</td><td>02</td><td>22</td><td>33</td><td>8</td></tr></table>				930	18	01	02	22	33	8
930	18	01	02	22	33	8				

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, BCA, 490.01, 42.175.1, 17.05.1932.

Ek 3: Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin Maddi Bazı Yardımlar Yapması
Konusunda Dönemin İktidar Partisi CHP'ye Gönderdiği Bir Mektup ve
İçeriği.

TÜRKİYE
HİMAYEİ ETFAL CEMİYETİ
UMUMİ MERKEZİ
NEŞRİYAT
Sayı : 3984

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Çocuk Sayısı
Ankara : 25 / 12 / 1932

Umumi Merkez Megeği :

Ali Bey : Afyon mebusu
Cemil Bey : Tekirdağ mebusu
Ezra Bey : Ayvalık
Fahri Bey : Edirne mebusu
Fahri Bey : Tekirdağ mebusu
Dr. Fuat Bey : Kırklareli mebusu
Hakkı Bey : Van mebusu
Hakkı Şişani Paşa : İstanbul mebusu
Hakkı Tarık Bey : Giresun mebusu
Hüseyin Bey : Trabzon mebusu
İ. Süreyya Bey : Kocaeli mebusu
İsmail Bey : Sıbık Ankara mebusu
İ. Kemal Bey : Çorum mebusu
Kemal Bey : Başvekkâlet müsteşarı
Kazım Bey : (C. H. F. Umum Kâtibi,
Kütahya mebusu)
Dr. İzzet Bey : Sıhhiye ve İç. Muav. vekili
Dr. Hüseyin Bey : Maarif vekili, Aydın mebusu
Sait Bey : Erzurum mebusu
Sait Zeki Bey : Maarif vek. müsteşarı
(Dahiliye vekili, Muğla
mebusu)
Ş. Kaya Bey :

İdare Megeği :

Baş : (Dr. Fuat Bey — Kırklareli
mebusu)
Baş vek. : Fayik Bey — Edirne mebusu
(Kemal Bey — Başvekkâlet
müsteşarı)
Baş vek. : İhsan Bey — sabık Ankara
mebusu
Umumi Kâtip : Hakkı Bey — Van mebusu

Recep Ef.
Cumhuriyet Halk Fırkası
Umumi Kâtibi. ve Kütahya
Mebusu.

Pek Muhterem Efendim,
Himayei Etfal Cemiyeti Umumî Merkezi
1933 Nisanında bir kitap neşrederiz. Bu
kitap Türkiyenin müdafaaı, iktisadi ve siya-
si üstünlüğü bakımından memleket büyükleri-
nin "Türkiyede çocuk meselesi"ni görüş ve
anlayışlarını tesbite tahsis edilmiştir.
Mevzu; Türkiyede çocuğun maddî, terbiyevî
"bedeni fikri" sıhhi hakları ve memleketin
nüfus, iktisat ve müdafaa ihtiyağları baki-
mından hep birden veya ayrı ayrı tetkik edilebilir.
Lüzum ve fayda görüldüğü takdirde
bu tetkikler beynelmilel nüfus hareketleri
ile mukayeseli bir tarzda da yapılabilir.
Takkiri yüksek reyinizde ait olmak üzere,
tensip buyuracağınız şekilde bir yazının,
başlı ve tertibine itina edilmek üzere mümkün
olduğu kadar kısa bir zamanda Ankarada
Cemiyet Umum Merkezine gönderilmesini rica
eder, derin saygılarımı sunarım Efendim.

REİS

C. H. F.
Hatîbi Umumî Megeği
26. K. Evvel 1932
M. 6722 Lefli

490 01 42 1251

-13-

Kaynak : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01, 42.175.1, 25.12.1912.

Ek 4: Cemiyetin Diyanet İşleri Başkanlığına İlettiği Yardım Talebi Konulu Bir Bildiri ve İçeriği.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Umumi Merkez
Pisemelisik
Sayı: 1-112/1125

147

Diyanet İşleri Reisliğine
Ankara

Millî Hekimiyet ve çocuk Bayramımız bu yıl 23/Nisan/1959
Perşembe günü kutlanacaktır,
23/Nisandan 30 Nisana kadar süreceğ çocuk haftası içinde
medyalarımızda, başında çocuk Esirgenc Kurumunun 38 yıllık çalışma-
ları ve memleketteki kimsesiz fakir yavrulara yaptıkları yardımler
mevzuunda topluluğa özet verecek mahiyette yazılar yapılacaktır.
Vaiz ve hatibelerimizin de camilerimizde bu mevzularda vaiz
ve hutbelerde bulunmaları hususunda Müftülüklerle gereken tebli-
gatın yapılmasına müsaadelerinizi diler, bu vesile ile saygıla-
rımızı arz ederiz.

11. Başkan
Tahsin Nebit

T.C.
Diyanet İşleri Reisliği
Yazışmaları ve Evrak Müdürlüğü
Sayı: 7667

6/Nisan/1959

Müftülüğüne
Çocuk Esirgenc Kururu Urumi Merkezi Başkanlığından eli-
nen 25/3/1959 tarihli teskerenin bir surti yukarıya çıkarıl-
mıştır.
Cami ve mesitlerde vaiz ve hatibelerimizin de bu mevzu-
lardan mevzeler tertip etmelerinin teminini teminen rica
ederim.

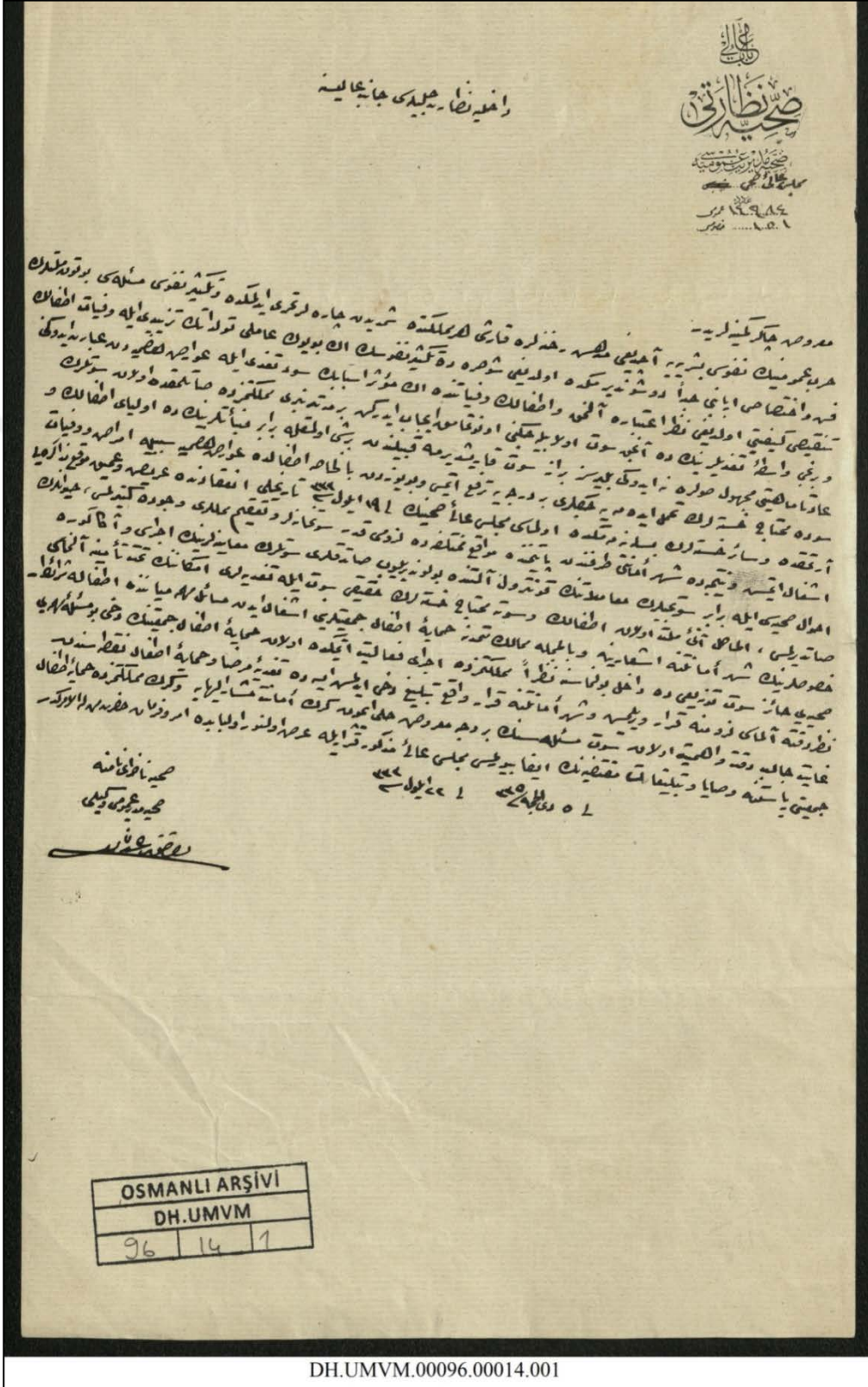
Y. Nebit
16
16-4-959

DIYANET İŞLERİ REİSİ

051	133	4	133	6
-----	-----	---	-----	---

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 051.33, 4.33.6, 6.4.1959.

Ek 5: Himaye-i etfal Cemiyeti ne Yardım Edilmesi Yönünde Meclise İletilen Bir Yardım Teklif Mektubu.

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.UMVM, 96.14.1, 12.8.1914.

Ek 6: İcra Vekillerine Yazılan Bir Kararname.

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3
1446

Kararname

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun ilâk nizamnamesinin tasdiki;
Dahiliye Vekillîğinin 22/5/1944 tarihli ve 3/130/33273 sayılı tezke-
resiyle yapılan teklifi üzerine, 3512 sayılı kanunun 38 inci maddesi
hükmüne tevfikân, İcra Vekilleri Heyetince 6/9/1944 tarihinde
kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR
İsmail Hakkı

Bs. V. ve
Ha. V. V.
E. S. S. S.

Ad. V.
R. T. T. T.

M. M. V.
A. A. A. A.

Da. V.
H. H. H. H.

Ha. V.
H. H. H. H.

Ma. V.
M. M. M. M.

Mf. V.
G. G. G. G.

Na V.
N. N. N. N.

İk. V.
İ. İ. İ. İ.

S. İ. M. V.
S. İ. M. V.

G. İ. V.
G. İ. V.

Zr. V.
Z. Z. Z. Z.

Mü. V.
M. M. M. M.

Ti. V.
T. T. T. T.

080 18 01 02 106 62 10

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 080.18.01.02, 106.62.10, 6.9.1944.

Ek 7: Himâye-i Etfâl Cemiyeti Bütçesine Dair Yazılan Mektup.

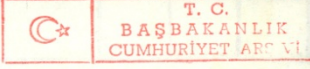
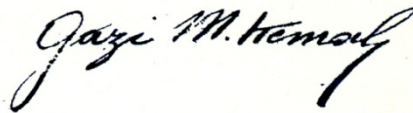
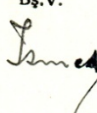
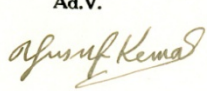
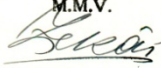
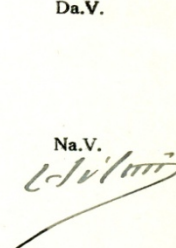
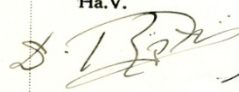
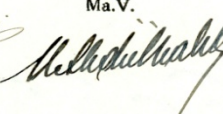

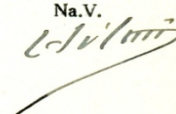
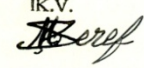
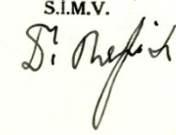
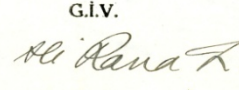
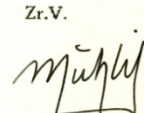
T. C. BAŞVEKÂLET MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ Şube : Sayı :		5 Dosya işaretleri 162	
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ		H. Himaye Etfal için 20 bin lira B bütçeye konular,	
Evrakın	Numarası		
	Tarihi		
Yazan memur			
Yazı tarihi	21.3.1933		
Muavin			
Beyaz eden			
Beyaz tarihi	2		
Karşılaştıranlar			
Sadira No.	6 364		
Merbutatı			
Sevk tarihi	4-3-1933		
Kaydeden			
Düşünceler			
Himaye Etfal için			
Dr. Fuat Beyfendi Kırklareli Meb'usası ve Himaye Etfal E. Kurumu Merkezi İdare Heyeti Başkanı			
Ampara			
16/1/1933 tarihli ve 97 num. l. mektup arabuldu B. M. Meclisine Meclis Ahize raporuna alınarak 1933 senesi bütçe teklifine Himaye Etfal Cemiyeti için 1932 bütçesine nazaran 14000 lira ilâvesile 20.000 liraya parçalanmış olduğum tahsisin yapılması arz, hususların teklifi saygılarımla arz.			
Bazı mevkil n. Mustasar			
Faza yazık.			
030	10		178 233 19

-4-

Başvekkâlet Müdürlüğü Matbaası

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10, 178. 233.17, 16.1.1933

Ek 8: İcra Vekilleri Tarafından Hîmaye-İ etfal Cemiyetine Bağış Yapıldığına Dair Kararname.

T. C. BAŞVEKÂLET Muamelât Müdürlüğü Şube: ..... Sayı: 131501	KARARNAME									
<p>Tahlisiye İdaresi 1932 senesi bütçesinin II inci maddesi mucibince İcra Vekilleri Heyeti kararıyla verilmek üzere hayır cemiyetlerine ihtiyat akçasından tahsis edilen parağan (5 000) lirasının Darüşşafakaya, (3 000) lirasının Himayietfal cemiyetine, (3 000) lirasının Türk Maarif Cemiyetine (5 000) lirasının da Hilâliahmere verilmesi ; İcra Vekilleri Heyetinin 19/7/1932 tarihli iğtimanda kararlaş tırılmıştır .</p>										
19/7/1932										
REİSİCÜMHUR										
										
Bş.V. 	Ad.V. 	M.M.V. 	Da.V. 							
Ha.V. 	Ma.V. 	Mf.V. 	Na.V. 							
İK.V. 	S.İ.M.V. 	G.İ.V. 	Zr.V. 							
<table border="1"><tr><td>030</td><td>18</td><td>01</td><td>02</td><td>30</td><td>54</td><td>7</td></tr></table>				030	18	01	02	30	54	7
030	18	01	02	30	54	7				

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 030.18.01, 02.30.54.7, 19.7.1932.

Ek 9: Müfettiş Bey Tarafından Erzincan Mebusuna Yazılan Bilgilendirme Mektubu.

MEVLET AMİRLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara 1-VII-1929

1060 [140]

C. H. F. Müfettişi Beyefendiye

Hilâliahmer, Hımayicetfal ve sair gibi cemiyetlerin heyeti müdirelerine Firka tarafından gösterilecek namzetlerin intihaplarının teahhür etmesinden dolayı bazı mahallerde maslahatin müteessir olduğuna dair haberler verilmektedir. Binaenaleyh Firkanın meşgul olduğu bitümün teşekküllere gösterilecek namzetlerin Honogra ve ya heyeti ümmümiye ictimaidan evvel behomehal tesbit edilmiş olması ve mesela Hilâliahmerin nizamnamesine göre Haza ve Vilayet heyetlerinin mütenaziran 15-Karimüsani ve 15-Subat tarihlerinde seçileceklerine nazaran namzetlerin icap edenlerle bilühabere hiç olmazsa Onbeş gün evvel tesbit kılınmış ve mahalline bildirilmiş bitümün tesri ve teshili müameloye yardım edeceğinden bu cihetin bilhassa teminini Müfettiş Beyefendilerden süreti mahsusada rica ve bilvesile teşridi ihtirammat eylerim Efendim.

C. H. F. Kâtibümmümiye
Erzincan mebusu

490 01 1 2 4

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01, 1.3.4, 01.7.1929.

ÖZGEÇMİŞ

Güle Doğan 20 Nisan 1991 yılında Mardin'in Dargeçit ilçesinde doğdu. İlköğrenimini ve Ortaöğrenimini Sakarya İlköğretim okulunda Lise eğitimini ise Dargeçit Lisesinde tamamladı. 2014 yılında Adıyaman Üniversitesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 2016 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Yüksek Lisansa başladı. Hâlen Yüksek Lisans eğitimini sürdürmektedir.

